

Jelentés

A BANKKÁRTYA-ELFOGADÁS PIACÁN LEFOLYTATOTT ÁGAZATI VIZSGÁLATRÓL

2019

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	3
Fogalomtár	5
I. Ágazati vizsgálat lefolytatásának körülményei	9
I.1 Az ágazati vizsgálat intézménye	9
I.2 Az ágazati vizsgálat megindítását megalapozó piaci körülmények	9
I.3 Vizsgált kérdések	10
I.4 Vizsgált időszak	11
I.5 Az információk forrásai, a vizsgálat módszertana	11
II. A bankkártyás fizetési iparág szerkezete és alapvető tulajdonságai	13
II.1 A kártyarendszer elméleti háttere	13
II.1.1 A kétoldalú piacok.....	13
II.1.2 Externáliák jelenléte és fajtái	14
II.1.3 A négyszereplős kártyarendszer	14
II.1.4 A kereskedői díj és a bankközi jutalék.....	16
II.2 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág.....	17
II.2.1 Szabályozási környezet	17
II.2.2 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág fejlettsége nemzetközi viszonylatban.....	21
II.2.3 Állami ösztönzők: bankkártya-elfogadóhely telepítési program.....	22
II.2.4 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág szereplői.....	24
II.2.5 Lokális, településszintű versenyviszonyok.....	31
III. Bankkártya-elfogadási szolgáltatást nyújtó vállalkozások piaci magatartásának vizsgálata	35
III.1 Bankkártya-elfogadási szolgáltatások.....	35
III.1.1 Bankkártya-elfogadási szolgáltatások bemutatása	35
III.1.2 Árazási gyakorlat	36
III.1.3 Értékesítési gyakorlat	39
III.2 Bankkártya-elfogadási szolgáltatást nyújtó vállalkozások bevételeinek és kiadásainak elemzése	42
III.3 Lehetséges versenyjogi aggályok vizsgálata.....	46
III.3.1 Bankközi jutalékcsoökkentés érvényesítésének elemzése.....	46
III.3.2 Tranzakciószámmal arányos bevételek elemzése	49
III.3.3 Az elfogadói koncentráció és az árszint kapcsolatának elemzése	52
III.3.4 Kereskedői méretkategória szerinti megkülönböztetés elemzése	54

IV. A kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos piaci magatartásának vizsgálata.....	62
IV.1 Kereskedői tudatosság	62
IV.2 A bankkártyás fizetés megítélése, motivációk és visszatartó tényezők	63
IV.3 A bankkártyás fizetés valós és vélt költségei	65
IV.4 A bankkártya-elfogadás gyakorlata	66
IV.5 A fizető felek készpénzes és készpénzkímélő fizetési módok közötti preferenciái.....	69
IV.6 A készpénzhasználat költségei	70
V. Helyettesíthetőség.....	71
V.1 Innovatív készpénz-helyettesítő fizetőeszközök	71
V.1.1 FinTech-megoldások	71
V.1.2 Mobilfizetés.....	75
V.2 Az azonnali fizetési rendszer	76
VI. Nemzetközi kitekintés	79
VI.1 A Bizottság, illetve a tagállami hatóságok kapcsolódó eljárásai	79
VI.1.1 A Bizottság eljárásai a lakossági banki szolgáltatások piacán.....	79
VI.1.2 A tagállami hatóságok releváns eljárásai	80
VII. Megállapítások	82
VIII. Javaslatok.....	85

Vezetői összefoglaló

Az ágazati vizsgálat tárgya

A Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) 2017. január 20-án indított ágazati vizsgálatot a bankkártyás fizetési iparág, illetve ezen belül az iparág „downstream” kártyaelfogadói piacának vizsgálatára. Mivel a bankkártya elfogadói piacon érvényesülő tisztességes és hatékony verseny a bankkártyás fizetés elterjedésének egyik előfeltétele, ezért a GVH különösen fontosnak ítélte a piaci folyamatok megértését, feltérképezését.

Az ágazati vizsgálat keretében a GVH vizsgálta a bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatásának kapcsán, hogy végbement-e egy teljes ártranszmisszió a bankközi jutalékok csökkentését követően az elfogadó bankoktól a kereskedők felé. Az ágazati vizsgálat egyik fő kérdése volt, hogy az elfogadók a bankkártya elfogadás szolgáltatást a kisméretű kereskedőknek magasabb áron nyújtják-e, mint a nagyméretű kereskedőknek, és ha igen, akkor ennek okai között valószínűsíthető-e olyan versenyprobléma, amely versenyjogi beavatkozással kezelhető.

A vizsgált időszak 2013 első negyedétől 2018 első negyedévéig terjed, a GVH elsősorban a piaci szereplőktől (elfogadóktól, kártyatársaságoktól) beérkezett adatszolgáltatásokra, valamint a Magyar Nemzeti Banktól (továbbiakban: MNB) megkeresés útján kért adatokra támaszkodott, és egyéb nyilvánosan elérhető adatokat is felhasznált. A GVH a vizsgált piac keresleti oldalának feltérképezésére piackutató cég segítségét vette igénybe.

Az ágazati vizsgálat főbb megállapításai

Az ágazati vizsgálat középpontjában lévő kártyaelfogadói piac erősen koncentrált. A piacra lépő új szolgáltatók valamelyest növelték a verseny intenzitását az elfogadói piacon, azonban annak oligopolisztikus jellege a mai napig jelentős. A településméret és az elfogadói koncentráció között negatív korreláció van, tehát a kisebb településeken általában magasabb a koncentráció, de a koncentráció hatása az árazásra az elvégzett elemzés alapján nem egyértelmű. A vizsgált időszakban, 2013 és 2018 első negyedéve között a kártyát elfogadó kereskedők száma 76 százalékkal nőtt, és az egy bankkártyára jutó tranzakciók számában is egyre inkább megközelíti Magyarország az EU átlagot. Mindezek ellenére a kártyát elfogadó kereskedők száma Magyarország egyes területein nagyon alacsony, és még mindig erős a magyar fizető felek készpénzhez való kötődése. Több törekvés is volt az elmúlt években a bankkártya-elfogadás ösztönzésére, idesorolható például a bankközi jutalék jogszabályban történő maximalizálása, vagy a Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja.

A bankközi jutalék 2014-es maximalizálásának hatása kapcsán az ágazati vizsgálat megállapította, hogy a teljes díjterhelést tekintve csökkenést tapasztalhattak szektorszíntén a kereskedők. A bankközi jutalékból származó díjterhelés a felére esett vissza 2014-től kezdődően, ezzel párhuzamosan az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya növekedett, azonban ez az emelkedés egyrészt nem alkotta a tükörképét a bankközi jutalékok csökkenésének, másrészt kereskedői méretkategóriánként eltér, hogy az elfogadók milyen mértékben érvényesítették a kereskedők felé az alacsonyabb bankközi jutalékokból fakadó költségcsökkenést. A Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja elsősorban a legkisebb méretű, 1 millió forintot nem meghaladó negyedéves

bankkártyaforgalmú kereskedők körében adott lehetőséget kártyás fizetési szolgáltatás bevezetésére.

A vizsgált időszakban a legjelentősebb díjsökkenés a legkisebb méretű kereskedőknél ment végbe, azonban forgalomhoz viszonyítva még mindig ennek a kereskedői méretkategóriának a legnagyobb a díjterhelése, de a különbség a többi méretkategóriához képest már nem olyan jelentős, mint korábban. Az ágazati vizsgálat megállapította, hogy ezen különbség egy részét méretgazdaságossági okok magyarázzák, a további különbségek valószínűsíthetően a kereskedők alkupozícióbeli, illetve kereskedői tudatosságbeli eltérésekből fakadnak, melyek önmagukban nem utalnak versenyproblémára. A nagyobb kereskedők erősebb alkupozíciója abból is fakadhat, hogy az elfogadási szolgáltatáson túl igénybevett (banki) szolgáltatások is olyan jelentős profitot eredményeznek az elfogadóknak, melyet nem akarnak elveszíteni. A verseny torzulása jelenleg nem valószínűsíthető, a nagyobb piaci erővel rendelkező elfogadók árazása nem magasabb, mint a versenytársaiké.

Az ágazati vizsgálat során elvégzett piackutatás szerint a kártyát elutasító kereskedők elzárkózása nem feltétlenül tudatos megfontoláson alapul. A magasabb árbevételű kereskedők esetében nagyobb döntéshozói tudatosságot azonosított a felmérés, mint az alacsonyabb árbevételű kereskedőknél. Településtípus szerint is jelentősek a különbségek: míg a fővárosi cégek közel kétharmada legalább alkalmanként informálódik, a községbeli kereskedők több mint fele sohasem teszi ezt. A kereskedők válaszaik alapján jelentős hányadukhoz nem jutnak el rendszeresen tájékoztatások, ajánlatok az elfogadóktól, a fővárosiakkal összevetve a községekben működő kereskedőknél mért arányok kedvezőtlenebb képet mutatnak. A hátrányok megítélésénél a bankkártyás fizetést el nem fogadók a vevői igények hiányára és a magas elfogadói díjakra hivatkoznak. Emellett hátránynak nevezték meg a kereskedők, hogy a vásárlások ellenértékét a vállalkozások csak napok múltán kapják meg, illetve, hogy a kis összegű vásárlások esetében kedvezőtlen a boltnak a kártyás vásárlás.

Az ágazati vizsgálat az elfogadói díjak elemzéséből megállapította, hogy a tranzakció értékével arányos rész teszi ki az üzletág bevételeinek nagy részét, mely a vizsgált időszak alatt enyhén, de folyamatosan csökkent. Ugyanakkor a tranzakciószámmal arányos díjak emelkedtek a vizsgált időszak alatt, melyek elsősorban a kisebb tranzakciókat érintik hátrányosan, így akadályát képezhetik a bankkártya-elfogadás terjedésének. Tranzakciószámmal arányos díjazást kevés elfogadó alkalmaz, de ezen elfogadók együttes piaci részesedése nem elhanyagolható. A tranzakciószámmal arányos díjak ellenére a kis értékű vásárlások aránya a rendelkezésre álló adatok alapján növekedett a vizsgált időszakban, melyben nagy szerepe van az érintéses technológia elterjedésének is.

Az ágazati vizsgálat eredményeként a GVH nem tárt fel olyan piaci zavart, amely versenyfelügyeleti eljárással orvosolható lenne, azonban különböző, a versenyviszonyokat is érintő piaci problémákat azonosított, melyekkel kapcsolatban javaslatot fogalmazott meg. A GVH javaslatai között mind jogalkotási javaslatok, mind a piaci szereplőknek, illetve a felügyeleti hatóságnak szóló ajánlások szerepelnek.

Fogalomtár

Azonnali átutalás: az átutalás mint önálló fizetési mód altípusa, mely értelmében a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatója biztosítja, hogy legkésőbb a fizetési megbízás átvételétől számított öt másodpercen belül a fizetési művelet összege a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatójának a számláján jóváírásra kerüljön.¹

Bankközi jutalék (interchange fee, IF): valamely kártyaalapú fizetési műveletben részt vevő kibocsátó és elfogadó között az egyes műveletek után közvetlenül vagy közvetve (azaz harmadik félen keresztül) fizetett díj.²

Betétikártya: a bankkártya egyik fajtája. A fizető fél számára betétikártya-művelet – kivéve előre fizetett kártyával³ végzett műveletek – kezdeményezését lehetővé tevő készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kategóriája.⁴

Betétikártya-művelet: olyan kártyaalapú fizetési művelet, ideértve az előre fizetett kártyákkal végzett műveleteket is, amely nem hitelkártya-művelet.⁵

Downstream piac: más néven vevői piac, amely az adott termék vagy szolgáltatás végső fogyasztóhoz való eljuttatására létrehozott termelési, értékesítési folyamatban a vizsgált piacot követő termelői/értékesítési szinten helyezkedik el.⁶

Elfogadóhely (üzlethelyiség): a kereskedő azon helyisége, ahol a fizetési művelet kezdeményezésére sor kerül⁷

FinTech: az innovatív technológia pénzügyi szolgáltatások keretében történő felhasználása.⁸

Fizetési kártya vagy bankkártya: a pénzforgalmi szolgáltató által kibocsátott, általában fizetési számlához vagy hitelszámlához kapcsolódó készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, amely a fizető fél számára betétikártya- vagy hitelkártya-művelet kezdeményezését teszi lehetővé.

Fizetési megbízás: a fizető fél által saját pénzforgalmi szolgáltatójának adott utasítás valamely fizetési művelet teljesítésére.⁹

Hálózatos hatás: a terméket használók számának emelkedésével növekszik egy termék értéke a termék többi használója számára.¹⁰

¹ A pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 17. § (3) bekezdés, illetve 31. § d) pont.

² A kártyaalapú fizetési műveletek bankközi jutalékairól szóló, 2015. április 29-i (EU) 2015/751 európai parlamenti és tanácsi rendelet (továbbiakban: Rendelet) 2. cikk 10. pontja

³ Előre fizetett kártya (prepaid kártya): a bankkártya egyik fajtája. Az elektronikuspénz-kibocsátó intézmények tevékenységének megkezdéséről, folytatásáról és prudenciális felügyeletéről, a 2005/60/EK és a 2006/48/EK irányelv módosításáról, valamint a 2000/46/EK irányelv hatályaon kívül helyezéséről szóló, 2009. szeptember 16-i 2009/110/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 2009/110/EK irányelv) 2. cikkének 2. pontjában meghatározott elektronikus pénz tárolására szolgáló készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kategóriája.

⁴ Rendelet 2. cikk 33. pontja.

⁵ A Rendelet 2. cikk 4. pontja.

⁶ Boytha Györgyné – Tóth Tihamér: Versenyjog, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010, 106. oldal

⁷ A Rendelet 2. cikk 29. pontja.

⁸ Magyar Nemzeti Bank: Innováció és stabilitás, FinTech körkép Magyarországon, Konzultációs dokumentum, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2017., 2. fejezet

⁹ A Rendelet 2. cikk 23. pontja.

Hitelkártya: a bankkártya egyik fajtája. A fizető fél számára hitelkártya-művelet kezdeményezését lehetővé tevő készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kategóriája.¹¹

Hitelkártya-művelet: olyan kártyaalapú fizetési művelet, amelynél a művelet összegét teljesen vagy részben a naptári hónapok előre meghatározott napján terhelik a fizető félre, egy előre megállapított hitelkeretnek megfelelően, kamat felszámításával vagy anélkül.¹²

Kártyaalapú fizetési művelet: fizetési műveletek valamilyen kártya, telekommunikációs, digitális vagy informatikai eszköz vagy szoftver segítségével való végrehajtására használt, egy fizetésikártya-rendszer infrastruktúrájára és üzleti szabályaira épülő szolgáltatás, ha annak eredménye betétikártya- vagy hitelkártya-művelet. Nem tartoznak a kártyaalapú fizetési műveletek körébe a pénzforgalmi szolgáltatások egyéb fajtáin alapuló műveletek.¹³

Kártyabirtokos: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a kibocsátóval kötött szerződés alapján a bankkártya, mint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz használatára jogosult, illetőleg az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely egy fizetési számla tulajdonosa, és az adott fizetési számláról fizetési megbízást engedélyez, vagy – fizetési számla hiányában – az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely fizetési megbízást ad (fizető fél).¹⁴

Kártyaelfogadás: A kártyabirtokos által a kereskedőnél elhelyezett POS terminálon keresztül, bankkártya használatával lebonyolított fizetési művelet/tranzakció.

Kártyaelfogadó: más néven bankkártya elfogadást nyújtó szolgáltató. Az a pénzforgalmi szolgáltató, amely szerződést kötött a kereskedővel olyan kártyaalapú fizetési műveletek elfogadására és feldolgozására, amelyek eredménye pénzeszközök átutalása a kereskedő részére.¹⁵

Kártyatársaság: az a pénzügyi szolgáltató, amelyhez csatlakozással, illetve amellyel való szerződés megkötésével a kártyakibocsátó, -elfogadó jogosult a szervezet szabályai szerint bankkártya kibocsátásával, illetve elfogadásával kapcsolatos tevékenységek végzésére. A szerepe az, hogy biztosítsa a tranzakciókhoz szükséges technológiát és hálózatot.

Kereskedő: az a természetes- vagy jogi személy, aki vagy amely a kártyaelfogadóval kötött szerződés alapján bankkártyával történő fizetéseket fogad. Kereskedő fogalmának tág értelmezése: nemcsak a klasszikus értelemben vett kereskedelmi tevékenység végzése értendő alatta, hanem például fodrászatüzemeltetés, vendéglátás stb.

Kereskedői díj: a kereskedő a kártyaelfogadásért kereskedői díjat fizet a kártyaelfogadónak, amely általában a tranzakció bizonyos százalékában meghatározott összeg és/vagy tranzakciónkénti vagy tranzakciótól független fix összeg. A kereskedői díj jellemzően három díjelemből tevődik össze, ezek a kereskedői jutalék, a rendszerdíj (más néven kártyatársasági díj) és a bankközi jutalék.

Kereskedői jutalék: a kereskedői díj elemei közül a kereskedői jutalék marad az elfogadást nyújtó pénzügyi szolgáltatóknál.

¹⁰ KESZY-HARMATH Zoltánné – KÓCZÁN Gergely – KOVÁTS Surd – MARTINOVIC Boris – TAKÁCS Kristóf: A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben, MNB-tanulmányok 96., Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2011, 11. oldal

¹¹ Rendelet 2. cikk 34. pontja.

¹² A Rendelet 2. cikk 5. pontja.

¹³ Rendelet 2. cikk 7. pontja.

¹⁴ Rendelet 2. cikk 14. pontja.

¹⁵ A Rendelet 2. cikk 1. pontja.

Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz: a pénzforgalmi szolgáltatás igénybe vevője¹⁶ és a pénzforgalmi szolgáltató közötti megállapodás tárgyát képező, fizetési megbízás kezdeményezésére használt, személyre szabott eszköz(ök) és/vagy eljárások.¹⁷

Kétoldalú piac: azok a piacok, ahol két elkülönült fogyasztói csoport – a piac két oldala – együttes jelenléte szükséges ahhoz, hogy maga a fogyasztott jószág (általában valamilyen szolgáltatás) értékes legyen használói számára. Más szóval a két csoport fogyasztási döntése hatással van egymásra, jellemzően valamilyen externálián keresztül. A piac két oldala közötti kapcsolatot egy közvetítő, az úgynevezett platform teremti meg.¹⁸

Kibocsátó: más néven bankkártyát kibocsátó szolgáltató. Az a pénzforgalmi szolgáltató, amely szerződést kötött arra vonatkozóan, hogy a fizető félnek készpénz-helyettesítő fizetési eszközt szolgáltat a fizető fél kártyaalapú fizetési műveleteinek kezdeményezéséhez és feldolgozásához.¹⁹

Multilateral interchange fee (MIF): kettőnél több pénzforgalmi szolgáltató közötti megállapodás hatálya alá tartozó bankközi jutalék.

Mobil POS terminálok (mPOS): okostelefonokhoz csatlakoztatható kártya-olvasó berendezés, mely telepítésére általában olyan kereskedőknél kerül sor, ahol fontos a mobilitás.

On others tranzakció: A tranzakció során eltér a kártyaelfogadó és a kibocsátó szolgáltató, ezen tranzakciók során bankközi jutalék kerül felszámításra.

On us tranzakció: A tranzakció során megegyezik a kártyaelfogadó és a kibocsátó szolgáltató, tehát ugyanaz a pénzforgalmi szolgáltató áll kapcsolatban a kereskedővel, mint a nála vásárló kártyabirtokossal; ezen tranzakciók után nem kerül felszámításra bankközi jutalék.

Pénzforgalmi szolgáltató: az jogi személy, aki vagy amely számára engedélyezett a 2015/2366/EK irányelv²⁰ mellékletében felsorolt pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása, illetve akit vagy amelyet a 2009/110/EK irányelv 1. cikkének (1) bekezdésével összhangban elektronikuspénz-kibocsátónak ismertek el. A pénzforgalmi szolgáltató lehet kibocsátó, kártyaelfogadó vagy mindkettő.²¹

PIN-kód: egy olyan sorozatszám, amelyet a kártya birtokosának személyazonosságának ellenőrzésére használnak.²²

POS (point-of-sale) terminál: egy elektronikus eszköz, amelyet a fizetési kártyák kereskedői helyszíneken történő elfogadására használnak, lehetővé teszik a fizetési műveletek engedélyeztetését és lebonyolítását.²³

Rendszerdíj (kártyatársasági díj): A kereskedői díj elemei közül a rendszerdíj a kártyatársaságok felé kerül továbbításra.

¹⁶ Pénzforgalmi szolgáltatás igénybe vevője: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely fizető félként, kereskedőként vagy mindkét minőségben pénzforgalmi szolgáltatást vesz igénybe.

¹⁷ Rendelet 2. cikk 19. pontja.

¹⁸ Marc Rysman: The economics of two-sided markets. The Journal of Economic Perspectives, 23:125-143, 2009.

¹⁹ A Rendelet 2. cikk 2. pontja.

²⁰ A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 2002/65/EK, a 2009/110/EK és a 2013/36/EU irányelv és a 1093/2010/EU rendelet módosításáról, valamint a 2007/64/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2015. november 25-i (EU) 2015/2366 irányelv

²¹ A Rendelet 2. cikk 24. pontja.

²² <https://www.creditcards.com/credit-card-news/glossary/term-pin-personal-identification-number.php> Letöltve: 2019. április 18.

²³ <https://www.techopedia.com/definition/26649/point-of-sale-terminal-pos-terminal> Letöltve: 2019. május 2.

Upstream piac: más néven beszállítói piac, amely az adott termék vagy szolgáltatás végső fogyasztóhoz való eljuttatására létrehozott termelési, értékesítési folyamatban a vizsgált piachoz képest megelőző szinten helyezkedik el.²⁴

Üzleti kártya: minden olyan, vállalkozások, közszektorbeli intézmények vagy önálló vállalkozó természetes személyek részére kibocsátott, kártyaalapú készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, amelynek használata az üzleti költségekre korlátozódik, amennyiben az ilyen kártyával végzett fizetés összegével közvetlenül a vállalkozás, a közszektorbeli intézmény, illetve az önálló vállalkozó természetes személy számláját terhelik meg.²⁵

Virtuális POS terminál (VPOS): egy online alkalmazás, mely az internetes kereskedelmi (e-commerce) fizetési tranzakciók lebonyolítását teszi lehetővé

²⁴ Boytha Györgyné – Tóth Tihamér: Versenyjog, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010, 106. oldal

²⁵ A Rendelet 2. cikk 6. pontja.

I. Ágazati vizsgálat lefolytatásának körülményei

I.1 Az ágazati vizsgálat intézménye

A piaci folyamatok megismerése céljából a GVH elnöke 2017. január 20-án ágazati vizsgálatot indított a bankkártyás fizetési iparág, illetve ezen belül az iparág downstream kártyaelfogadói piacának vizsgálatára.

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) szerint ágazati vizsgálat megindítására abban az esetben van lehetősége a GVH-nak a piaci folyamatok feltárása és értékelése céljából, ha az ármozgások vagy más piaci körülmények arra utalnak, hogy az adott ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul vagy korlátozódik²⁶.

Az ágazati vizsgálat tehát általános tájékozódásra szolgáló eszköz, nem konkrét vállalkozásokkal szemben, illetve konkrét vállalkozás magatartásának vizsgálatára irányul, hanem célja a piaci folyamatok feltárása. Ugyanakkor nem általános és komplex piac- és versenyelemzés, hanem – az idézett jogszabályi rendelkezés alapján – konkrét irányultságú vizsgálat. Következésképpen azonban természetesen nem kizárt egy vagy több konkrét vállalkozás elleni versenyfelügyeleti eljárás indítása sem. Emellett a vizsgálat keretében feltárt tények, információk indokolttá tehetik a versenyjogi eszközökkel nem kezelhető vagy a versenytörvény tilalmaiba nem ütköző, a versenyt azonban hátrányosan érintő gyakorlattal kapcsolatban szakmai szabályozás vagy más szervek általi intézkedés kezdeményezését.

I.2 Az ágazati vizsgálat megindítását megalapozó piaci körülmények

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök útján történő fizetések körébe tartozó bankkártyás fizetési műveletek kapcsán, illetve ezen belül a bankkártya elfogadói piacon a GVH olyan piaci jelenségeket azonosított, melyek a verseny torzulásának, illetve korlátozódásának lehetőségét vetették fel. Mivel az említett iparágban érvényesülő tisztességes és hatékony verseny a bankkártyás fizetés elterjedésének egyik előfeltétele, ezért a GVH különösen fontosnak ítélte a piaci folyamatok megértését, feltérképezését.

Az MNB 2015 márciusában jelezte a GVH felé, hogy indokolt lehet annak megvizsgálása, hogy a bankközi jutalékok jogszabály szerinti csökkentése mennyiben éreztette hatását a kereskedőket terhelő díjakban. Az MNB szerint a hozzájuk érkezett piaci jelzések alapján felmerül ugyanis, hogy szignifikáns eltérés van a nagyméretű szereplők (pl. nagyméretű kiskereskedelmi láncok) és a kisméretű kereskedők között abban, hogy a kártyaelfogadók mennyire érvényesítették feléjük az alacsonyabb bankközi jutalékokból fakadó költségcsökkenést. Az MNB adatai arra utalnak, hogy bár csökkent a kereskedők, és különösen

²⁶ Tpv. 43/D. § (1) bekezdése alapján.

a kisméretű kereskedők díjterhelése, továbbra is lényegesen magasabbak a kisméretű kereskedők forgalomhoz viszonyított költségei a nagyméretű kereskedőkhöz képest, és a szabályozást követően a kártyaelfogadók oly módon változtattak díjaik és jutalékaik mértékén és szerkezetén, hogy azok elsősorban a kisebb tranzakciókat, illetve a kisebb kereskedőket terhelik (tranzakciószámmal arányos díjak térnyerése, POS-díjak emelkedése).

A fentiek részletesebb megvizsgálására a GVH további kutatásokat végzett, ennek keretén belül többek között egy piackutató céget bízott meg, amely felmérést végzett a kereskedők, különösen a kisméretű kiskereskedők körében annak feltárása érdekében, hogy utóbbiak ténylegesen milyen bankkártya elfogadást nyújtó szolgáltatói magatartással szembesültek a szabályozás kapcsán, illetve az azt követő időszakban. A piackutatás továbbá arra is kereste a választ, hogy a kereskedők milyen szempontokat vesznek figyelembe a bankkártya-elfogadással kapcsolatos döntésük során, valamint mennyire tájékozottak a kártyás fizetési módokkal összefüggő újdonságok, ajánlatok terén, amelyekkel esetlegesen megkeresik őket a kártyaelfogadók.²⁷ Az eredmények alapján eltérő költségekkel és eltérő kártyaelfogadói magatartással szembesülnek a kis- illetve a nagyméretű kereskedők, ami a kártyaelfogadók általános piaci gyakorlatának tűnik, így valószínűsíthető volt, hogy a teljes szektor számára egységes tehercsökkentést biztosítani hivatott szabályozás eltérően hatott a kis- és a nagyméretű kereskedőkre.

I.3 Vizsgált kérdések

A GVH az ágazati vizsgálat keretében azon tényezőket kívánja feltárni, amelyek akadályozhatják a verseny hatásos érvényesülését a bankkártya-elfogadói piacon, továbbá választ kíván adni arra, hogy miként bonthatók le ezek az akadályok, és miként tehető versenyzőbbé a piac.

Az ágazati vizsgálat célja, hogy felmérje a bankkártyás fizetési iparág, és azon belül elsősorban a downstream kártyaelfogadói piac szerkezetét, a verseny intenzitását, a piaci szereplők magatartását, árazási, és értékesítési gyakorlatát, bevételeik és költségeik alakulását a vizsgált időszakon belül. Az ágazati vizsgálat kiterjed a bankkártya-elfogadás piacára potenciálisan versenynyomást gyakorló, innovatív készpénz-helyettesítő fizetési eszközök vizsgálatára is.

Az ágazati vizsgálat értékeli a bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatását, és vizsgálja, hogy végbement-e egy teljes ártranszmisszió a bankközi jutalékok csökkentését követően az elfogadó bankoktól a kereskedők felé, külön kitérve arra, hogy minden kereskedői méretkategóriában érvényesítésre került-e az alacsonyabb bankközi jutalékokból fakadó költségcsökkenés.

Az ágazati vizsgálat elemzi továbbá a tranzakciószámmal arányos díjak alakulását és hatását, ugyanis ezen díjtételek a kis értékű vásárlások elfogadását drágítják, így közvetve akadályát képezhetik a bankkártya-elfogadás terjedésének.

²⁷ Bővebb áttekintést nyújt a piackutatás eredményeiről A kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos piaci magatartásának vizsgálata című fejezet.

Az ágazati vizsgálat célja, hogy az elfogadói piac versenyviszonyait településszinten is elemezve megvizsgálja, hogy azokon a településeken, ahol kisebb a verseny, magasabbak-e a bankkártya-elfogadási szolgáltatás árai.

Az ágazati vizsgálat egyik fő kérdése, hogy az elfogadók a bankkártya elfogadás szolgáltatást a kisméretű kereskedőknek magasabb áron nyújtják-e, mint a nagyméretű kereskedőknek, és ha igen, akkor ennek okai között valószínűsíthető-e olyan versenyprobléma, amely versenyjogi beavatkozással kezelhető lenne.

Az ágazati vizsgálat további célja felmérni, hogy milyen tényezők befolyásolják a kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos döntéseit, és melyek azok a tényezők, amelyek a kártyaelfogadás elutasításában vagy elfogadásában döntő szerepet játszanak, illetve hogy mennyire tájékozottak és tudatosak a kereskedők a bankkártyás fizetési módokkal kapcsolatban.

I.4 Vizsgált időszak

A vizsgált időszak 2013 első negyedétől 2018 első negyedéig²⁸ terjed, mivel a GVH célszerűnek látta a piaci folyamatok feltárását a maximált bankközi jutalék 2014. január 1-jén történő bevezetését²⁹ megelőző egy évre és a bevezetés utáni időszakra is.

I.5 Az információk forrásai, a vizsgálat módszertana

Az ágazati vizsgálat során a fent bemutatott vizsgált kérdések megválaszolására a GVH számos forrásból szerzett információt. A GVH több alkalommal adatkéréssel kereste meg a piaci szereplőket. Az ágazati vizsgálat keretében kiküldött adatkérő kérdőívre nyolc banktól³⁰, négy bankkártya-elfogadást nyújtó nem banki szolgáltatótól, illetve két kártyatársaságtól érkezett válasz. A GVH a vizsgált piac keresleti oldalának feltérképezésére piackutató segítségét vette igénybe, e vizsgálat célja annak megismerése volt, hogy milyen tényezők befolyásolják a kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos döntéseit. A GVH felhasznált az MNB-től megkeresés útján szerzett adatokat is. Ezenfelül az ágazati vizsgálat során a GVH támaszkodott nyilvánosan elérhető információkra, tanulmányokra is.

A beszerzett adatok alapján általános tendenciákat vont le a GVH, kiemelve az esetleges különböző véleményeket, megoldásokat. A bankkártya-elfogadást nyújtó szolgáltatóknak küldött adatkérés a kvalitatív kérdéseken túl kvantitatív adatokra vonatkozó kérdéseket is tartalmazott. A számadatokat, amennyiben az az adatok minősége alapján lehetséges volt, táblázatokban összesítette a GVH annak érdekében, hogy közgazdasági elemzés útján következtetéseket vonhasson le az adatokból. Nem minden adatszolgáltató válaszolt meg

²⁸ Az adatkérések egy része 2017 év végéig terjedt ki, mivel 2018-as adatok még nem álltak az adatszolgáltatók rendelkezésére.

²⁹ A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény (a továbbiakban. Pénzforgalmi törvény) 2014. január 1. és 2015. december 31. között hatályos 35/A. §-a, melyet a 2013. évi CXLI. törvény 141.§ vezetett be, majd a Rendelet közvetlen hatályosulása miatt a 2015. évi CCXV. törvény 69. § hatályon kívül helyezte

³⁰ A nyolcból kettő adatszolgáltató bank értékesítette a kártyaelfogadási üzletágát, így nincs már jelen közvetlenül az elfogadói piacon.

minden kérdést, általában arra hivatkozva, hogy nem vezet adott részletességű nyilvántartást a kért adatokról. A GVH az adatok jelentésben történő bemutatása során figyelemmel volt arra, hogy üzleti titkot ne fedjen fel. Az ágazati vizsgálat ideje alatt a GVH kiemelt figyelmet fordított azon versenyfelügyeleti eljárásokra és ágazati vizsgálatokra, melyeket az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság), illetve a tagállami versenyhatóságok a bankközi jutalékok, valamint a bankkártyás fizetéssel kapcsolatos egyéb feltételek vonatkozásában indítottak.

II. A bankkártyás fizetési iparág szerkezete és alapvető tulajdonságai

II.1 A kártyarendszer elméleti háttere

II.1.1 A kétoldalú piacok

Az ágazati vizsgálatban a GVH a bankkártyás fizetési iparágat, és azon belül az iparág downstream kártyaelfogadói piacát, illetve annak lehetséges alpiacait vizsgálta. E piac megértéséhez először is szükséges a kétoldalú piacok működési sajátosságainak felvázolása.

Annak érdekében, hogy kétoldalú piacról beszélhessünk, három jelenség együttes fennállása szükséges:

1. két egymástól jól elkülönülő fogyasztói csoport, mely egy közvetítő szerepet betöltő platformon keresztül kerül interakcióba egymással (tranzakciók esetén a tranzakciók is ezen a platformon bonyolódnak);
2. externáliák jelenléte a két fogyasztói csoport között;
3. a platform által alkalmazott árstruktúra, mely döntő szerepet játszik.

A piac két oldalán lévő, két egymástól eltérő fogyasztói csoport kereslete, valamint az érvényesített ár nem függetlenek egymástól, továbbá befolyásolják a két oldal között létrejövő tranzakciók mennyiségét. Ahhoz, hogy egy kétoldalú piac hozzáadott értéket teremtsen, a két oldal keresletének megfelelő koordinálása szükséges, és biztosítani kell a két fogyasztói csoport kiegyensúlyozott részvételét a rendszerben. Kiegyensúlyozott részvétel alatt azt kell érteni, hogy mindkét oldalon hasonló mértékben kell ösztönözöttnek lennie a piaci részvételben. Nem működhet ugyanis hatékonyan úgy a piac, ha az egyik oldalon hatalmas kereslet keletkezik a nagyon magas ösztönözöttség miatt, míg a másik oldal nem akar, vagy nem tud jelen lenni a piacon. Lefordítva ezt a bankkártyás fizetési iparágra, hiába van rengeteg bankkártya a piacon és hiába szeretne nagyon sok fogyasztó bankkártyával fizetni, ha nincs kiépülve a kártyaelfogadói infrastruktúra, vagy ha olyan magasak a kártyaelfogadás költségei, hogy a kereskedők nem ösztönözöttek annak bevezetésére, illetve hiába lehet sok helyen bankkártyával fizetni, ha a fogyasztók nem a kártyás fizetési módot preferálják.³¹

A fentieknek megfelelően a jelen ágazati vizsgálat tárgyát képező bankkártyás fizetési iparág tipikus kétoldalú tranzakciós piacként jellemezhető. Ebben az esetben a kereskedők és a kártyabirtokosok alkotják a két egymástól jól elhatárolható fogyasztói csoportot, melyek között a platformként funkcionáló bankkártya segítségével jöhet létre kapcsolat, azaz bankkártyás tranzakció. Kétoldalú piac esetében a piac egyik oldalának árazási döntései befolyásolják a kapcsolódó piac keresleti viszonyait (a kereslet mennyiségét), ami viszont visszahat az eredeti piac keresletére. A kétoldalú piac tehát valójában több, egymással vertikálisan és horizontálisan is érintkező, egymásra különböző hatásokat gyakorló piacnak a rendszere. Ezeken a piacokon a keresletek árrugalmassága, a költségek és egyéb (pl. a verseny intenzitásával összefüggésbe

³¹ Martinovic Boris: A bankközi jutalék közgazdasági háttere, Versenytükör IX. évfolyam, 2013. 1. szám.

hozható) tényezők együttvéve határozzák meg, hogy melyik keresleti oldalt érdemes támogatni a másik keresleti oldal terhére ahhoz, hogy magasabb számú tranzakció generálódjon.³²

II.1.2 Externáliák jelenléte és fajtái

Az externáliák jelenléte nélkülözhetetlen annak érdekében, hogy kétoldalú piacról beszélhessünk. Externália alatt külső gazdasági hatást kell érteni, amelyről akkor beszélünk, ha egy gazdasági szereplő tevékenysége piaci ellentételezés nélkül befolyásolja egy másik szereplő helyzetét. Az externáliákat többféleképpen is lehet csoportosítani, egyik módja, ha aszerint különböztetjük meg őket, hogy az extern hatás károsan vagy kedvezően érinti a szereplőt. E tekintetben beszélhetünk egyrészt negatív externáliáról, ha az externália forrásának tekintett szolgáltatás megvalósulása pótlólagos költségeket ró az extern hatás kárvallottjára; illetve beszélhetünk pozitív externáliáról, ha az externália forrásának tekintett szolgáltatás megvalósulása pótlólagos hasznosságot juttat az extern hatás „kedvezményezett” szereplőjének.

A bankkártyás fizetési rendszerben a két piaci oldal között keresztirányú pozitív externáliák hatnak: egyrészt egy kártyabirtokos akkor ítéli hasznosnak a bankkártyát, ha azt a kereskedők széles körben fogadják el, másrészt egy kereskedő hajlandósága a kártya elfogadására megnő, ha a vásárlók nagyobb része használja a kártyát (még inkább, ha ily módon bevételeit növelheti). Mindkét oldal számára vonzóbb a szolgáltatás, ha a másik oldalon nő a használók száma. Ezt a szakirodalom hálózatos hatásnak nevezi. A hálózati externáliák felvetik a „tyúk és tojás” problémát egy olyan új termék vagy szolgáltatás bevezetésével kapcsolatban, ahol hálózati hatások figyelhetők meg. A bankkártyás fizetési iparágra lefordítva: hogyan szerezzünk kártyabirtokos ügyfeleket a kártyákat elfogadó kereskedői hálózat nélkül, illetve hogyan szerzdjünk kereskedőkkel kártyaelfogadásra kártyabirtokos ügyfélbázis hiányában? Egyes elméletek szerint a bankközi jutalék hivatott feloldani a problémát a két oldal keresletének „kiegyensúlyozásával”.³³

A vásárlási tranzakciók gyakori jellemzője, hogy a vásárlók (kártyabirtokosok) döntenek arról, milyen fizetési módot választanak vásárláskor, miközben a kereskedők viselik a döntésből fakadó, a választott fizetési módtól függő közvetlen költséget. A szakirodalom ezt negatív használati externáliának nevezi. Elméletben a bankközi jutalék képes lehet a használati externália csökkentésére, ahogy képes lehet annak létrehozására vagy súlyosbítására is.³⁴

II.1.3 A négy szereplős kártyarendszer

A négy szereplős kártyarendszer résztvevői az alaptranzakció szintjén a bankkártyával történő fizetést kezdeményező kártyabirtokos, valamint a kártyát elfogadó kereskedő. A kártyaelfogadást a kereskedő részére a bankkártya-elfogadást nyújtó szolgáltató végzi, míg a kártyát a kártyabirtokosnak a bankkártyát kibocsátó szolgáltató biztosítja. További

³² Keszy-Harmath Zoltánné – Kóczán Gergely – Kováts Surd – Martinovic Boris – Takács Kristóf: A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben, MNB-tanulmányok 96., Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2011.

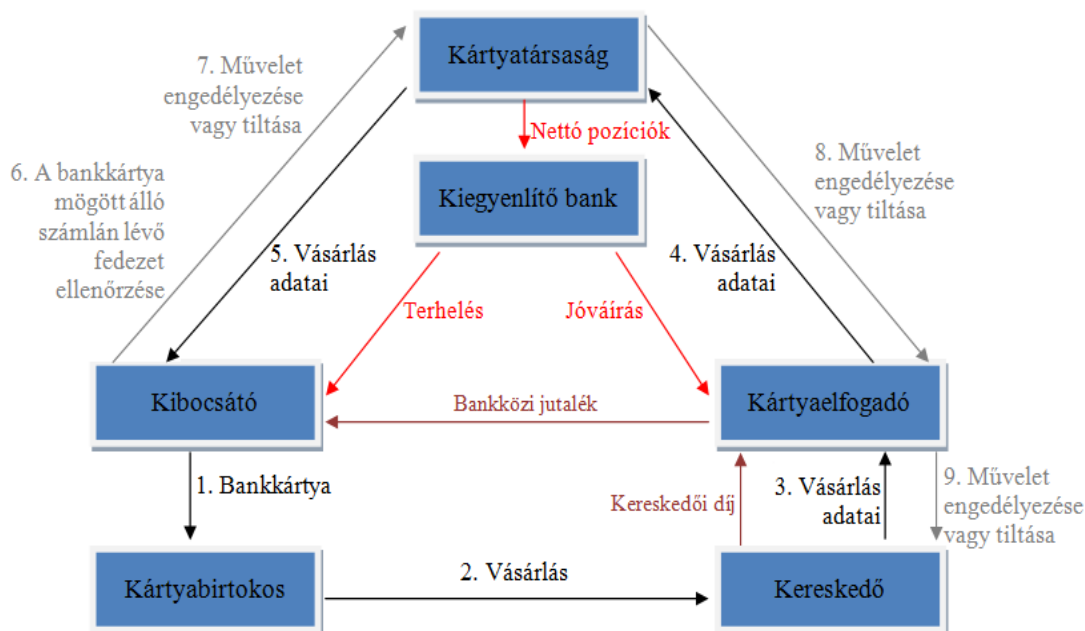
³³ Martinovic Boris: A bankközi jutalék közgazdasági háttere, Versenyükör IX. évfolyam, 2013. 1. szám.

³⁴ Keszy-Harmath – Kóczán – Kováts – Martinovic – Takács, 2011.

közreműködőként a fizetés folyamatában a tranzakció lebonyolításához szükséges platformot biztosító kártyatársaság is megjelenik.³⁵

A négy szereplős kártyarendszerben lebonyolított fizetés folyamatát, valamint a művelethez kapcsolódó díjak áramlásának irányát mutatja a következő ábra.

1. ábra: A négy szereplős kártyarendszerben lebonyolított fizetési művelet folyamata

Ahogy a fenti folyamatábrából is látható, a kártyabirtokos fizetési műveletet kezdeményez a kereskedőnél a kibocsátó által rendelkezésére bocsátott bankkártyája POS terminálon történő használatával. Ezt követően a kereskedőtől egy automatikus felhatalmazáskérő üzenet indul a vásárlás összegének és a kártyabirtokos adatai feltüntetésével a kártyaelfogadón keresztül a kártyatársasághoz, amely továbbítja azt a kibocsátóhoz. A kibocsátó ellenőrzi, hogy van-e elegendő fedezet a kártya mögött álló számlán, és ugyanezen az úton visszaküldi a kereskedőnek a művelet engedélyezését (vagy tiltását). Általában a nap végén a kereskedő nála lebonyolított összes bankkártyás művelet adatait elküldi a vele szerződésben álló kártyaelfogadónak, amely azokat a kártyatársaságok (például MasterCard, Visa) által üzemeltetett elszámolási és kiegyenlítési rendszerbe továbbítja. A kártyatársaságok kiszámítják az egyes bankkártyát kibocsátó- és bankkártya elfogadást nyújtó szolgáltatók nettó pozícióit (nettó tartozásait vagy követeléseit), beleértve a bankközi jutalék díját és az egyéb kártyatársasági díjakat. A kártyatársaságok által előállított nettó pozíciók kiegyenlítése a kiegyenlítő banknál vezetett számlákon történik.³⁶

³⁵ A négy szereplős modell valójában ennek megfelelően ötszereplős, azonban tradicionálisan a négy szereplős elnevezést használják.

³⁶ Keszy-Harmath – Kóczán – Kovács – Martinovic – Takács, 2011, 7. oldal.

II.1.4 A kereskedői díj és a bankközi jutalék

A kereskedő a kártyaelfogadásért kereskedői díjat fizet a kártyaelfogadónak, amely általában a tranzakció bizonyos százalékában meghatározott összeg. A kereskedői díj jellemzően három díjelemből tevődik össze:

$$\text{Kereskedői díj} = \text{Kereskedői jutalék} + \text{Rendszerdíj} + \text{Bankközi jutalék}$$

A kereskedői díj elemei közül a kereskedői jutalék marad az elfogadást nyújtó pénzügyi szolgáltatóknál, a rendszerdíjat a kártyatársaságok felé, a bankközi jutalékot pedig a kibocsátók felé továbbítják. A bankközi jutalék és a rendszerdíj tehát beépül a kereskedői díjba, és lényegében annak alsó küszöbeként funkcionál.

A rendszer speciális eleme a bankközi jutalék, amelyet az elfogadó pénzügyi szolgáltatók fizetnek – jellemzően az egyes tranzakciók meghatározott százalékában – a bankkártya kibocsátója számára, ezáltal a bevételek egy részét a kártyaelfogadói oldalról a kártyakibocsátókhoz átcsoportosítva. A két oldal keresletének „kiegyensúlyozására” szolgálhat a bankközi jutalék. (A két oldal közötti egyensúly megteremtése ugyanakkor más eszközökkel is megoldható, ami megmutatkozik abban, hogy léteznek bankközi jutalék nélküli kártyás fizetési rendszerek.)³⁷ Az elfogadótól a kibocsátó felé áramló bankközi jutalék a kártyakibocsátást támogatja, miközben egy, az externális hatások kezelésére szolgáló költségtényezőt épít be a kereskedői díjakba és végső soron a fogyasztói árakba.³⁸

A kereskedői díjat az elfogadók elsősorban a tranzakció értékével arányosan számítják fel, ezen felül előfordulhatnak tranzakciószámmal arányos díjak, vagy fix díjak, amelyek nem függenek a forgalomtól, például POS terminálokhoz kötődő bérleti díj, telepítési díj, karbantartási díj, rendszerben tartási díj, adminisztrációs díj, szerződéskötési díj, eCommerce csatlakozási díj stb.

³⁷ VJ/18-341/2008. számú versenytanácsi határozat 17. pontja

³⁸ VJ/18-341/2008. számú versenytanácsi határozat 21. pontja

II.2 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág

II.2.1 Szabályozási környezet

A jelen fejezetben bemutatjuk a bankkártyás fizetési iparágra vonatkozó szabályozás alakulását, kitérve a szabályozás előzményének tekinthető, az Európai Bizottság által folytatott versenyfelügyeleti eljárásokra. Mivel a hazai szabályozási irányokat is ezen uniós döntések befolyásolták, illetve az uniós jogalkotási aktuson alapul, ezért először az uniós döntéseket és szabályozást, majd a hazai fejleményeket ismertetjük.

A Bizottság által a két legjelentősebb nemzetközi kártyarendszer kapcsán hozott döntések, illetve azok tapasztalatai jelölték ki az utat a vonatkozó uniós szabályozás tartalmát illetően a bankközi jutalékok kapcsán. A Bizottság a VISA II. ügyben³⁹ elsőként állapította meg, hogy a bankközi jutalék olyan, versenytársak közötti megállapodásnak minősül, amely korlátozza a bankokat árazási politikájukban, és hatását tekintve torzítja a versenyt a Visa kártyák kibocsátói és elfogadói piacán egyaránt. Ekkor még a Bizottság – öt éves időtartamra – egyedi mentesítésben részesítette a magatartást. A Bizottság a MasterCard I. ügyben⁴⁰ is arra a megállapításra jutott, hogy a bankközi jutalék hatásában korlátozza a versenyt az elfogadói piacon, ugyanis küszöbárként árnövelő hatása van a kereskedői díj tekintetében. A versenykorlátozó cél tekintetében azonban a Bizottság már nem foglalt egyértelműen állást arra tekintettel, hogy a versenykorlátozó hatás esetén a célzat bizonyítása nem szükséges a jogsértés megállapításához. Azonban azt rögzítette, hogy a MIF árrögzítő természete miatt versenykorlátozó célzatú is lehet, függetlenül attól, hogy mi volt a felek szubjektív szándéka. Bár a két kártyatársaság a bizottsági eljárások kapcsán eltérő stratégiát követett (a Visa kötelezettségvállalásokkal rendezte a Bizottság aggályait, míg a MasterCard jogorvoslattal élt a Bizottság döntésével szemben),⁴¹ az eljárások hatására a regionális bankközi jutalékok mindkét kártyatársaság esetében a betéti kártyás tranzakciók esetén 20 bázispontos, míg a hitelkártyás tranzakciók kapcsán 30 bázispontos értékben kerültek maximálásra. Idő közben számos uniós versenyhatóság is eljárásokat indított a bankközi jutalékok kapcsán, amely annak veszélyét hordozta magában, hogy tagállamonként eltérő megközelítés érvényesül a bankközi jutalékok versenyjogi értékelése kapcsán.

A GVH a bankközi jutalékok kérdésével két eljárásban is foglalkozott. A VJ/18/2008. sz. ügyben a GVH megállapította, hogy az eljárás alá vont kibocsátó bankok, illetve kártyatársaságok azzal, hogy mindkét nemzetközi kártyatársaság kártyáira és minden bankra egységesen alkalmazandó bankközi jutalék mértéket és struktúrát határoztak meg, illetve ilyen megállapodáshoz szabályzataikkal keretet biztosítottak és azt támogatták, versenykorlátozó, a tilalom alól nem mentesülő megállapodást kötöttek. A VJ/46/2012. sz. ügyben pedig megállapításra került, hogy a MasterCard 2011. február 8-tól 2013. december 31-ig gazdasági erőfölénnyel való visszaélést valósított meg a bankközi jutalékának a versenytársának a piacról

³⁹ COMP/29.373 – Visa International

⁴⁰ COMP/34.579. - MasterCard

⁴¹ T-111/08 és C-382/12 P. sz. ügy – MasterCard és társai kontra Bizottság. A Törvényszék a MasterCard jogorvoslati kérelmét elutasította, amely ítéletet az Európai Bíróság hatályában fenntartotta.

való kizorítására alkalmas módon történő meghatározásával. Mindkét döntés vonatkozásában bírósági jogorvoslati eljárás van folyamatban.

A Bizottság végül úgy ítélte meg, hogy a bankkártyapiacra vonatkozó kérdéseket szabályozás keretében szükséges rendezni, ezért az addigi versenyjogi jogérvényesítés helyett a szabályozás került előtérbe. A Bizottság első körben széles körű konzultációt folytatott az iparág fő szereplőinek, valamint az érintett hatóságoknak a részvételével, majd a konzultáció eredményét 2012. november 20-án Zöld Könyv formájában tette közzé („Towards an integrated European market for card, internet and mobile payments”). A Bizottság szabályozási javaslata alapján elfogadásra került a kártyaalapú fizetési műveletek bankközi jutalékairól szóló 2015. április 29-i (EU) 2015/751 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: Rendelet), melynek a bankközi jutalékokra vonatkozó rendelkezéseit 2015. június 8-tól, illetve 2015. december 9-től kell alkalmazni. A jogszabály célja az egységes uniós fizetési piac kialakulásának elősegítése, a bankkártya iparág jogi egyértelműségének („legal clarity”), valamint egyenlő versenyfeltételeinek („level playing field”) biztosítása révén.⁴²

A Rendelet értelmében a pénzforgalmi szolgáltatók a betétikártya-műveletekre vonatkozóan nem ajánlhatnak, illetve kérhetnek a művelet értékének 0,2 százalékát meghaladó műveletenkénti bankközi jutalékot. Ugyanakkor a belföldi betétikártya-tranzakciók esetében a tagállamok megállapíthatnak ennél alacsonyabb értékalapú bankközi jutalékmaximumot vagy alkalmazhatnak egy tranzakciónkénti maximum 5 eurócentes díjelemet is a 0,2 százalék értékalapú díjjal kombinálva vagy anélkül, ha az éves forgalom százalékában meghatározott bankközi jutalék így nem haladja meg a 0,2 százalékot. Továbbá az első 5 évben a bankközi jutalék 0,2 százalékos maximumát alkalmazhatják nem az egyes tranzakciókhoz kötötten, hanem az egész éves forgalom viszonylatában, súlyozott átlag formájában. A Rendelet a fogyasztói hitelkártya-műveletekhez kapcsolódó bankközi jutalékok maximumát a tranzakció értékének 0,3 százalékában határozza meg, azzal, hogy belföldi hitelkártya-művelet esetén szintén lehetőséget biztosít a tagállamok számára alacsonyabb műveletenkénti felső határok megállapítására.⁴³ Fontos megemlíteni, hogy a bankközi jutalékokkal kapcsolatos előírások (Rendelet II. fejezete) nem alkalmazandók az üzleti kártyákkal végzett műveletekre.⁴⁴ A bankközi jutalékok maximálásával kapcsolatban két további körülményt érdemes kiemelni. Egyrészt a maximumok mértékét a Bizottság az ún. Merchant Indifference Test vagy más néven turistateszt alapján számította ki és javasolta. A Bizottság a MasterCard-döntés óta kitart azon érvelése mellett, hogy a bankközi jutalékok versenysemleges és hatékony mértékének a megállapítása ebben az elméleti keretben és ezzel a módszerrel hajtható végre, és a szabályozási folyamatban is ezt az elméletet juttatja érvényre. Másrészt mind a Bizottság, mind a szabályozást jóváhagyó testületek amellet érvelnek, hogy hosszú távon, a piacok megfelelő érettsége mellett, a betéti kártyák esetében a bankközi jutalékok teljes eltörlésének van helye. Az elkövetkező időszakban a Bizottság részletesebben meg fogja vizsgálni a betéti kártyás

⁴² Köhalmi Attila – Martinovic Boris: A MIF sztori – avagy a bankközi jutalék tündöklése és hanyatlása – A bankközi jutalék versenyjogi megítélése az Európai Bizottság eljárásaiban, Versenytükrő XII. évfolyam, III. különszám, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2016, 66-67. oldal

⁴³ A Rendelet értelmében ezen rendelkezéseket 2015. december 9-től kellett alkalmazni.

⁴⁴ A Rendelet értelmében a bankközi jutalékok maximális mértéke csak a lakossági kártyákra vonatkozik.

bankközi jutalékok teljes eltörlésének feltételeit és körülményeit, addig viszont a jelen szabályozással bevezetett maximumok maradnak érvényben.⁴⁵

A Rendelet bevezeti az egységes kereskedői díjak tilalmát, vagyis a kártyaelfogadóknak a fizetési kártyák különböző kategóriái és márkái után – amennyiben a bankközi jutalékok mértéke eltérő – egyedileg megállapított kereskedői díjakat kell ajánlaniuk, illetve felszámítaniuk a kereskedőknek, kivéve, ha a kereskedők írásban kérik a kártyaelfogadótól, hogy egységes kereskedői díjakat számítsanak fel. Emellett a transzparencia növelése érdekében a Rendelet követelményeket fogalmaz meg a bontott árazás alkalmazásával kapcsolatban. E szerint a kártyaelfogadók a kereskedőkkel kötött megállapodásaikban kötelesek az egyes fizeteskártya-kategóriák és márkák esetében alkalmazandó kereskedői díjak, bankközi jutalékok és rendszerdíjak összegére vonatkozó információkat külön-külön megadni. Utóbbi szabály nem vonatkozik arra az esetre, ha egyes kereskedők később írásban ettől eltérő kérést nyújtanak be.⁴⁶

A Rendelet főszabály szerint tiltja a minden kártya elfogadását előíró szabály alkalmazását,⁴⁷ azaz a kereskedő szabadon megválaszthatja az elfogadni kívánt bankkártyák körét, egyúttal nem kötelezhető egy adott kártyatársaság valamennyi kártya termékének (márka, kategória) elfogadására. Fontos kivétel azonban, hogy a Rendelet által szabályozott bankközi jutalékok hatálya alá eső kártyákkal azonos kategóriába tartozó kártyákra e tilalom nem vonatkozik. Amennyiben egy kereskedő úgy dönt, hogy nem fogadja el egy fizeteskártya-rendszer valamennyi kártyáját vagy más készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, köteles erről világosan és félreérthetetlen módon tájékoztatni a kártyabirtokosokat, azzal egyidejűleg, hogy a fizeteskártya-rendszer más kártyáinak és készpénz-helyettesítő fizetési eszközeinek elfogadásáról tájékoztatja őket. Ezt az információt jól láthatóan fel kell tüntetni az üzlethelyiség bejáratánál és a pénztárnál. Távértékesítés esetén ezt az információt fel kell tüntetni a kereskedő honlapján vagy az egyéb alkalmazott elektronikus vagy mobil médiumon. Az említett információt kellő időben a fizető fél tudomására kell hozni, még azt megelőzően, hogy a fizető fél adásvételi megállapodást kötne a kereskedővel. A kereskedő bármikor megváltoztathatja esetleges fenti döntését, amiről nem kell nyilatkoznia a kibocsátó felé, viszont a kártyabirtokos részére ebben az esetben is fennáll a tájékoztatási kötelezettsége.⁴⁸

A bankkártyapiacra vonatkozó uniós szabályokat nem csak a Rendelet tartalmaz: a kártyapiac szempontjából fontos a PSD2 irányelv⁴⁹ is, amely a felárazás tilalmával kapcsolatban vezetett be fontos előírásokat. A PSD2 irányelv rögzíti, hogy a tagállamoknak minden esetben biztosítaniuk kell, hogy a kereskedő ne számíthasson fel díjat azon készpénz-helyettesítő fizetési eszközök használatáért, amelyekre vonatkozóan a bankközi jutalékokat a Rendelet II. fejezete szabályozza. Továbbá a tagállamok megtilthatják vagy korlátozhatják a kereskedőknek

⁴⁵ A Rendelet 3-4. cikke, illetőleg Köhalmi Attila – Martinovic Boris: A MIF sztori – avagy a bankközi jutalék tündöklése és hanyatlása – A bankközi jutalék versenyjogi megítélése az Európai Bizottság eljárásaiban, Versenytükrő XII. évfolyam, III. különszám, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2016, 67-68. oldal

⁴⁶ A Rendelet 9. cikke, melyet 2016. június 9-től kellett alkalmazni.

⁴⁷ A minden kártya elfogadását (honour-all-cards) előíró szabály értelmében a kereskedő köteles egy adott kártyatársaság által kibocsátott valamennyi típusú bankkártyát elfogadni. Ennek azért van különös jelentősége, mert a különböző kártyatípusok költségei között jelentős eltérések adódhatnak: vannak például különböző ösztönző programokkal támogatott kártyatípusok is, amelyek elfogadása jóval költségesebb is lehet.

⁴⁸ A Rendelet 10. cikke, melyet 2016. június 9-től kellett alkalmazni.

⁴⁹ A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2015/2366/EU-irányelv.

a díjak felszámítására vonatkozó jogát, figyelembe véve a verseny ösztönzésének és a hatékony készpénz-helyettesítő fizetési eszközök használata előmozdításának szükségességét.⁵⁰

A továbbiakban a magyarországi szabályozás bemutatására kerül sor. A bankközi jutalékok és a kereskedői díjak mértékének maximálásával kapcsolatban 2009–2010 során több szabályozási kezdeményezés is történt Magyarországon, melyek végül nem jártak sikerrel.⁵¹

Végül azonban a magyar jogalkotó a Rendeletet megelőzve vezetett be a bankközi jutalékok értékét maximáló szabályozást a belföldi tranzakciók vonatkozásában. 2014. január 1-jén hatályba lépett a Pénzforgalmi törvény módosítása⁵², amely a kártyatársaságok által alkalmazható belföldi bankközi jutalék mértékét betéti kártyák tekintetében 0,2 százalékban, hitelkártyák vonatkozásában pedig 0,3 százalékban maximálta a lakossági és üzleti kártyákra egyaránt és egységesen. A jogalkotó felismerte, hogy egyrészt a készpénzhasználat össztársadalmi szempontból jelentősebb költségekkel jár, másrészt a hazai kártyaelfogadó hálózat az Európai Unió átlaghoz képest alulfejlett. Ezért szabályozási célként fogalmazódott meg a készpénzfizetés visszaszorítása, mely által társadalmi szinten jelentős erőforrások takaríthatók meg, továbbá csökkenthető a rejtett gazdaság mérete is. A jogszabály azzal kívánta elérni célját, hogy az említett időponttól kezdve a pénzforgalmi szolgáltatók Magyarországon nem alkalmazhattak magasabb díjakat a nemzetközi díjknál, vagyis a belföldi tranzakciókhoz kapcsolódó bankközi jutalékok forgalommal súlyozott átlaga nem haladhatta meg a határon átnyúló tranzakciók bankközi jutalékának hasonló módon számolt átlagát.⁵³

A fentiek alapján látható, hogy hazánkban már a Rendelet hatályba lépése előtt bevezetésre kerültek a Rendelettel azonos mértékű bankközi jutalékmaximumok.

Tekintettel a Rendelet bankközi jutalékokra vonatkozó rendelkezéseire, a magyar törvényalkotó 2016. január 1-jétől hatályon kívül helyezte a Pénzforgalmi törvény bankközi jutalékok maximális mértékét szabályozó részeit.

⁵⁰ A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2015/2366/EU-irányelv 62. cikk (4)-(5) bekezdései.

⁵¹ A 2009. november 1-jén hatályba lépett Pénzforgalmi törvényt az egyes pénzügyi témájú törvényeknek az új Polgári Törvénykönyvvel összefüggő módosításáról szóló 2010. évi XII. törvény oly módon módosította, hogy a Magyarország területén nyújtott kártyás fizetési szolgáltatás esetében a kereskedői díjak maximális mértékét 2 százalékban határozta meg. A 2010. első félévére vonatkozó jegybanki adatszolgáltatás alapján elmondható, hogy a díj maximálása az első félévben még nem eredményezte a kereskedői elfogadóhelyek korábbinál nagyobb arányú növekedését, bár igaz, hogy a szabályozás csupán a félév harmadik harmadától volt hatályos. A 2010. évi CLIX. törvény 167. § (1.) g) pontja végül 2011. január 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte a kereskedői díjak maximálására vonatkozó törvényi rendelkezést.

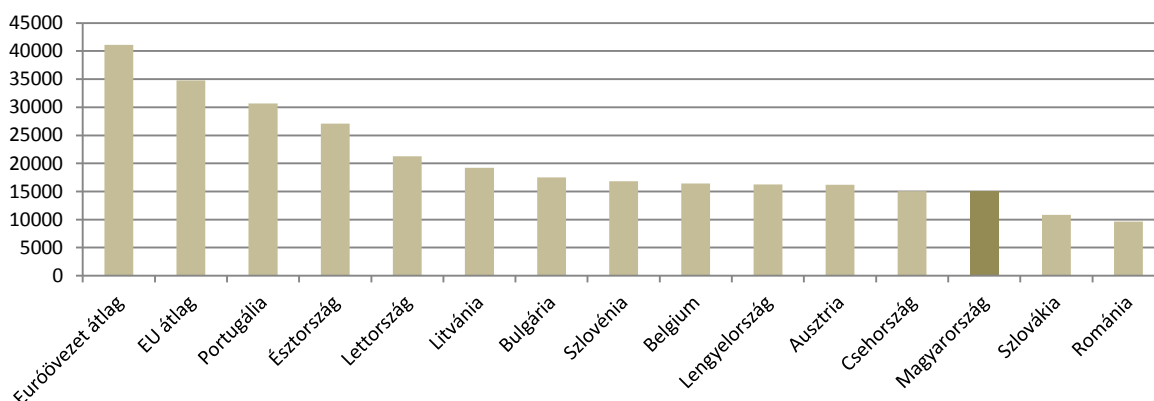
⁵² Az egyes törvényeknek a Magyar Nemzeti Bankról szóló törvénnyel összefüggő, valamint egyéb célú módosításáról szóló 2013. évi CXLI. törvény

⁵³ A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény 2014. január 1-jétől hatályos változatának Indokolása.

II.2.2 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág fejlettsége nemzetközi viszonylatban

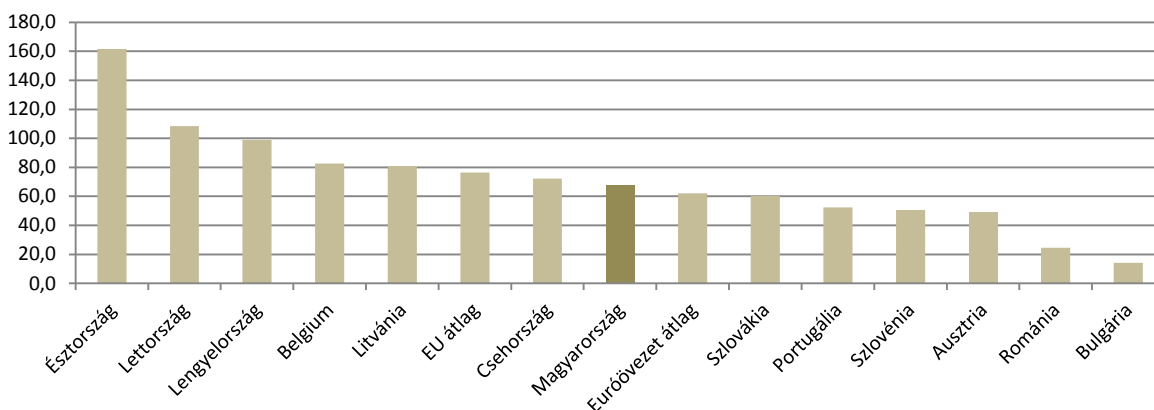
A hazai bankkártyás fizetési iparág lényeges fejlődésen ment keresztül az elmúlt években, ez a tendencia az Európai Unió egészére jellemző, azonban még mindig jelentős különbségek figyelhetők meg az Unió egyes országai között. A bankkártyás fizetés elterjedtsége az átlagnál magasabb például a Skandináv országokban, az Egyesült Királyságban vagy Franciaországban. A Magyarországgal egy időben, vagy közvetlenül utánunk az Európai Unióhoz csatlakozott országokkal, valamint közel azonos lélekszámú uniós országokkal összevetve az egymillió főre jutó POS terminálok számát, a következő képet kapjuk:

2. ábra: Egymillió főre jutó POS terminálok száma az Európai Unió egyes országában 2017 (az Európai Központi Bank adatai alapján saját szerkesztés)

Látható, hogy a hazai bankkártyás fizetési iparág fejlettségi szintje az egymillió főre jutó POS terminálok száma mint mutatószám alapján közelít az egyes kelet-közép-európai országok átlagértékei felé. Az elmaradás azonban továbbra is jelentős mind az Európai Unió átlagához, mind az euróövezeti átlaghoz⁵⁴ képest.

3. ábra: Egy bankkártyára jutó tranzakciók száma az Európai Unió egyes országában 2017-ben (az Európai Központi Bank adatai⁵⁵ alapján saját szerkesztés)

⁵⁴ Az uniós, illetve az euróövezeti átlagot Luxemburg kiemelkedően magas egymillió főre jutó POS terminál száma (281920,881/egymillió fő) emeli meg jelentősen.

⁵⁵ <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000001419> Letöltve: 2018.december 11.

Szintén jó mutatószám lehet a bankkártyás fizetési iparág fejlettségére az egy bankkártyára jutó tranzakciók számának országokénti összevetése. Ezen mutató alapján folyamatos javulást mutat Magyarország, ahogy a 3. ábrán látható, hazánk a középmezőnyben van, és 2017-ben már megközelítette az EU átlagot. Azonban ezen mutatónál figyelembe kell venni, hogy az egy főre eső bankkártyák számában Magyarország (0,9) még jelentősen elmarad az EU átlagtól (1,6)⁵⁶.

II.2.3 Állami ösztönzők: bankkártya-elfogadóhely telepítési program

Az elektronikus fizetési infrastruktúra bővítése érdekében a Pénzügyminisztérium (korábban: Nemzetgazdasági Minisztérium) 2016 decemberében bankkártya-elfogadóhely telepítési programot hirdetett meg.⁵⁷ Ennek alapján a POS terminál beszerzésével, telepítésével és üzemeltetésével összefüggő költségekhez nyújtható vissza nem térítendő támogatást kizárólag olyan bankkártya-elfogadási szolgáltatást nyújtó vállalkozás igényelheti, amely biztosítani tudja a kártyaelfogadást a terminálon, és vállalja, hogy a támogatás igénybevételevel telepített terminálok használatáért a kártyás forgalom legfeljebb egy százalékának megfelelő díjat számít fel a kereskedőknek. Összehasonlításképpen a kisebb forgalmú kereskedők korábbi díjterhelése gyakran 3-5 százalék között mozgott. A terminálra vonatkozó üzemeltetési kötelezettség a telepítés napjától számított 24 hónap. Ha azonban valamely elfogadóhelyen az üzemeltetési időszakban megszűnik az üzemeltetés lehetősége, a támogatást igénybevevő kártyaelfogadó áthelyezheti másik elfogadóhelyre a terminált, de ez nem járhat a vállalt 24 hónapos terminálüzemeltetési időtartam csökkenésével. A támogatás további feltétele, hogy a kártyaelfogadó lehetővé teszi a közszolgáltatási díj (gázszámla, villanyszámla stb.) kártyás befizetését a terminálon, valamint a terminál telepítéséhez kapcsolódóan telepítési vagy egyéb egyszeri díjat vagy költséget a kereskedő részére nem számít fel. Az elektronikus fizetési rendszerhez történő csatlakozáskor ugyanis az NGM rendelet hatálybalépése előtt nem volt ritka a 20 000-30 000 forintos, egyszeri telepítési díj felszámolása, azonban a programban telepített termináloknál ez megszűnik. További kritérium, hogy a támogatás csak olyan új terminálokra vehető igénybe, amelyek színes érintőkijelzővel rendelkeznek, és egyérintéses fizetési tranzakciók lebonyolítására is alkalmasak. A támogatással, melynek mértéke terminálonként 80 000 forint, kizárólag olyan magyarországi elfogadóhelyen telepíthető terminál, amely 2016. december 7-én, illetve 2017. november 1-jén nem rendelkezett érvényes kártyaelfogadói szerződéssel.

A program megvalósítása két lépcsőben történik. A 2016. december 15-ig benyújtott kérelmek alapján létrejött támogatási jogviszonyok esetében a kártyaelfogadó az új terminálokat 2018. április 15-ig volt köteles telepíteni, míg az említett határidőt követően benyújtott kérelmek alapján létrejött támogatási jogviszonyokra a Pénzügyminiszteri rendelet 2017 végén bevezetett módosítása a terminálok telepítésének határidejét 2019. március 31-ig kiterjesztette.⁵⁸ Eddig az időpontig azonban már nem 30 000, hanem 60 200 POS terminált kell kihelyezni. A támogatás

⁵⁶ <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000001403> Letöltve: 2018. december 11.

⁵⁷ A bankkártya-elfogadóhely telepítési program szabályait a bankkártya-elfogadó terminálok számának növeléséhez nyújtott támogatásról szóló 47/2016. (XII. 6.) NGM rendelet (a továbbiakban: NGM rendelet) rögzíti.

⁵⁸ Az új terminálokat eredetileg 2017. december 31-ig kellett volna a kártyaelfogadóknak üzembe helyezniük.

legkisebb igényelhető összege 1 000 darab terminál támogatásának megfelelő összeg. Ennek megfelelően a P.O.I. Partner 10 000, az OTP Bank 7 000, az ICT Partner 5 000, az NHB Bank és a K&H Bank 3 000, a HelloPay 1 200, a VirPay pedig 1 000 darab terminál telepítését vállalta. Abban az esetben, ha az előbbieken felsorolt saját jogon, azaz nem együttműködő partneren keresztül bankkártya elfogadást nyújtó szolgáltatók bármelyike a támogatás folyósítását követően határidőben nem tesz eleget termináltelepítési vagy -üzemeltetési kötelezettségének, köteles a kötelezettségzegéssel érintett terminálokra igénybe vett támogatást visszafizetni. Ezen túlmenően a kártyaelfogadónak terminálonként 10 000 forint kötbért kell fizetnie, ha nem telepíti az általa vállalt és támogatással érintett terminálmennyiséget.⁵⁹

Szinte mindegyik adatszolgáltató kártyaelfogadó pozitívan értékelte a Pénzügyminisztérium POS telepítési programját, mely meglátásuk szerint a kisméretű kereskedők kártyaelfogadását kívánta ösztönözni költségeik mérséklése által. Ezáltal sok olyan kereskedő kapott lehetőséget a bankkártyás fizetés bevezetésére, akiket azelőtt semmilyen kampánnyal nem sikerült ebbe a körbe bevonni a bizonytalan fizetési képesség vagy megtérülési kilátások miatt. A kártyaelfogadók többsége szerint ezen kereskedők számára várhatóan új vásárlói potenciált (pl. külföldi fizető felek), valamint a korábbi fizető felek fizetési szokásainak változását is magával hozza a bankkártyával történő fizetések fogadásába történő bekapcsolódásuk. Mindezek mellett új tapasztalatot és szemléletet is ad részükre a jövőbe mutató elektronikus fizetési mód és a kapcsolódó elektronikus banki elszámolás. A program hatása azonban túlmutat a támogatott POS terminálokkal kiszolgálható kereskedői körön, hiszen a kártyaelfogadói szolgáltatással már rendelkező, azaz támogatott POS terminállal nem kiszolgálható kereskedők is találkoznak a programban résztvevők által hirdetett ajánlattal, emiatt a kereskedői díj mértékében általános csökkenés tapasztalható. Megállapítható továbbá, hogy az elfogadóhelyek számának bővítése ösztönző hatással lehet a kibocsátói tevékenységre, illetve a kártyabirtokosok kártyahasználat iránti keresletét is növelheti.

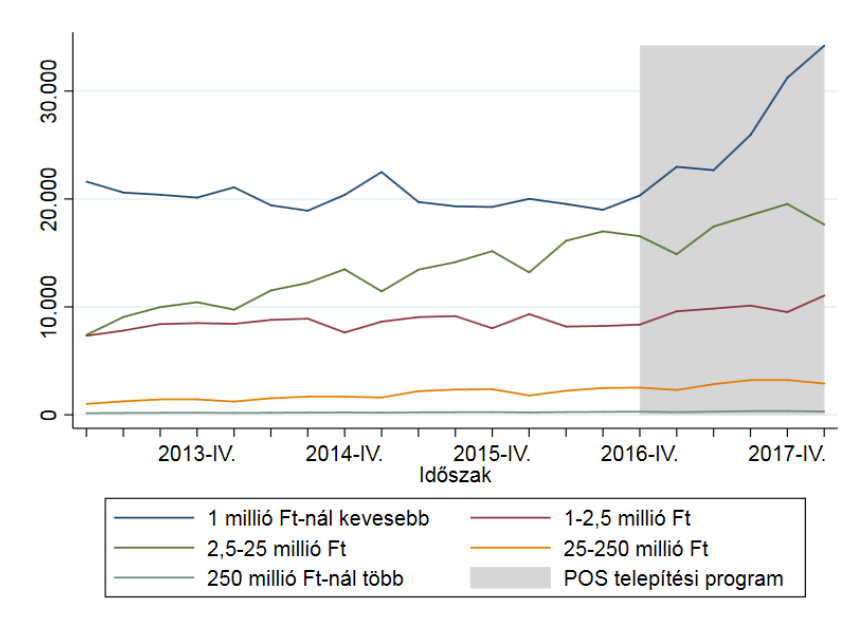
2016 végén 12 338 POS terminál jutott egymillió lakosra Magyarországon, míg ez az érték 2020 környékére nagy valószínűséggel a 18 000 darabot is meg fogja haladni. Az elmúlt években tapasztalt 7-8 százalékos organikus növekedés a 2017-2019-es időszakban éves szinten a 20 százalékot is meghaladhatja a Pénzügyminisztérium bankkártya-elfogadóhely telepítési programjának köszönhetően.⁶⁰ A kereskedői elfogadóhelyek számában még ennél is jelentősebb bővülés várható, hiszen kizárólag olyan helyre telepíthető a támogatott POS készülék, ahol a program indítását megelőzően nem volt lehetőség bankkártyás fizetésre.

Az alábbi grafikonon jól látható, hogy nagyrészt a legkisebb méretű bankkártyát elfogadó kereskedők száma növekedett a program hatására.

⁵⁹ A bankkártya-elfogadó terminálok számának növeléséhez nyújtott támogatásról szóló 47/2016. (XII. 6.) NGM rendelet, illetőleg <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/het-szolgaltato-vallalta-hogy-boviti-a-bankkartya-elfogadohelyek-szamat> Letöltve: 2018. szeptember 25.

⁶⁰ MNB: Infrastrukturális Pénzforgalmi adatok. In: <https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiv-penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-tablakeszlet>, KSH: Népeség-előreszámítások (2015-2080) In: https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tablat/tps00002.html, illetőleg 47/2016. (XII. 6.) NGM rendelet a bankkártya-elfogadó terminálok számának növeléséhez nyújtott támogatásról.

4. ábra: A POS terminállal rendelkező elfogadóhelyek számának változása az egyes kereskedői kategóriákban a Pénzügyminisztérium POS telepítési programja során (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A fentiekből az alábbi három konklúzió vonható le:

- A telepítési program különösen a legkisebb méretű kereskedők körében élénkíti a versenyt.
- A program rövid- és középtávon jelentősen csökkenti a piaci koncentrációt és a felszámított díjakat. A hosszú távú hatások még kérdésesek, de amennyiben a Pénzügyminisztérium programjának köszönhetően piacra lépő szereplők üzleti modelljei jövedelmezőnek bizonyulnak, akkor a hatások közép- és hosszú távon is megmaradhatnak és az alacsonyabb díjak a korábban kötött szerződésekre is átgűrűzhetnek.
- A kártyaelfogadók a program során meghatározott maximális díjakat két évig kötelesek betartani és a terminálokat üzemeltetni. Egyes kártyaelfogadók azonban valószínűleg a szerződések megszüntetése és a terminálok leszerelése mellett fognak dönteni azoknál a kereskedőknél, ahol a második év végére a terminálonkénti átlagos havi kártyás fizetési forgalom nem ér el egy minimális szintet⁶¹.

II.2.4 A magyarországi bankkártyás fizetési iparág szereplői

A négy szereplős kártyarendszerekben mint vertikálisan integrált, kétoldalú rendszerekben egyrészt horizontálisan megkülönböztethetjük a kibocsátói és az elfogadói oldalt, másrészt pedig vertikálisan megkülönböztethetjük a kártyatársaságok és a pénzügyi szolgáltatók közötti kapcsolatoknak teret adó upstream szintet, valamint a pénzügyi szolgáltatók és az ügyfelek (kártyabirtokosok, kereskedők) közötti kapcsolatoknak teret adó downstream szintet.⁶²

⁶¹ Az egyik elfogadó 2018 elején tett nyilatkozata szerint az általa kihelyezett terminálok kb. 30 százalékánál még nem történt bankkártyás fizetés.

⁶² VJ/46-153/2012. számú versenytanácsi határozat 212. pontja.

	Kibocsátó oldal	Elfogadói oldal
Upstream szint	<u>Kártyatársaságok:</u> <i>MasterCard, Visa, American Express, China Union Pay, JCB</i>	
Downstream szint	<u>Kibocsátók:</u> Kibocsátó bankok: OTP Bank, K&H, Erste Bank, Budapest Bank, MKB, UniCredit, CIB Bank, Takarékszövetkezet Bank, Raiffeisen Bank, Gránit Bank, NHB Bank, Takarékszövetkezet Bank, Kereskedelmi Bank, Sberbank, Magnet Bank stb. <u>Nem banki tulajdonú kibocsátók:</u> O.F.SZ., HelloPay stb.	<u>Elfogadók:</u> Elfogadó bankok: OTP, K&H, CIB Bank, UniCredit, Takarékszövetkezet Bank, NHB Bank, Takarékszövetkezet Bank, Kereskedelmi Bank <u>Nem banki tulajdonú elfogadó szolgáltatók:</u> SIX Payment Services, Global Payments, B-Payment (Borgun), O.F.SZ, Barion, VirPay, HelloPay

Kártyatársaságok

A bankkártya rendszeren belül a kártyatársaságok a rendszer upstream szintjén helyezkednek el. A kártyatársaságok jellemzően egy adott bankkártya logó („brand”) tulajdonosai, és értékesítik az e kártyákhoz kapcsolódó licenc jogokat, valamint promotálják a márkát.⁶³ A kártyatársaságok közötti verseny ugyanúgy kétoldalú, ahogy maga a kártyás fizetési rendszer is. A kártyatársaságok egyrészt versenyezhetnek a kibocsátói oldalon azért, hogy a kibocsátók minél többet bocsássanak ki ügyfeleiknek az ő kártyájukból, másrészt pedig az elfogadói oldalon is versenyeznek azért, hogy minél több kereskedő az ő kártyájukat (is) elfogadja fizetési eszközként. Mindkét esetben igaz azonban, hogy a kártyatársaságok nem a végső ügyféllel állnak kapcsolatban, hanem a kibocsátókkal és a kártyaelfogadókkal.⁶⁴

Egy kibocsátó több kártyatársaság bankkártyáját is értékesítheti a fogyasztóknak. A kártyatársaságok közötti upstream verseny szétválasztható a betéti kártyákra (debit) és a hitelkártyákra (credit) mint különálló termékekre, termékpiacokra. A betéti kártyák tekintetében a hazai piacon lényegében két piaci szereplőről beszélhetünk: a MasterCardról és a Visáról. 2017-ben kezdte meg a Bank of China az Union Pay-jel együttműködve betéti kártya-kibocsátását Magyarországon⁶⁵, illetve néhány banknak van minimális számú saját logós betéti bankkártyája, de ezek száma jelenleg még olyan alacsony, hogy nem támasztanak jelentős versenyt a MasterCard és a Visa kártyákkal szemben. A MasterCard esetében érdemes megemlíteni, hogy két külön brand alatt is vannak betéti kártyái: az egyik a társaság nevét is viselő MasterCard brand, a másik a Maestro. A magyarországi hitelkártyapiacra a MasterCard és a Visa mellett az American Express (a továbbiakban: AMEX) van jelen, azonban azzal, hogy 2017-ben az OTP Bank és az AMEX közötti együttműködés megszűnt⁶⁶, az AMEX kivonult a

⁶³ VJ/46-244/2014. számú versenytanácsi határozat, 24. pontja

⁶⁴ VJ/78-138/2013. számú versenytanácsi határozat, 231. pont.

⁶⁵ <https://www.portfolio.hu/finanszirozasi/megjelent-magyarorszagon-az-also-juankartya.242914.html> Letöltve: 2018.09.26.

⁶⁶ <https://www.vg.hu/penzugy/elhagyja-magyarorszagot-az-amex-554522/> Letöltve: 2018.09.26

lakossági piaci szegmensből, és csak a vállalati szegmensben igényelhetők Magyarországon AMEX hitelkártyák.

A kereskedők szabadon megválaszthatják az elfogadni kívánt kártyák körét, az elfogadóktól beérkezett adatszolgáltatások alapján a kereskedők jellemzően minden olyan kártya elfogadására szerződnek, melyek jelentős forgalommal bírnak, tehát vásárlóik körében előfordulhat. Az MNB adatszolgáltatásának 2018 első negyedéves fizetési kártyás vásárlási forgalom adataiból látható, hogy az AMEX, a China Union Pay, a JCB és a saját logós kártyák vásárlási forgalmának aránya a MasterCard és a Visa kártyákhoz képest csekélynek tekinthető. Továbbá a MasterCard magyarországi piaci részesedése 2018 első negyedévében jelentősen meghaladta a Visáét.

A bankkártya piacon az elmúlt években igen jelentős technológiai fejlődés ment végbe. A hagyományos bankkártya funkciók mellett, azokra ráépülve, azokat kiegészítve új, a fogyasztók számára jelentős kényelmi szolgáltatásokat nyújtó eszközök és szolgáltatások jelentek meg. 2009-től kezdődően megjelentek Magyarországon is az érintéses kártyák és az érintéses technológiára képes terminálok⁶⁷, 2018 első negyedévére az MNB adatai alapján a bankkártyák 74,8 százaléka már érintéses technológiára képes volt. 2011-től kezdődően pedig megkezdődött az érintéses technológia mobil fizetési rendszerre való átültetése.

Kibocsátók

A kártyarendszer downstream részének kibocsátói oldalán elhelyezkedő, bankkártyát kibocsátó szolgáltatók lehetnek kereskedelmi bankok, hitelszövetkezetek, takaré- és hitelszervezetek, melyek betéti- vagy hitelkártyát biztosítanak a fizető felek számára. A kibocsátók egyrészt szerződést kötnek a kártyatársaságokkal, ami alapján kibocsáthatják az adott kártyatársaság kártyáit a fizető felek részére, másrészt a fizető felekkel is szerződéses kapcsolatban állnak.

A hazai kibocsátói piacon a legjelentősebb szereplők a bankok (OTP Bank, K&H Bank, Erste Bank, Budapest Bank, MKB Bank, UniCredit Bank, CIB Bank, Raiffeisen Bank, Gránit Bank, NHB Bank, Magnet Bank, Sberbank stb.), de mellettük megjelentek nem banki szereplők (pl.: HelloPay, O.F.SZ. stb.) is.

A fentiekén kívül a Magyar Posta Zrt. is kínál bankkártyát az ügyfeleinek mint a Takarékbank közvetítője.

A kártyakibocsátó pénzforgalmi szolgáltatók a fizetési kártyákkal az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatások, az innovatív megoldások és a szolgáltatások árazása terén számos ponton képesek megkülönböztetni szolgáltatásaikat a versenytársaktól, és így versenyezni az ügyfelekért.⁶⁸ A kártyakibocsátók közötti verseny kapcsán fontos kiemelni azt, hogy a kártyatermékek közötti verseny elsősorban a hitelkártyák, valamint a magasabb szolgáltatási szintet biztosító betéti kártyák között figyelhető meg; az alacsonyabb szolgáltatási szintű betéti kártyák esetén elsősorban a lakossági ügyfelekért folytatott versenyről van szó. Ennek oka, hogy a kibocsátók ebben a szegmensben jellemzően a számos szolgáltatást tartalmazó

⁶⁷ VJ/78-138/2013.számú versenytanácsi határozat, 231. pontja.

⁶⁸ A GVH három olyan fogyasztóvédelmi témájú versenyfelügyeleti eljárást folytatott le a vizsgált időszak alatt, amelyek tárgya hitelkártyával volt kapcsolatos: VJ/112/2014, VJ/121/2015, VJ/16/2017

számlacsomagokhoz kapcsolva kínálnak betéti kártyát is. Ebben az esetben azonban a fizető felek elsősorban nem egy betéti kártyával kapcsolatos döntést hoznak, hanem a számlacsomagra vonatkozót, így pedig a kártyák terén érzékelhető, kibocsátók közötti verseny intenzitása is csökkenhet, illetve azt részben felválthatja a számlacsomagok közötti verseny.

A fizető felek a kártyakibocsátók felé általában éves gyakoriságú bankkártyadíjat fizetnek, ezenfelül a kártyahasználat számukra ingyenes. Mivel a kibocsátóknak a fizető felektől származó bevételei általában nem fedezik a kártyás fizetésekhez kapcsolódó feldolgozási és biztonsági költségeiket, ezek ellentételezésére szolgál a jelentés II.1.4 pontjában bemutatott bankközi jutalék. A piac sajátossága, hogy az elfogadó bankok többsége olyan univerzális bank, amely egyben a kibocsátói piacon is jelen van. Sok esetben ugyanaz a szolgáltató áll kapcsolatban a kereskedővel, mint a nála vásárló fizető féllel, az ilyen, ún. „on us” ügyletek után nem kerül felszámításra bankközi jutalék. Bankközi jutalékot csak az ún. „on others” tranzakcióknál kell fizetni. Az „on us” ügyletek aránya az OTP Bank esetében a legmagasabb, második helyen a K&H Bank áll.

Elfogadók

A kártyarendszer downstream részének elfogadói oldalán elhelyezkedő elfogadók a szolgáltatásaik által a kártyás fizetést teszik lehetővé a kereskedők fizikai és/vagy virtuális üzleteiben. Az elfogadók tehát egyrészt a bankkártyát fizetési eszközként elfogadó kereskedőkkel állnak szerződéses kapcsolatban, másrészt a kártyatársaságokkal. A kártyatársaságok megteremtik a keresztelfogadás lehetőségét, ezért a kibocsátók és elfogadók között nincs szükség szerződéskötésre.

A bankok közül az OTP Bank, a K&H Bank, a CIB Bank, az UniCredit Bank, a Takarékszövetkezet Bank, a Takarékszövetkezet Kereskedelmi Bank és az NHB Bank van jelen a hazai elfogadói piacon, az Erste Bank 2014-ben⁶⁹, míg a Budapest Bank 2016-ban értékesítette a kártyaelfogadási üzletágát⁷⁰. A nem banki tulajdonú elfogadó szolgáltatók közé tartozik a SIX Payment Services, a Global Payments, a B-Payment (Borgun), az O.F.SZ, a Barion, a VirPay és a HelloPay. Ezen nem banki tulajdonú elfogadók piacra lépését a pénzügyi szolgáltatások egységes európai piacának jogi alapjait megteremtő pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló, 2007. november 13-i 2007/64/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: PSD1 irányelv) tette lehetővé 2007-től. Egyre több bank választja azt a megoldást Magyarországon is, hogy csak közvetíti az ügyfeleit a bankkártya-elfogadásra specializálódott pénzügyi szolgáltatók felé, és nem rendelkezik saját elfogadói üzletággal. Például az MKB Bank⁷¹, és a Raiffeisen Bank⁷² a SIX Payment Services-szel működik együtt, az Erste Bank a Global Payments-szel, a Budapest Bank⁷³ pedig a B-Paymenttel.

⁶⁹ <https://www.erstebank.hu/hu/sajto/archivum/2014/10/13/az-erste-vilagszerte-elismert-partnerre-bizza-a-fizetesi-szolgaltatasokat> Letöltés: 2018. december 10.

⁷⁰ <https://www.b-payment.hu/bb/> Letöltés: 2018. december 10.

⁷¹ <https://www.mkb.hu/uzleti/vallalatoknak/bankkartyak/kereskedoi-bankkartyaelfogadas> Letöltés: 2018. december 10.

⁷² <https://www.raiffeisen.hu/vallalkozas/elektronikus-szolgaltatas/bankkartya-elfogadas> Letöltés: 2018. december 10.

⁷³ <https://www.b-payment.hu/bb/> Letöltés: 2018. december 10.

A SIX Payment Services, a Global Payments és a B-Payment (Borgun) nemzetközi szinten is jelentős szereplők a bankkártya elfogadás piacán. A nemzetközi szolgáltatókhoz hasonló üzleti modellel jelent meg a hazai piacon a magyar O.F.SZ. 2012-ben. Az O.F.SZ. az ICT Partner Kft.-vel és a P.O.I. Partner Terminál Üzemeltető Kft.-vel együtt a „Fizetési Pont” POI terminálokon keresztül nyújt bankkártya elfogadási szolgáltatást⁷⁴. A VirPay egy magyar Fintech start-up vállalkozás, amely a B-Payment partnereként nyújt bankkártya-elfogadási szolgáltatást 2017-től⁷⁵. A HelloPay elsősorban fesztiválokon és szórakozóhelyeken üzemeltet készpénzmentes rendszert.⁷⁶ A Barion úgynevezett elektronikuspénz-rendszert üzemeltet 2015-től, ügyfeleinek lehetőséget biztosít, arra hogy pénzüket „elektronikus pénztárcáikban” tárolják, és onnan elektronikusan elköltsék, illetve a kereskedők elektronikus pénzt fogadjanak el internetes áruházukban.⁷⁷

Az MNB adatai alapján a pénzforgalmi szolgáltatók kártyaelfogadásból származó bevételei megközelítették a 36,8 milliárd forintot 2017-ben, ami a 29,7 milliárd forintos 2016. évi bevételekhez képest 24 százalékos emelkedést jelentett. A magyarországi pénzforgalmi szolgáltatók pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevételeinek 7,3 százalékát tették ki a kártyaelfogadásból származó bevételek.

1. táblázat: Az elfogadók piaci részesedése 2017 (Forrás: GVH adatszolgáltatás)⁷⁸

	Elfogadói szolgáltatáshoz kapcsolódó bevételek alapján számított piaci részesedés	Kereskedők száma alapján számított piaci részesedés
OTP Bank	[60-70] %	[30-40] %
K&H Bank	[10-20] %	[10-20] %
SIX Payment Services	[5-10] %	[5-10] %
UniCredit Bank	[5-10] %	[5-10] %
CIB Bank	[0-5] %	[5-10] %
Global Payments	[0-5] %	[5-10] %
Takarék Bank	[0-5] %	[5-10] %
O.F.SZ.	[0-5] %	[5-10] %
Barion	[0-5] %	[0-5] %
Takarék Kereskedelmi Bank	[0-5] %	[0-5] %

Az elfogadók GVH-nak megküldött adatszolgáltatásaiból megállapítható, hogy az elfogadói szolgáltatáshoz kapcsolódó bevételek alapján az OTP Bank kimagaslóan a legnagyobb szereplő az elfogadói piacon, jelentősnek mondható még a K&H Bank, a SIX Payment és az UniCredit Bank is. A piac fontos jellemzője, hogy a kínálati oldal meglehetősen koncentrált, míg a keresleti oldalon mérettől és iparágtól függetlenül megjelenhet minden olyan kereskedő, amely biztosítani kívánja ügyfelei számára a kártyás fizetési lehetőséget. Az elfogadói piac magas

⁷⁴ <http://www.poi-partner.hu/files/download/120180102205623-ict-es-poi-egyuttes-aszf-fizetesi-pontoknak.pdf>

Letöltve: 2018. november 26.

⁷⁵ <https://www.virpay.eu/> Letöltve: 2018. november 26.

⁷⁶ <https://www.hellopay.hu/> Letöltve: 2018. november 26. ,

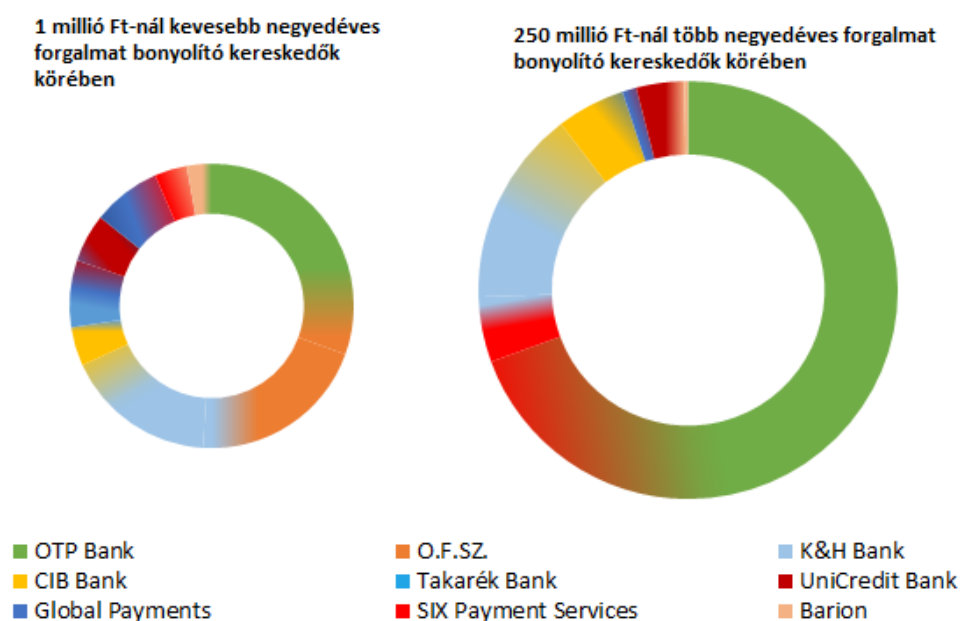
⁷⁷ AL/128-49/2018. számú adatszolgáltatás.

⁷⁸ A táblázat nem tartalmazza néhány kisebb piaci szereplő adatait.

koncentrátságát a Herfindahl–Hirschman-index (továbbiakban: HHI) ⁷⁹ magas értékei is alátámasztják: amennyiben a piaci szereplők részesedését az elfogadói szolgáltatáshoz kapcsolódó bevételek alapján számítjuk, úgy 2017-ben 4 537 volt a HHI értéke. ⁸⁰ A piaci részesedést az elfogadók által nyújtott bankkártya-elfogadási szolgáltatást igénybe vevő kereskedők száma alapján számítva valamelyest kiegyensúlyozottabb kép jelenik meg.

Amennyiben megvizsgáljuk az elfogadók piaci részesedését kereskedői méretkategóriák szerint, megállapíthatjuk, hogy a kisméretű kereskedőknél az OTP Bank, az O.F.SZ. és a K&H Bank termináljaival találkozhatunk a legtöbb esetben, a nagyméretű kereskedők többsége számára az OTP Bank nyújt kártyaelfogadási szolgáltatást. A méretkategóriák szerinti összehasonlításból az is kitűnik, hogy például az O.F.SZ. és a Takarékszövetkezet Bank a kisméretű kereskedői szegmensre fókuszál.

5. ábra: A kereskedők száma alapján számított elfogadói piaci részesedés 2017 Q4 (GVH adatszolgáltatás alapján)

POS terminál üzemeltetők

Egyes esetekben az elfogadók kiszervezik a POS terminálok üzemeltetését. A First Data és a SIA Central Europe a jelentősebb ilyen jellegű szolgáltatók Magyarországon, melyek a terminálok telepítéséért, karbantartásáért, a tranzakciók kezeléséért, elszámolásáért és a terminálok engedélyeztetéséért felelősek. A First Data ügyfelei közé tartozik például a CIB Bank és az UniCredit is ⁸¹.

⁷⁹ Herfindahl-Hirschman Index, amely az összes piacon lévő vállalat piaci részesedésének négyzetösszege. A HHI értéke nulla és 10 000 között lehet. Az erős koncentráció küszöbe az EU-ban 2 000, az USA-ban 2500 feletti HHI. (Guidelines on the Assessment of Horizontal Mergers under the Council Regulation on the control of concentrations between undertakings, (2004/C 31/03) 5.2.2004, 19-20. bekezdés), Horizontal Merger Guidelines, Department of Justice, Federal Trade Commission, August 19, 2010, 19. oldal.)

⁸⁰ Ez az érték az elfogadói adatszolgáltatásokon alapul, amely nem teljes körű, hiányzik belőle néhány kisebb szereplő, így a valós értéket minimálisan felülbecsüli.

⁸¹ https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/Terjeszkedik_Magyarorszagon_a_First_Data.html Letöltve: 2018. október 4.

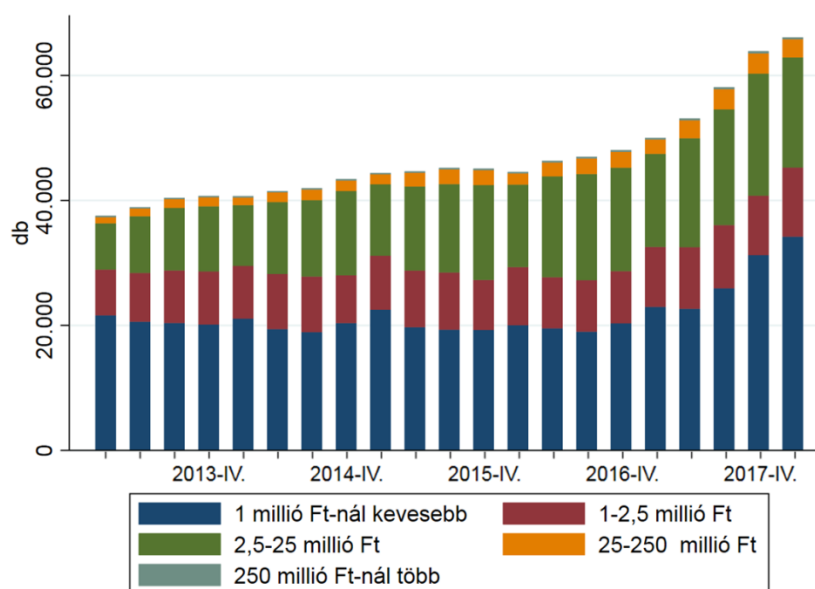
Kereskedők

2017-ben a KSH adatai alapján 132 508 kiskereskedelmi üzlet, 3 411 kereskedelmi szálláshely és 51 740 vendéglátóhely volt, ezt összevetve az MNB statisztikaiban szereplő 106 429 fizetési kártya elfogadóhellyel (2017. negyedik negyedév) elmondható, hogy körülbelül az üzlethelyek 56,7 százalékánál volt lehetséges a kártyás fizetés. Azonban ezt a számot torzíthatja, hogy olyan kereskedők is rendelkezhetnek fizikai POS terminállal, melyek nem jelennek meg a KSH statisztikájában, mint például taxiskok, futárok.

Az MNB pénzforgalmi statisztikái alapján 2013 és 2018 első negyedéve között a kártyát elfogadó kereskedők száma 37,5 ezerről 66,1 ezerre nőtt, a növekedés elsősorban a 1 millió Ft-nál kevesebb és a 2,5 és 25 millió forint közötti negyedéves forgalmat bonyolító kereskedők kategóriájában jelentkezett. A növekedést 2017-től a Pénzügyminisztérium POS telepítési programja is elősegítette.

Az MNB statisztikái a kereskedőket fizeteskártya-forgalmuk alapján 5 csoportra bontja: 1 millió Ft-nál kevesebb, 1-2,5 millió Ft, 2,5-25 millió Ft, 25-250 millió Ft és 250 millió Ft-nál több. A GVH is ezt a kereskedői méretkategóriák szerinti besorolást alkalmazza az ágazati vizsgálat során. Az egyes kereskedők kategóriákba sorolása a fizetési kártyás forgalom alapján történt, azaz előfordulhat, hogy egy jelentős készpénzforgalmat bonyolító viszonylag nagyobb összforgalmú kereskedő alacsonyabb forgalmi kategóriába tartozik, mint egy egyébként kisebb összforgalmú, de nagyobb kártyás forgalmat bonyolító kereskedő.

6. ábra: A POS terminállal rendelkező elfogadóhelyek számának változása az egyes kereskedői kategóriákban 2013Q1-2018Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A teljes kártyás fizetési forgalom 2016-ról 2017-re 24,2 százalékkal növekedett 4 813 milliárd forint fölé. Eközben pedig az elfogadóhelyeken üzemelő berendezések száma 2017 év végén meghaladta a 136,4 ezret, ami az előző év végi POS terminálok számához képest 24 százalékos emelkedést jelentett. A fizetési kártyás forgalom többsége a legnagyobb forgalmú kereskedőkhöz köthető, ez a forgalom több mint 70 százaléka. A kártyás fizetési forgalom 14-15 százaléka a 25 és 250 millió forint közötti, 11-12 százaléka a 2,5 és 25 millió forint közötti,

1,5 százalék az 1 és 2,5 millió forint közötti forgalmú kereskedőknél bonyolódik le. A legkisebb méretű kereskedőkhöz a kártyás fizetési forgalom körülbelül 0,6 százaléka volt köthető 2018 első negyedében. Ez az eloszlás nem változott érdemben a vizsgált időszak során. A kereskedők már nem csak fizikai POS terminált tudnak igénybe venni, hanem online boltjaikban is lehetővé tudják tenni a bankkártyás fizetést virtuális POS terminál (VPOS) segítségével, mely az internetes kereskedelmi (e-commerce) tranzakciók lebonyolításának egyre népszerűbb eszköze. Az MNB pénzforgalmi statisztikái alapján 2017 első negyedében 8 825 internetes elfogadóhely volt Magyarországon, 2018 első negyedében pedig már 9 702.

Fizető felek

Ahogy a II.1.2. részben utaltunk rá, a piac kétoldalú jellegéből adódóan egyrészt a fizető felek akkor ítélik hasznosnak a bankkártyát, ha azt a kereskedők széles körben fogadják el, másrészt viszont a kereskedők hajlandósága a kártya elfogadására megnő, ha a fizető felek nagyobb része használ bankkártyát. Tehát a bankkártya-elfogadás elterjedését nagyban befolyásolja a lakosság hozzáállása a készpénzmentes fizetési eszközökhöz.

A magyar lakosság nagy része rendelkezik legalább egy bankkártyával, a hazai kibocsátású fizetési kártyák száma meghaladja a 9 milliót.⁸² A kiskereskedelmi vásárlásokat tekintve a kártyás tranzakciók éves összege nominálisan, valamint az éves lakossági fogyasztáshoz viszonyítva növekszik. A teljes helyzetképhez hozzátartozik azonban, hogy a kiskereskedelmi vásárlások során továbbra is a készpénz a legnépszerűbb fizetési eszköz mind a tranzakciók számát, mind pedig azok értékét tekintve. Ezt jól szemlélteti, hogy a NAV-hoz bekötött online pénztárgépek adatai alapján 2016-ban a vásárlások összértékének 71,2 százalékát, darabszámának pedig 87,7 százalékát készpénzben teljesítették. 2017-ben a hazai kibocsátású kártyákkal bel- és külföldön lebonyolított fizetési forgalom mintegy 26 százalékkal emelkedett a darabszámot és a tranzakciók értékét tekintve egyaránt. Az e-kereskedelemhez kötődő fizetési műveletek még mindig viszonylag kis részét adják a teljes kártyás forgalomnak (darabszámban 11 százalékot, értékét tekintve 17 százalékot).⁸³

II.2.5 Lokális, településszintű versenyviszonyok

Annak érdekében, hogy az elfogadói piaci versenyviszonyok településszinten is elemezhetővé váljanak, a GVH településszintű adatokat (POS szám, kereskedő szám, forgalom, bevétel) is kért az elfogadóktól⁸⁴. Az elemzéshez felhasználásra kerültek továbbá a Központi Statisztikai Hivatal legutóbbi, 2011. évi népszámlás alapján összeállított adatai⁸⁵.

A rendelkezésre álló adatok alapján a GVH elemezte a vizsgálat keretei között a településnagyság és az elfogadói koncentráció kapcsolatát. A települések típusa szerint, azon belül lakosságszám szerint nagyságrendbe rendezett településeken az adott településen

⁸² <https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiv-penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-tablakeszlet> Letöltve: 2018. október 5.

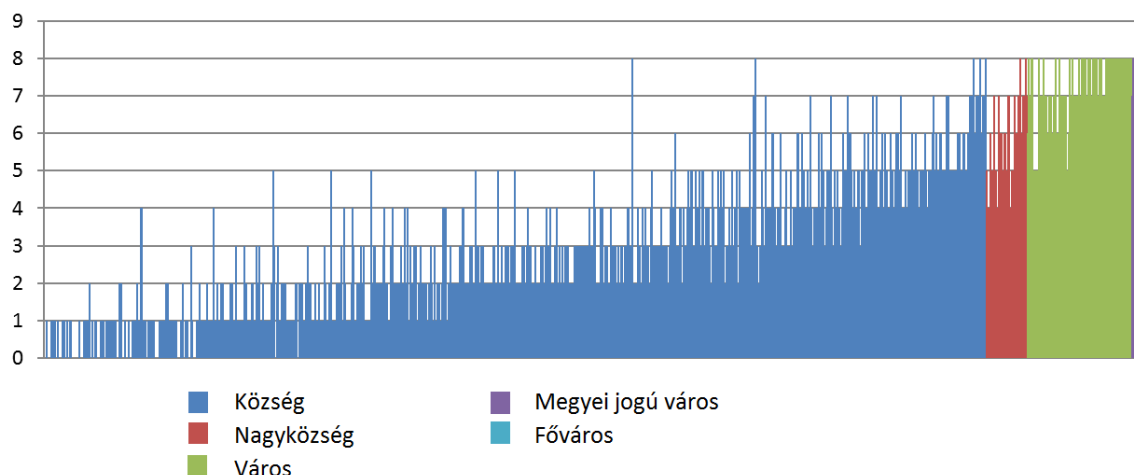
⁸³ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fizetesi-rendszer-jelentes-2018-hun.pdf> Letöltve: 2018. október 5.

⁸⁴ nyolc adatszolgáltató rendelkezett elemezhető településszintű adatokkal.

⁸⁵ www.ksh.hu/docs/hun/hnk/Helysegnevkonyv_adattar_2011.xls Letöltve: 2018. október 5.

bankkártya elfogadási szolgáltatást nyújtó szereplők számát mutatja be az 7. ábra 2017-es adatok alapján. Az ábra vízszintes tengelyén a magyarországi települések találhatók. A sorrendjüket meghatározó elsődleges rendezési elv a településtípusuk (község, nagyközség, város, megyei jogú város vagy főváros), a másodlagos rendezési elv a lakosság-szám. A függőleges tengelyen az szerepel, hogy az adott településen hány bank nyújt kártyaelfogadás szolgáltatást.

7. ábra: A települések nagyságának és az elfogadók számának a kapcsolata, 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Ahogy az ábrából látszik, a községek esetében előfordul, hogy a nyolc adatszolgáltató elfogadó közül egy sem nyújt bankkártya szolgáltatást a településen, jellemzően négynél kevesebb elfogadó van jelen a községekben. Nagyközségek és városok esetében az átlagos elfogadói szám ennél magasabb, a megyei jogú városokban és a fővárosban mind a 8 adatszolgáltató elfogadó jelen van.

Ha az elfogadók száma mint a legegyszerűbb koncentrációs mutató szerint csoportosítjuk a településeket, akkor az alábbi táblázatot kapjuk:

2. táblázat: A települések és a lakosság megoszlása az adott településen elfogadók száma szerint 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Elfogadók száma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	Össz.
Lakó-népesség	2,12%	3,73%	5,15%	6,99%	6,36%	6,06%	6,83%	15,12%	47,63%	100%
Települések	22,91%	21,01%	16,47%	13,46%	9,11%	5,97%	4,03%	3,59%	3,46%	100%

A 3. táblázatból látszik, hogy lakosság nagy része olyan helyen lakik, ahol sok piaci szereplő van jelen, kb. 18 százaléka él olyan településen, ahol négynél kevesebb elfogadó található. A piaci szereplők számánál kifinomultabb koncentrációs mutató – a HHI – alapján az alábbi következtetések vonhatók le. A településnagyság két rendelkezésre álló adottsággal, a településtípussal és a lakónépesség nagyságával azonosítható, így két különálló kategorizálás képezhető. Az egyes településeken számolt HHI-k átlagát településtípusonként vizsgálva a következő képet kapjuk:

3. táblázat: Átlagos koncentráció településtípusonként 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Település típus	Átlag HHI
Főváros	4 959
Megyei jogú város	3 379
Város	4 602
Nagyközség	5 282
Község	7 728

A fővárost kivéve igaz, hogy az átlagos koncentráció a kisebb településtípusok irányában növekszik, tehát a községekben a leginkább jellemző, hogy csak kevés elfogadó van jelen. A magas budapesti koncentrációs mutató oka lehet, hogy az OTP Bank felülreprezentált a nagy forgalmú kereskedők között. A kisebb településeken, ahol nem tipikus az ilyen kereskedők jelenléte, az OTP részesedése általában kisebb, versenytársaié pedig nagyobb. A táblázat alapján azonban elmondható, hogy van kapcsolat a településtípus és a koncentráció között. A kapott HHI értékek az európai és az amerikai fúziós iránymutatásokban szereplő küszöbértékekkel összevetve is magasnak számítanak.

A településtípusonkénti kategorizálás problémája, hogy a magyarországi települések több mint 85 százaléka község, ezért érdemes a lakosságszám alapján is vizsgálni a településméret és az elfogadói koncentráció közötti kapcsolatot. Az elemzés a településeket 2011. január 1-i lakosságszám szerint az alábbi kategóriákba sorolta:

- 400 fős vagy annál kisebb
- 401 és 1000 fő közti
- 1001 és 2000 fő közti
- 2001 és 4000 fő közti
- 4000 főnél nagyobb

A kategóriák határainak megállapításánál szerepet játszott, hogy hasonló méretű (elemszámú) csoportok kerüljenek kialakításra.

4. táblázat: Átlagos koncentráció népesség szerinti településkategóriáinként 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Népesség szerinti településkategóriák	Átlag HHI
4000 < fő	4 443
2001-4000 fő	5 717
1001-2000 fő	7 099
401-1000 fő	8 648
≤ 400 fő	9 422

A táblázatból látható, hogy minél nagyobb a lakosságszám, annál alacsonyabb az átlagos koncentráció.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a településméret és a koncentráció között fordított kapcsolat van, akár településtípussal, akár lakó-népességgel jellemezzük a településméretet, azaz minél magasabb lakosságszámú egy település, annál kevésbé koncentrált a bankkártya elfogadás piaca.

III. Bankkártya-elfogadási szolgáltatást nyújtó vállalkozások piaci magatartásának vizsgálata

III.1 Bankkártya-elfogadási szolgáltatások

III.1.1 Bankkártya-elfogadási szolgáltatások bemutatása

Az adatszolgáltatások alapján elfogadónként eltérő lehet az elfogadói szolgáltatások egységessége a következők szerint:

- egységes ajánlat minden egyes kereskedő esetében;
- sztenderd csomagajánlatok, de bizonyos kereteken belül lehetnek eltérések egyedi tárgyalásokat követően;
- nincsenek kidolgozott szolgáltatáscsomagok, a szolgáltatások egyedi tárgyalások útján alakulnak ki.

Elfogadónként változó lehet az is, hogy mely kártyatársaságok bankkártyáinak elfogadását teszik lehetővé, illetve a kereskedők igényeik szerint kérhetik az alapszolgáltatás bővítését például nem bankkártya termékek (egészségpénztári, cafeteria, SZÉP kártyák, benzinkártyák, étkezési kártyák, illetve egyéb utalvány jellegű kártyák) elfogadásával is.

A bankkártya-elfogadás szolgáltatások két nagy csoportja a fizikai POS terminálon nyújtott szolgáltatások és az internetes kereskedelmi tranzakciókhoz nyújtott virtuális POS (VPOS) szolgáltatások. A legtöbb elfogadónál POS és VPOS szolgáltatás is igényelhető, de vannak olyan elfogadók az adatszolgáltatók között, akik kizárólag fizikai POS vagy kizárólag virtuális POS szolgáltatás nyújtására specializálódtak.

Az elfogadók a kereskedők igényeinek függvényében kínálnak asztali vagy hordozható fizikai POS terminált. Többféle kommunikációs lehetőség is létezik: a hagyományosabb, asztali analóg kommunikációt támogató POS terminálok esetében analóg telefonhálózattal kell rendelkezni a kártyaelfogadás helyén, az internet alapú kommunikációt támogató POS terminál ADSL/kábel/ bérelt vonali internettel és mobil internettel működik, a SIM-kártyával ellátott POS terminálok pedig vezeték nélküli GPRS-adatkapcsolatra képesek. A bankkártya elfogadói piacot érintő fontos innováció, hogy a hagyományos POS terminálok mellett megjelentek az okostelefonokhoz csatlakoztatható kártyaolvasók, az ún. mobil POS terminálok (röviden mPOS terminálok).

A fizikai POS terminálokon általában az alapbeállítások közé a vásárlás és a stornó funkciók tartoznak, egyedileg választható tranzakció típusok többek közt az előengedélyezés, az áruvisszavét, a borraivalós vásárlás. A dinamikus pénznem átváltási szolgáltatás (DCC) egy olyan innovatív szolgáltatás, aminek segítségével a POS terminál a külföldi bankkártyával történő vásárlás forint összegét automatikusan átszámítja a külföldi ügyfél hazai pénznemére, a külföldi kártyabirokosnak pedig lehetősége nyílik arra, hogy a megvásárolni kívánt áru vagy szolgáltatás ellenértékét a bankkártyájához tartozó pénznemben fizesse ki.⁸⁶ A DCC azonban a „hagyományos” átváltáshoz képest gyakorta kedvezőtlenebb árfolyamokkal és extra

⁸⁶ https://www.otpbank.hu/static/portal/sw/file/DCC_POS_Kezikonyv_20160210.pdf Letöltés: 2018. október 9.

költségekkel számol, így a tranzakciók megdrágulhatnak.⁸⁷ A fizikai POS terminálok jellemzően az elfogadók tulajdonában maradnak, és a kereskedők csak bérlik azokat. A fizikai POS terminálokhoz kínált kapcsolódó szolgáltatások a következők lehetnek: a POS terminálok telepítése, betanítás, terminál-karbantartás, hibaelhárítás, reklamációkezelés, kivonat biztosítása.

Virtuális POS (VPOS) esetén a szerződéskötést és a csatlakozási díj befizetését követően az elfogadó elküldi a kereskedőnek a fejlesztéshez szükséges technikai dokumentációt. A fejlesztést követően az elfogadó elvégzi a szükséges tesztelést, és amennyiben sikeres, úgy elindulhat a kártyaelfogadói szolgáltatás üzemeltetése.

A fizikai POS telepítését követően, valamint a virtuális POS elindítását követően az elfogadó ugyanazt a szolgáltatást nyújtja, azaz tranzakciók engedélyezését és elszámolását végzi a kereskedők felé, függetlenül attól, hogy azok milyen csatornán bonyolódnak. A tranzakciók kereskedői díjjal csökkentett ellenértékét az elfogadók általában az elektronikus adatok beérkezésétől számított T+2 munkanapon belül indítják a kereskedők bankszámlájára.

III.1.2 Árazási gyakorlat

Az elfogadók konkrét árazási gyakorlata üzleti titoknak minősül, általánosságban azonban elmondható, hogy minden elfogadó alkalmaz a tranzakció értékével arányos (százalékos) díjat, továbbá vannak elfogadók, akik tranzakciószámmal arányos díjat is felszámítanak, mely egy tranzakciónkénti fix összeget jelent, amely független a tranzakció összegétől. Ezenfelül különböző fix díjakkal is találkozhatnak a kereskedők, amelyek nem függenek sem a kereskedők által lebonyolított tranzakciók számától, sem pedig azok értékétől; ide sorolandóak jellemzően a szolgáltatásokért fizetett időszakos jutalékok és díjak (pl. éves és havidíj), valamint a szolgáltatások igénybevételéhez vagy tranzakciók lebonyolításához szükséges jogosultság megszerzéséért fizetett jutalékok és díjak. Az MNB pénzforgalmi statisztikái⁸⁸ a pénzforgalmi szolgáltatók fizeteskártya-elfogadáshoz kapcsolódó bevételeit típus szerint tranzakció értékével arányos, tranzakciószámmal arányos és fix részre, bevételi jogcím szerint bankközi jutalékra, POS terminálhoz kapcsolódó díjra és egyéb bevételekre (pl.: kereskedői jutalék, adminisztrációs díj stb.) bontják szét. A bankközi jutalék általában a tranzakció értékével arányos díj, de előfordul, hogy a tranzakciószámmal arányos díjba építik bele az elfogadók. A POS terminálhoz kapcsolódó díj jellemzően fix díj, nagyon ritkán az elfogadók a tranzakció értékével arányos díjban is felszámítanak POS terminálhoz kapcsolódó jogcím alatti díjat. Az egyéb bevételi jogcím kategóriába tartozó díjak lehetnek fix díjak, tranzakció értékével arányos díjak, és tranzakciószámmal arányos díjak is.

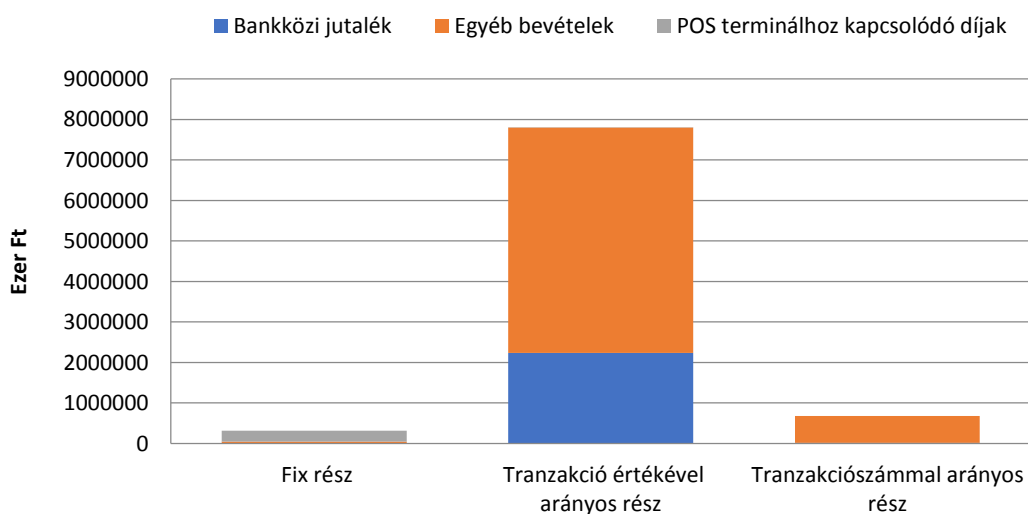
⁸⁷ <https://www.mnb.hu/felugyelet/felugyeleti-keretrendszer/felugyeleti-hirek/hirek-ujdontasok/helyszini-atvaltassal-dragabb-lehet-a-kulfoldi-bankkartyahasznalat> Letöltve: 2019. február 27.

⁸⁸ <https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiv-penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-tablakeszlet> Letöltve: 2018. október 13.

		Bevételtípus		
		Fix rész	Tranzakció értékével arányos rész	Tranzakciószámmal arányos rész
Bevételi jogcím	Bankközi jutalék		X	(X)
	POS terminálhoz kapcsolódó díj	X	(X)	
	Egyéb bevételek	X	X	X

Az MNB statisztikái alapján 2018 első negyedévében a magyarországi pénzforgalmi szolgáltatók fizetési kártya-elfogadásból származó bevételeinek legnagyobb részét a tranzakció értékével arányos rész adta. Ha a grafikonon látható értékeket leosztjuk havi, illetve kereskedői szintre, elmondható, hogy egy átlagos kereskedő egy hónapban 1 581 Ft fix díjat, 39 367 Ft tranzakció értékével arányos díjat és 3 418 Ft tranzakciószámmal arányos díjat fizet, de ez természetesen nagyban függ a kereskedő fizetési kártya-forgalmától, mely tényező a jelentés későbbi részében kerül részletes elemzésre.

8. ábra: A magyarországi pénzforgalmi szolgáltatók fizetési kártya elfogadásból származó bevételei jogcím és bevételtípus szerint 2018 első negyedév (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

Az elfogadók különböző díjstruktúrát alkalmaznak: általánosságban elmondható, hogy terméksztintű profitabilitásra törekednek, de ezen belül a felsorolt díjtételek aránya akár ajánlatonként is eltérhet. Ahogy a III.1.1. részben ismertettük, vannak olyan elfogadók, akik egységes, illetve csomagonkénti árazást alkalmaznak, de gyakoribb hogy egyedi megállapodások eredményeként alakul ki az elfogadást nyújtó szolgáltatók és a kereskedők közötti ár. A szolgáltatás árazását többek közt a következő tényezők befolyásolhatják:

- kártyaelfogadási forgalom,
- átlagos tranzakciós érték („kosárérték”),
- a kereskedő tevékenységi köre, értékesített termékek/szolgáltatások köre,

- a kereskedő kockázati besorolása,
- igényelt POS darabszám,
- igényelt termináltípus,
- szükséges beruházási költségek,
- egyéb termék ellátottság (pl.: vezet-e számlát a kereskedő az elfogadónál),
- kereskedői alkuerő.

Megfigyelhető jelenség a piacon, hogy egyes elfogadók nem csak a termékszintű profitabilitást veszik figyelembe, hanem az ügyfélszintű profitabilitást is. Például kedvezőbb bankkártya-elfogadási díjat kínálnak azoknak, akik a bankszámlájukat is az elfogadó szolgáltatónál vezetik. Az elfogadók továbbá arról számoltak be, hogy az a kereskedő, aki több szolgáltatást vesz igénybe az elfogadó szolgáltatótól, nagyobb nyomást tud az elfogadóra gyakorolni, mert egy esetleges ügyfélvesztés több csatornán is érintené a szolgáltatót, vagyis a kereskedők tudatosan élnek vevői erejükkel a jobb banki feltételek elérése érdekében. Az ügyfélszintű profitabilitás (egyéb termék ellátottság) elsősorban a nagyméretű kereskedők esetében kap hangsúlyt, ugyanis az egyéb termékekből befolyó bevétel ösztönözheti az elfogadót, hogy kedvezményesen – akár termékszintű profitabilitás nélkül – kínálja a bankkártya elfogadást a kereskedőnek. Mivel a nem banki tulajdonú elfogadó szolgáltatók a legtöbb esetben csak elfogadási szolgáltatást nyújtanak, ezen piaci szereplők esetében nem jellemző a keresztértékesítés. Azonban azon elfogadó bankoknál, melyek a kis- és a nagyméretű kereskedői szegmensben is jelen vannak elfogadói szolgáltatás nyújtásával, megfigyelhető bizonyos fokú pozitív korreláció a kereskedő mérete és a kártyaelfogadáson felüli egyéb igénybevett banki termékek/szolgáltatások száma között az adatszolgáltatásuk⁸⁹ alapján:

5. táblázat: A kártyaelfogadáson felüli egyéb igénybevett banki termékek, szolgáltatások átlagos száma kereskedői kategóriánként (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Kereskedői kategória	Igénybe vett termékek/szolgáltatások átlagos darabszáma
1 millió forintot nem meghaladó negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom	3,03
1-2,5 millió forint negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom	3,53
2,5-25 millió forint negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom	3,77
25-250 millió forint negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom	4,50
250 millió forint feletti negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom	6,49

Egy adott tranzakció kereskedői díja függhet a tranzakcióhoz használt kártya típusától (betéti/hitelkártya, lakossági/üzleti kártya), a kártyakibocsátás helyétől (hazai/külföldi), a kibocsátó

⁸⁹ Nem mindegyik adatszolgáltató rendelkezett kereskedői méretkategóriák szerinti bontással.

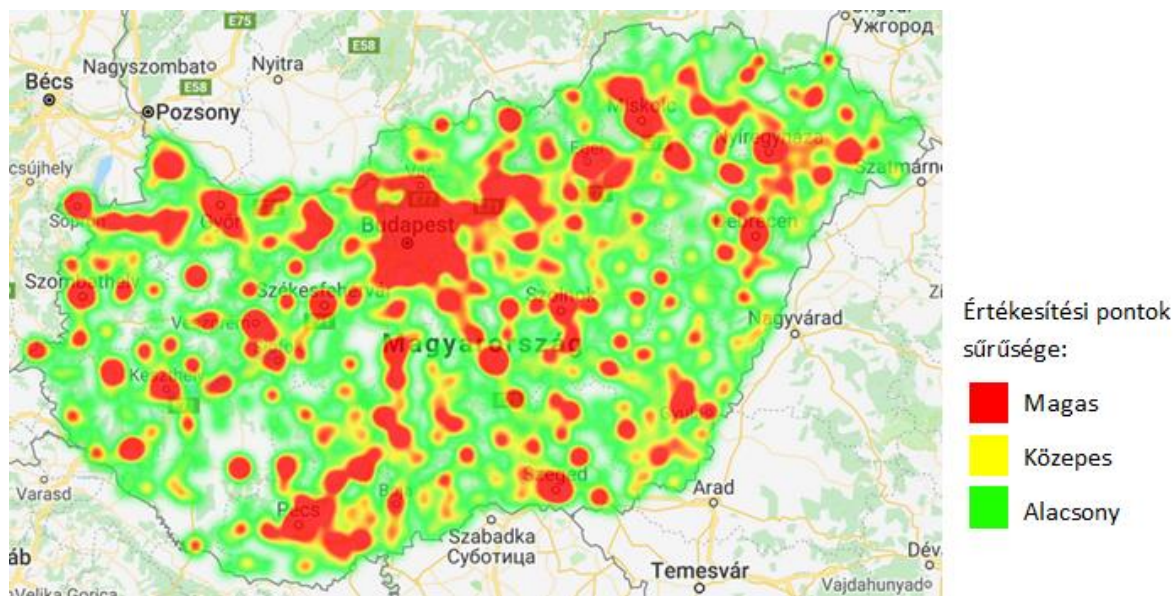
kártyatársaságtól, illetve attól, hogy „on others” vagy „on us” tranzakció történik, ugyanis ha a kibocsátó és az elfogadó ugyanaz, a tranzakció után nem kerül felszámításra bankközi jutalék. Ebből következően az az elfogadó, aki jelentős szereplő a kibocsátói oldalon, a magas „on us” tranzakcióarány miatt vonzóbb lehet a kártyaelfogadási szolgáltatást igénybe vevő kereskedők körében.

III.1.3 Értékesítési gyakorlat

A passzív ügyfélszerzési gyakorlat azon elfogadóknál jellemző, amelyek esetében nem prioritás a bankkártya-elfogadási szolgáltatások értékesítése, nem hoztak létre erre a célra külön értékesítési hálózatot, azonban a kereskedő erre irányuló igénye esetén bankkártya-elfogadási szolgáltatást is nyújtanak. Olyan elfogadók is vannak, amelyek kártyaelfogadási terméket proaktívan, termékhez kapcsolódó dedikált kampányban nem értékesítenek, azonban az ügyfelekkel kapcsolatban álló alkalmazottak feladata, hogy felmérjék a kártyaelfogadási szolgáltatás nyújtására vonatkozó potenciált, és adott esetben az ügyfelek figyelmébe ajánlják azt. A megkérdezett elfogadók körülbelül 55 százaléka folytat aktív értékesítési stratégiát a kártyaelfogadási szolgáltatás vonatkozásában. Azon piaci szereplőknek van aktív értékesítési stratégiája, amelyek számára biztosított az ehhez szükséges dedikált értékesítési hálózat, melynek tagjai proaktívan keresik fel a potenciális ügyfeleket. Jellemző továbbá az is, hogy az elfogadók szezonális kampány keretében keresik fel a kereskedőket a kártyaelfogadási szolgáltatás népszerűsítése érdekében.

Az elfogadók egy része rendelkezik értékesítési fiókhálózattal, illetve néhány nem banki tulajdonú elfogadó együttműködésben áll olyan bankokkal, amelyek nem rendelkeznek saját elfogadói üzletággal, de fiókhálózataikban értékesítési tevékenységet végeznek az elfogadók részére. Amint az értékesítési pontok sűrűségét ábrázoló hőtérképből látszik, természetesen a legsűrűbb a nagyvárosok értékesítési pont lefedettsége, de elmondható, hogy az ország szinte minden területén legalább egy elfogadó rendelkezik értékesítési ponttal (a legmagasabb a Takarékbank és az OTP Bank fiókjainak száma), néhány fehér, lefedetlen területet is láthatunk a térképen, ahol még nincs jelen egyetlen elfogadó sem értékesítési ponttal. Az elfogadók adatszolgáltatásai alapján mindegyik elfogadó értékesít olyan településen jelenlévő kereskedők számára is kártyaelfogadási szolgáltatást, ahol nincs bankfiókjuk/értékesítési pontjuk.

9. ábra: Értékesítési pontok / bankfiókok lefedettségét ábrázoló hőtérkép (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

A fiókhálózati értékesítésen túl egyes elfogadók olyan értékesítő csapattal rendelkeznek, amely az ország egész területén, nem helyhez kötötten végez értékesítési tevékenységet. A jelen ágazati vizsgálat keretei között végzett piackutatásban részt vevő kereskedők egyharmada azonban úgy nyilatkozott, hogy nem tud róla, hogy kapott volna kártyaelfogadási szolgáltatásról tájékoztatót, tehát az elfogadók tájékoztatási gyakorlata korántsem fedi le a teljes sokaságot, a kereskedők jelentős hányadához ritkán vagy egyáltalán nem jut el ilyen csatornán információ a bankkártya-elfogadási lehetőségekről. A piackutatás eredményei alapján a kártyát el nem fogadó kereskedők harmada kapott ajánlatot az utóbbi három évben saját számlavezető bankjától kártyaelfogadási szolgáltatásra, a fővárosban ez az arány magasabb, míg a községekben csak minden negyedik-ötödik céghez jutott el ilyen ajánlat.

Szinte mindegyik adatszolgáltató elfogadó úgy nyilatkozott, hogy a szerződéskötéshez szükséges az ügyfél személyes jelenléte, a szerződéskötési folyamat személyes jelenlétet nem feltétlenül igénylő részeinek (pl. kereskedői jelentkezési lapok kitöltése, ajánlatadás, további feltételek egyeztetése) gyorsítására már rendelkezésre áll a telefonos és az online lehetőség. Az online szerződéskötés lehetőségének elvetését a személyes azonosítás szükségességével, a visszaélések megelőzésével, az elektronikus csatorna hiányával, a kártyatársasági, jogszabályi, valamint a pénzmosás elleni szabályoknak történő megfeleléssel magyarázták az elfogadók. Az elektronikus pénzkibocsátók (pl.: Barion) számára az online szerződéskötést a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény (Pmt.) 15. § szerinti egyszerűsített ügyfél-átvilágítási szabályai teszik lehetővé.⁹⁰ A digitális ügyfél-azonosítás lehetőségeit, a különböző távátvilágítási technikák biztonsági kockázatait Magyarországon is vizsgálják. Nemzetközi példák alapján népszerűnek tűnik a mobiltelefonról végezhető azonosítás, melyet több nyilvános vagy a fogyasztó által engedélyezett adatbázis együttes elemzésével erősítenek meg a szolgáltatók. A mobiltelefonon történő azonosítás két véglete a teljesen automatizált, önkiszolgáló azonosítás, illetve az ügyintéző által végigvezetett

⁹⁰ AL/128-49/2018. számú adatszolgáltatás

videó-azonosítás.⁹¹ Az új Pmt. fontos újítása, hogy lehetővé teszi - megfelelő garanciák biztosításával - az ügyfél-átvilágítást és üzleti kapcsolat létesítést személyes megjelenés nélkül is, feltéve, hogy ezen korszerű megoldás az ügyfél azonosításának elvégzését legalább egyenértékűen biztosítja a személyes azonosítással, azonban ezen törvény hatálya nem terjed ki a fizetési rendszer működtetésével kapcsolatos tevékenységre.

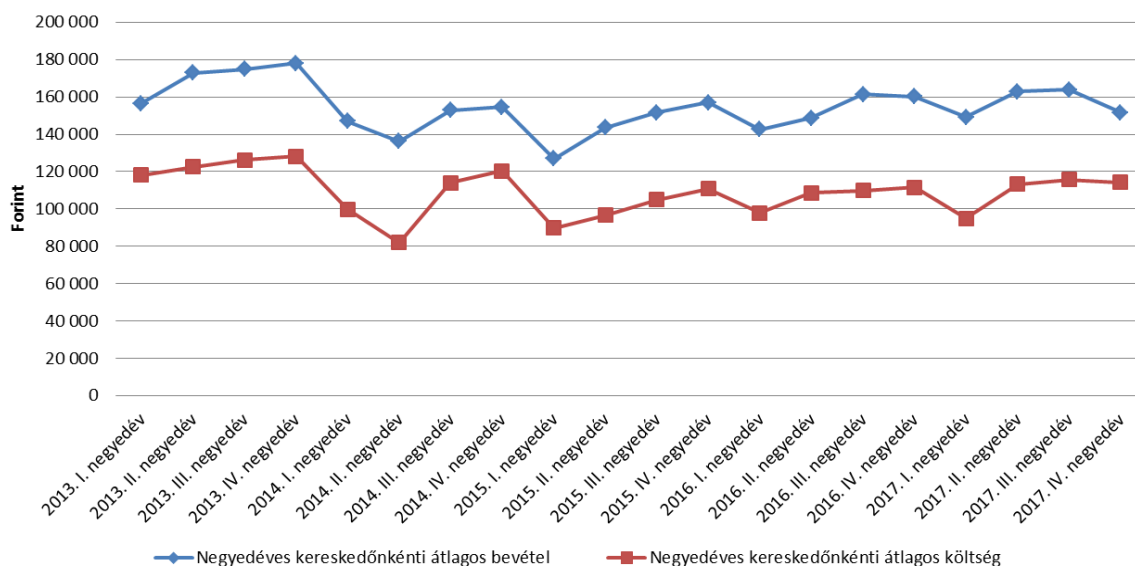
A kereskedők bankkártya-elfogadási szolgáltatásra vonatkozó igényei elbírálásakor az elfogadók az adatszolgáltatások alapján elsősorban üzleti és kockázati szempontokat vesznek figyelembe, ellenőrzik a cégbélyek valóságtartalmát, illetve a kereskedő esetleges negatív cégtörténetét (csalás, visszaélés). Az adatszolgáltató elfogadók egy része jövedelmezőségi elemzést is végez az ügyféligeny elbírálásakor, figyelembe véve, hogy adott kereskedői forgalom mellett az elfogadói szolgáltatás nyújtásának költségei meg tudnak-e térülni. A legtöbb adatszolgáltató elfogadó nem rendelkezett pontos adattal az elutasított ügyféligenyek számára vonatkozóan, azon elfogadók körében, akik rendelkeztek erre vonatkozó adattal, átlagosan a benyújtott bankkártya-elfogadási szolgáltatás igénybevételére vonatkozó kereskedői igények 6,2 százaléka került elutasításra 2017-ben.

⁹¹ <https://fintechzone.hu/videokonferencian-keresztuli-bankszamlanyitas/> Letöltés: 2018. október 17.

III.2 Bankkártya-elfogadási szolgáltatást nyújtó vállalkozások bevételeinek és kiadásainak elemzése

Az elfogadói adatszolgáltatások alapján⁹² 2013 és 2017 között az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya-elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos bevétele 126 901 Ft és 178 053 Ft közötti intervallumban mozgott, míg a negyedéves kereskedőnkénti átlagos költsége 82 076 Ft és 128 072 Ft között. A negyedéves kereskedőnkénti átlagos bevételek és költségek különbsége 34 174 Ft és 54 215 Ft közötti intervallumban mozgott 2013 és 2017 között, ennek egy része képezi az elfogadók bankkártya-elfogadási szolgáltatásból származó profitját. Ezek átlagértékek, az elfogadó szolgáltatók között viszonylag nagy szórás tapasztalható, vannak olyan elfogadók is, akiknek költségei meghaladták bevételeiket.

10. ábra: Az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya-elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos bevétele és kiadása 2013-2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

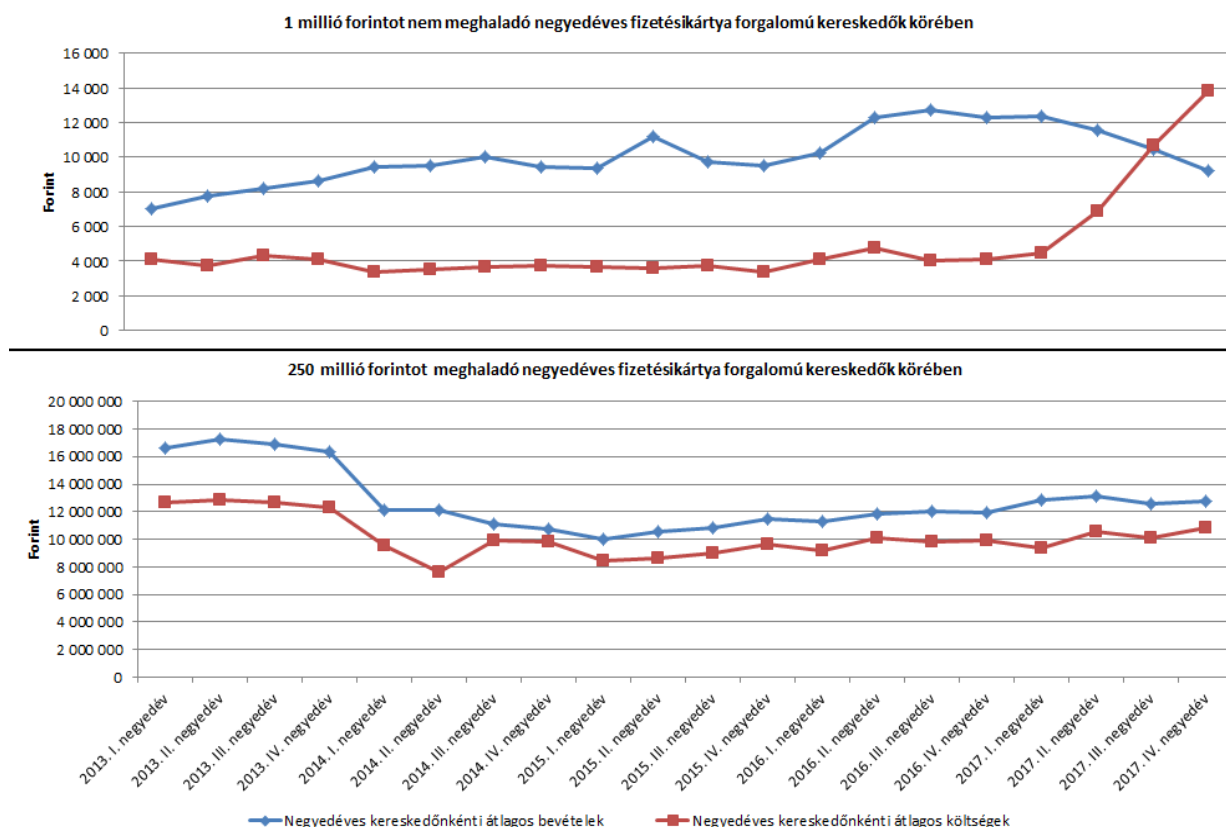
Ha ezen átlagértékeket megvizsgáljuk, fizikai POS és virtuális POS (VPOS) bontásban az látható, hogy a VPOS esetében magasabbak a negyedéves kereskedőnkénti átlagos bevételek és költségek, mint fizikai POS esetében. Ennek hátterében az is állhat, hogy a VPOS-sel rendelkezők körében magasabb a nagyobb fizetési kártya forgalmat lebonyolító vállalkozások aránya. Viszont az egy egység bevételre eső költség VPOS esetében alacsonyabb, mint a fizikai POS-nál, valószínűleg azért, mert a VPOS-nak kisebb az infrastruktúra igénye.

Kereskedői méretkategóriák szerinti bontásban vizsgálva az átlagértékeket, láthatjuk, hogy 2013 és 2017 között a legkisebb méretkategóriában (1 millió forintot nem meghaladó negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom) az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya-elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos bevétele 7 063 Ft és 12 697 Ft közötti intervallumban mozgott, míg a negyedéves kereskedőnkénti

⁹² 8 darab elfogadó tudott adatokat szolgáltatni a bankkártya-elfogadási szolgáltatásból származó bevételeiről és költségeiről egyaránt

átlagos költsége 3 354 Ft és 13 821 Ft között. A legszembetűnőbb, hogy míg 2016 harmadik negyedében a kereskedőnkénti átlagos bevételek és költségek különbsége 8665 Ft volt, 2017 negyedik. negyedében már a kereskedőnkénti átlagos költségek 4583 Ft-tal meghaladták az átlagos kereskedőnkénti bevételeket. Ezen folyamat háttérében állhat többek közt a piacra lépő elfogadók magas költsége, az egyre agresszívebb árazási stratégiák és a kártyás forgalom 1 százalékában maximált kereskedői díj a Pénzügyminisztérium POS termináltelepítést támogató programjában részt vevő elfogadók számára. A legnagyobb méretkategóriában (250 millió forintot meghaladó negyedéves kereskedőnkénti fizeteskártya-forgalom) az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos bevétele 10 017 394 Ft és 17 279 948 Ft közötti intervallumban mozgott, míg a negyedéves kereskedőnkénti átlagos költsége 7 630 723 Ft és 12 853 318 Ft között. Az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti átlagos bevételeinek és költségeinek különbsége 832 908 Ft és 4 464 941 Ft közötti intervallumban mozgott a 250 millió forintot meghaladó negyedéves fizeteskártya-forgalmú kereskedők körében. (Ezen legnagyobb méretkategóriába tartozó kereskedők száma azonban sokkal alacsonyabb, mint a legkisebb méretkategóriába tartozó kereskedők száma⁹³.)

11. ábra: Az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártyaelfogadási-szolgáltatás nyújtásából származó átlagos bevétele és kiadása a legkisebb és a legnagyobb kereskedői méretkategóriában 2013-2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

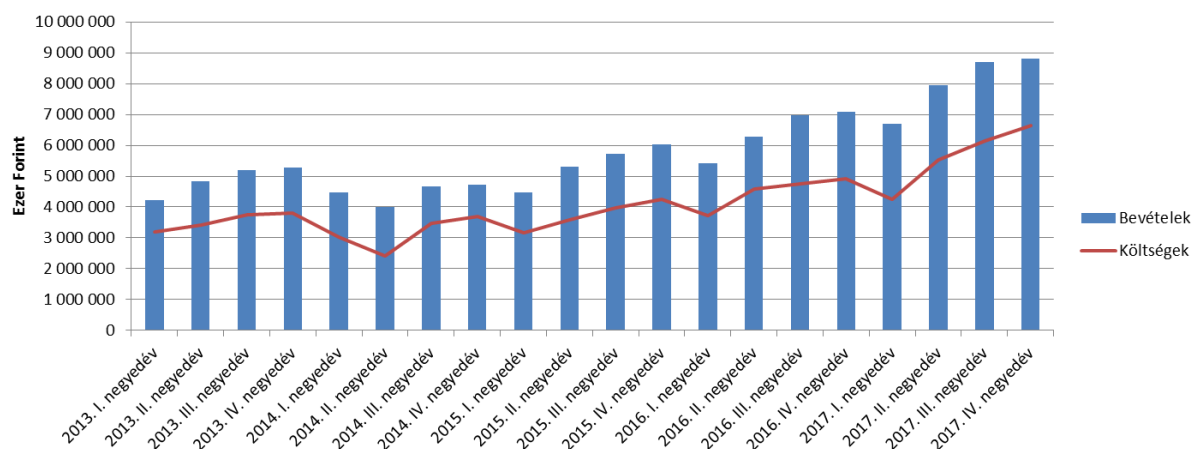

A 8 adatszolgáltató bankkártya-elfogadásból származó negyedéves összbevételének és összköltségének 2013 és 2017 közötti alakulását ábrázoló grafikonból láthatjuk egyrészt, hogy az adatokban jelentős szezonális figyelhető meg, másrészt mind a bevételek, mind a költségek

⁹³ Lásd 6. ábra

emelkedtek 2013 és 2017 között, ami a piac bővülésével magyarázható elsősorban. Az összbevételek és összköltségek arányában nem történt jelentős változás, a bevételek körülbelül háromnegyedét tették ki a költségek.

12. ábra: A 8 adatszolgáltató elfogadó bankkártya-elfogadásból származó negyedéves összbevétele és összköltsége; 2013-2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

Általánosságban elmondható, hogy a vizsgált időszak alatt a kártyás forgalom növekedésével körülbelül egy ütemben emelkedett a 8 adatszolgáltató bankkártya-elfogadásból származó összbevétele és összköltsége. Ez alól kivétel a 2013 és 2014 közötti időszak, ahol a kártyás forgalom növekedése mellett – valószínűsíthetően a bankközi jutalék szabályozásának hatására – csökkent az elfogadók bevétele és költsége.

6. táblázat: A kártyás forgalom, az elfogadói bevételek és költségek változása évenként (MNB pénzforgalmi statisztika és GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Kártyás forgalom változása	14,9%	21,1%	23,3%	24,3%
Elfogadói bevételek változása	-8,6%	20,6%	19,6%	24,9%
Elfogadói költségek változása	-11,0%	18,7%	20,1%	25,6%

A jelentés az elfogadók bankkártya-elfogadásból származó bevételei összetételének vizsgálata során az MNB pénzforgalmi statisztikáiban⁹⁴ alkalmazott metodikát követi, mely szerint bevételtípus alapján a tranzakció értékével arányos, tranzakciószámmal arányos és fix rész, bevételi jogcím alapján bankközi jutalék, egyéb bevétel és POS terminálhoz kapcsolódó díj különböztethető meg.

Az elfogadók bankkártya-elfogadási szolgáltatás kapcsán felmerülő költségeinél megkülönböztethetünk:

- kártyatársaságok felé fizetendő költségeket (fix költségek, illetve forgalom alapú költségek is lehetnek)

⁹⁴ <https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiv-penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-tablakeszlet> Letöltve: 2018. október 13.

- fizetési-kártyarendszer (scheme) díjak (pl: darabszám és forgalomalapú díjak, licence díj, POS terminálok száma alapján fizetendő minimum díj, piac és technológiai fejlesztési alaphoz hozzájárulás)
- fizetések feldolgozásával kapcsolatos díjak (pl: autorizációért, klíringért felszámított díjak)
- kibocsátók felé fizetendő költségeket:
 - bankközi jutalék (csak „on others” tranzakciók során kerül felszámításra)
- egyéb költségeket:
 - POS terminál beszerzésével, telepítésével, üzemeltetésével kapcsolatos költségek (ezek jellemzően fix költségek, melyek súlya a forgalom növekedésével fordítottan arányos)
 - a bank belső feldolgozása során felmerülő költségek (ez jellemzően egy tranzakcióra számított fix összeget jelent, amely független a tranzakció összegétől)

A beérkezett adatszolgáltatások alapján csak durva becslést lehet adni a felsorolt költségelemek megoszlására. A költségek kb. 30 százalékát teszi ki a kártyatársaságok felé fizetendő költségek, melynek kb. háromnegyede forgalomalapú költség, egynegyede fix költség. A bankközi jutalék aránya 20 százalék alatti, az egyéb költségek aránya kb. 50 százalékát teszik ki az elfogadók bankkártya-elfogadási szolgáltatása kapcsán felmerülő költségeknek.

III.3 Lehetséges versenyjogi aggályok vizsgálata

Jelen fejezet az alábbiakban felsorolt hipotézisek alapján vizsgálja, hogy az elfogadói piacon a verseny megfelelően működik-e, illetve vannak-e olyan tényezők, amelyek akadályozzák a verseny hatásos érvényesülését:

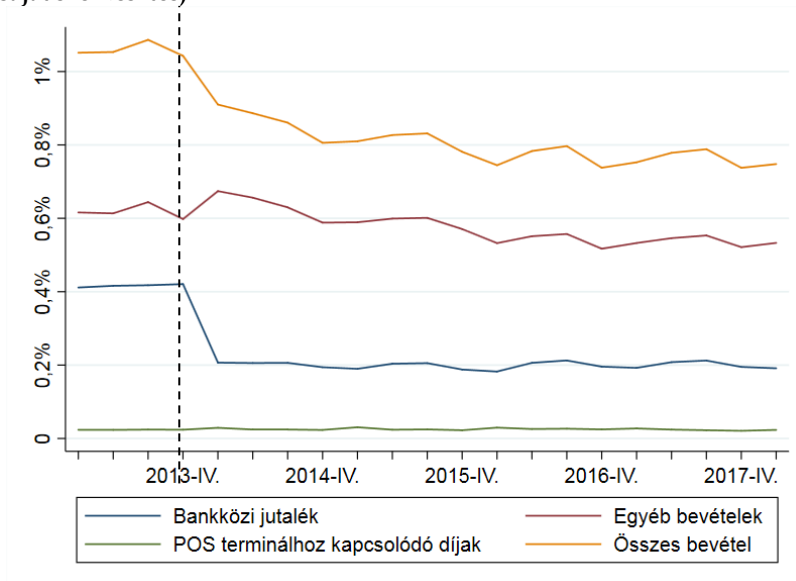
1. A bankközi jutalékok 2014-ben hatályba lépett jogszabály szerinti csökkentéséből eredő költségcsökkentést az elfogadók nem, vagy csak részben érvényesítették a kiskereskedők felé.
2. Az elfogadók tranzakciószámmal arányos bevételei növekednek, amelyek különösen a kis értékű vásárlásokat drágítják a kereskedők számára.
3. Az elfogadók kedvezőtlenebb kondíciókat biztosítanak a kereskedők részére azokon a településeken, ahol gyengébb az elfogadók közötti verseny.
4. Az elfogadók számottevően kedvezőtlenebb kondíciókat biztosítanak a kisméretű kereskedők számára.

III.3.1 Bankközi jutalékcsökkentés érvényesítésének elemzése

Az elsőként tesztelt hipotézis szerint a bankközi jutalékok 2014-es csökkentéséből eredő költségcsökkentést az elfogadók nem, vagy csak részben érvényesítették a kereskedők felé azáltal, hogy az egyéb díjakat megnövelték. Amennyiben ez a hipotézis igaznak bizonyul, az utalhat meglévő versenyproblémára. Jelen esetben azt kell megvizsgálni, hogy a bankközi jutalékok csökkenését követte-e, illetve ha igen, akkor milyen mértékben az elfogadók bevételeinek csökkenése.

Az alábbi ábra az elfogadók fizetési kártya elfogadásból származó bevételeit a fizetési kártyás forgalomhoz viszonyítva mutatja. A díjak ilyen formában való prezentálása azért szükséges, hogy kiszűrjük a vásárlási forgalom bővülésének a hatását a befolyásoló tényezők közül.

13. ábra: Az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó bevételeinek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya bevételi jogcím szerint 2013 első negyedév – 2018 első negyedév (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A grafikonon szaggatott vonal jelzi a bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatálybalépését. A bankközi jutalékból származó bevételek mértékében egyszeri nagyobb visszaesés történt 2014 első negyedévében a szabályozásnak köszönhetően. Ennek eredményeként a 2013-ban alkalmazott 0,4 százalék körüli forgalomhoz viszonyított díjterhelés a felére esett vissza 2014-től kezdődően. A szabályozás előtt a bankközi jutalékok az elfogadók bankkártya-elfogadásból származó bevételeinek körülbelül 40 százalékát, a szabályozást követően körülbelül az ötödét teszik ki.

7. táblázat: Az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó bevételeinek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya és annak változása bevételi jogcím szerint negyedévenként 2013 negyedik negyedév– 2014 negyedik negyedév (MNB pénzforgalmi statisztika alapján):

	2013 IV.	2014. I.	2014. II.	2014. III.	2014 IV.
Bankközi jutalék	0,421%	0,207%	0,206%	0,206%	0,194%
Változása		▼ -0,214%	▼ -0,001%	▲ 0,001%	▼ -0,012%
Egyéb bevétel	0,598%	0,674%	0,656%	0,630%	0,588%
Változása		▲ 0,076%	▼ -0,018%	▼ -0,026%	▼ -0,042%
POS terminálhoz kapcsolódó díjak	0,024%	0,029%	0,024%	0,025%	0,023%
Változása		▲ 0,005%	▼ -0,005%	▲ 0,000%	▼ -0,001%
Összes bevétel	1,043%	0,910%	0,886%	0,861%	0,806%
Változása		▼ -0,133%	▼ -0,024%	▼ -0,026%	▼ -0,055%

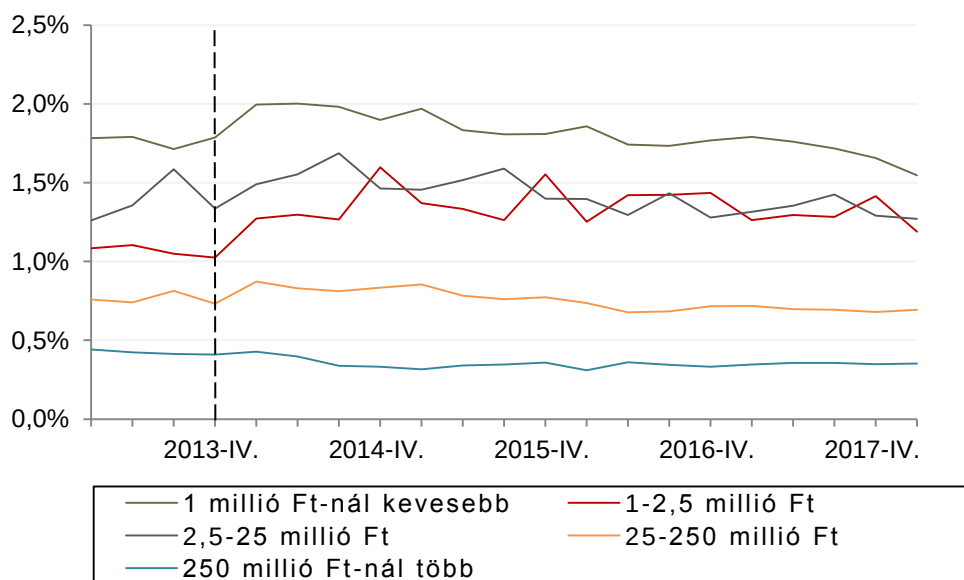
A grafikonból és a táblázatból is látszódik, hogy 2014 első negyedéve során míg a bankközi jutalékból származó bevétel fizeteskártyás-forgalomhoz viszonyított aránya 0,214 százalékponttal kevesebb lett, az eleve magasabb 0,6 százalék körüli egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya 2014 első negyedéve során 0,076 százalékponttal növekedett, azonban ez az emelkedés nem alkotja a tükörképét a bankközi jutalékok csökkenésének, és az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya 2014 végére ismét visszaesett 0,6 százalék alatti szintre.

A POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított 0,02 százalék körüli aránya eleve sokkal alacsonyabb, mint a bankközi jutalék, vagy az egyéb bevétel fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya. 2014 első negyedéve során 0,005 százalékponttal növekedett a POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya, 2014 második negyedévében viszont 0,005 százalékponttal csökkent.

Tehát 2014 első negyedévében a POS terminálhoz kapcsolódó díjakban és az egyéb bevételekben is emelkedés volt megfigyelhető, azonban együttes mértéke (+0,081 százalékpont) is alacsonyabb volt, mint a bankközi jutalék csökkentéséből (-0,214 százalékpont) fakadó hatás, így az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó összes bevételeinek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya 0,133 százalékponttal csökkent 2014 első negyedévében. A 13. ábrán látható, hogy az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó összes bevételének fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya 2013 első negyedév és 2018 első negyedév között 0,3 százalékponttal csökkent, mely csökkenés kétharmadát a bankközi jutalékok jogszabály szerinti csökkenése okozta. Tehát a kereskedők teljes díjterhelését tekintve szektorszinten csökkenés jellemezte a 2014-től kezdődő időszakot. Elmondható, hogy lényegében végbement az ártranszmisszió a bankközi jutalékok csökkentését követően az elfogadó bankoktól a kereskedők felé.

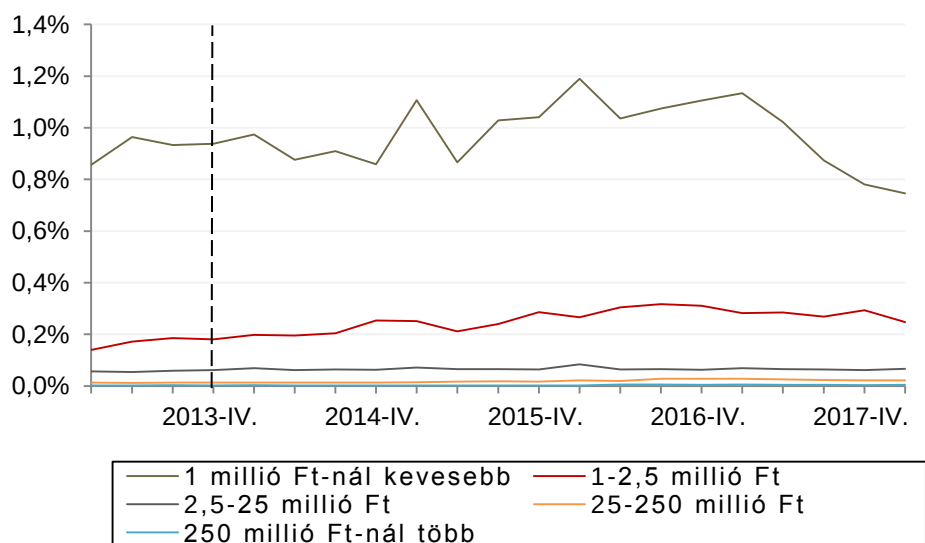
A díjak struktúráját érdemes megvizsgálni kereskedői forgalmi kategóriánként, ugyanis az ágazati sajátosságok miatt különbség lehet abban, hogy a kis és a nagyobb méretű kereskedőknél hogyan változott az egyéb bevételek, illetve a POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya a bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatályba lépését követően.

14. ábra: Az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya kereskedői méretkategóriák szerint 2013 Q1 – 2018 Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatálybalépését követően a legnagyobb méretkategóriát kivéve minden méretkategóriában emelkedett az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya 2014-ben. 2017-re az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya visszacsökkent a bankközi jutalékról szóló jogszabály hatályba lépését megelőző időszak szintjére majdnem minden méretkategóriában, kivéve az 1-2,5 millió forint negyedéves forgalmú kereskedői kategóriában.

15. ábra: A POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya kereskedői méretkategóriák szerint 2013 Q1 – 2018 Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya a bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatálybalépését követően közvetlenül nem növekedett szignifikánsan. 2015-től figyelhető meg emelkedés a két legkisebb kereskedői kategóriában, de mivel az emelkedés nem közvetlenül a bankközi jutalékcsökkenés után történt, egyértelmű kapcsolatot a kettő között nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, továbbá a vizsgált időszak végére a POS terminálhoz kapcsolódó díjak fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya a legkisebb méretkategóriában visszacsökkent a kiinduló állapotra, melyben szerepet játszhatott a Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja. Azonban a második legkisebb, 1-2,5 millió forint negyedéves forgalmú kereskedői kategóriában ilyen csökkenés nem figyelhető meg. Valószínűsíthető, hogy ebben a méretkategóriában jelentősen kevesebb azon kereskedők száma, melyek részesültek a termináltelepítési támogatásban, de alkuerejük az elfogadókkal szemben ugyanúgy alacsonynak tekinthető.

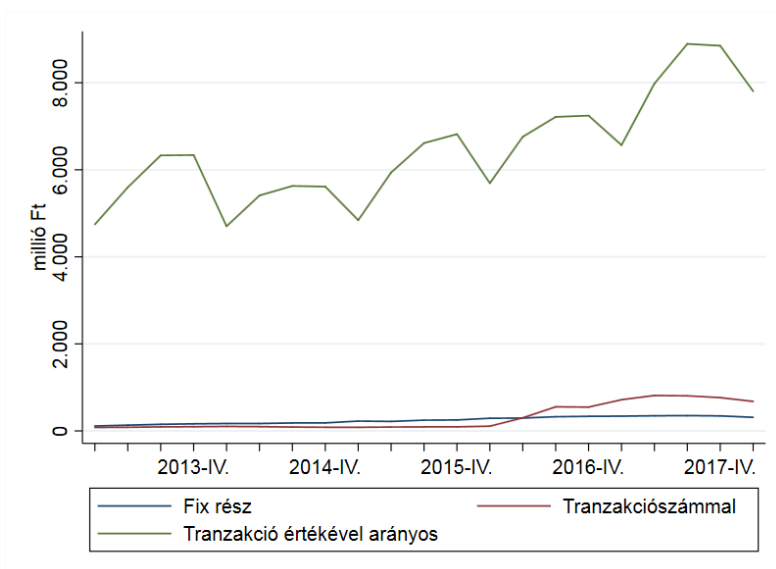
A bankközi jutalék csökkentéséről szóló jogszabály hatásának vizsgálata alapján tehát megállapítható, hogy a teljes díjterhelést tekintve csökkenést tapasztalhattak szektorszinten a kereskedők. A bankközi jutalékból származó díjterhelés a felére esett vissza 2014-től kezdődően, ezzel párhuzamosan az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya növekedett, azonban ez az emelkedés összességében nem alkotta a tükörképét a bankközi jutalékok csökkenésének, és hamar visszaesett a kiindulási szintre. Hozzá kell tenni azonban, hogy kereskedői méretkategóriánként eltér, hogy az elfogadók milyen mértékben érvényesítették feléjük az alacsonyabb bankközi jutalékokból fakadó költségcsökkenést. Az 1-2,5 millió forint negyedéves forgalmú kereskedői kategóriában mind az egyéb díjak, mind a POS terminálhoz kapcsolódó díjak emelkedtek a vizsgált időszak alatt.

III.3.2 Tranzakciószámmal arányos bevételek elemzése

A jelentés ezen fejezete az elfogadók tranzakciószámmal arányos bevételeinek növekedése mögött álló okokat vizsgálja.

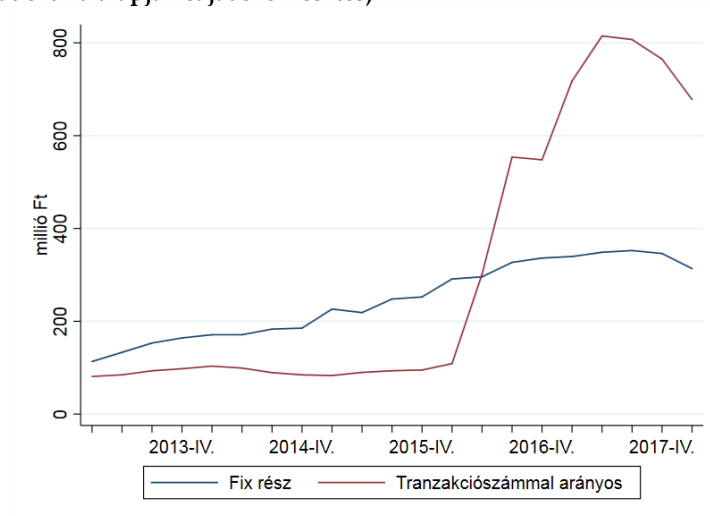
Mint ahogy az korábban ismertetésre került, az elfogadói bevételek bevételi típus alapján fix (díjak, amelyek nem függenek a forgalomtól, pl. havidíjak), tranzakciószámmal arányos (tranzakciókhoz kapcsolódik egy adott nagyságú fix díj), és tranzakció értékével arányos részekre oszthatóak fel. A fix jellegű bevételek legnagyobb részét a POS terminálokhoz kötődő bevételek jelentik, de az egyéb bevételek egy kis része szintén ilyen módon kerül felszámításra. Mind a bankközi jutalék, mind pedig az egyéb bevételek esetében elsősorban a tranzakció értékével arányosan számolnak fel díjakat, ezért ebből a kategóriából származik a pénzforgalmi szolgáltatók bevételeinek túlnyomó része. Az alábbi ábra a három különböző bevételi típus alapján beszedett elfogadói bevételeket mutatja. Jól látható, hogy a tranzakció értékével arányos rész teszi ki az üzletág bevételeinek nagy részét. E rész értékeinek változása mögött alapvetően a kártyás fizetési forgalom bővülése és a forgalom szezonalitása áll. 2018 év első negyedévében 7,8 milliárd forintot szedtek be az elfogadók e bevétel típusból, miközben a fix és tranzakciószámmal arányos rész 0,99 milliárd forintot tett ki ezen időszak során. A fix és tranzakciószámmal arányos bevételek értéke lényegesen kisebb, ugyanakkor folyamatosan nő.

16. ábra: Az elfogadói bevételek alakulása bevételtípusok szerint 2013Q1 – 2018Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A tranzakciószámmal arányos rész részletesebb vizsgálata azt mutatja, hogy e bevételi típus alapján beszedett díjak drasztikusan nőttek a vizsgált időszak során: 2013 első negyedévi 81,2 millió forintról 2018 első negyedévi 677,9 millió forintra. Az ilyen típusú bevételek növekedését azért érdemes nyomon követni, mert jelentősen gátolhatják a kártyás fizetést a kis értékű tranzakciók során.

17. ábra: A bevételek alakulása bevételtípusok szerint tranzakció értékével arányos rész nélkül 2013Q1 – 2018Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

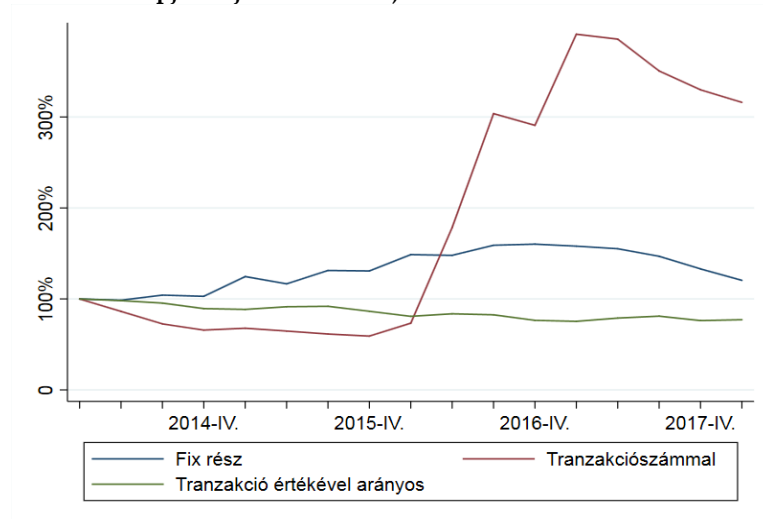

A fenti ábrán látható változások mögött állhat egyrészt az üzembe helyezett POS terminálok számának bővülése, illetve a tranzakciók számának növekedése. Részben az érintéses technológia elterjedése miatt jelentősen emelkedett az elmúlt években a tranzakciók száma (különös tekintettel a kis értékű vásárlásokra), amely növekedés indokolhatja a tranzakciószámmal arányos díjak emelkedését, ugyanis kártyás vásárlásonként az elfogadást nyújtó pénzforgalmazószolgáltatók fix költségekkel szembesülnek. Az elfogadók kártyaelfogadás során felmerült tranzakciónkénti fix költségei nemcsak a banki operációhoz kapcsolódhatnak, hanem a platformot biztosító kártyatársaságok tranzakció értékétől független fix díjaihoz is.

A 2018 első negyedében a forgalomban lévő 136 000 terminál 85 százalékánál lehetett érintéses technológiával fizetni, és a vásárlók nagy többsége élt is ezzel a lehetőséggel. Darabszámban a kártyás vásárlások 76 százaléka az új technológia segítségével bonyolódott le.⁹⁵ Az érintéses fizetéseknel az 5 000 forintot nem meghaladó értékű vásárlások során a terminál nem kér pin kódot, így a fizetés gyorsabbá vált a hagyományos kártyás tranzakcióhoz képest, amely ösztönözhetette a vásárlókat, hogy a kisebb értékű tranzakciók esetében is a kártyás fizetést válasszák. Az MNB adataiból látható, hogy értékben a kártyásvásárlási forgalom 64 százaléka történt érintéses technológiával, tehát átlagosan a kisebb értékű vásárlásokat bonyolítják az új technológiával, mindamellet, hogy az átlagos érintéses tranzakció érték növekvő tendenciát mutat. 2014 eleji 3 700 forint körüli átlagos tranzakciós érték 2018 első negyedére 5 811 forintra emelkedett.

A 18. ábra a bevételi típusok növekedése mögötti torzító hatásokat szűri ki. A bevételi típusok százalékos változását 2014 első negyedévi⁹⁶ bázis értékhez viszonyítottan mutatja. A fix költségeket a terminálok számával, a tranzakciószámmal arányos részt a tranzakciók számával, míg a tranzakció értékével arányos részt a kártyás fizetési forgalom változásával szűri meg a grafikon.

18. ábra: A fajlagos bevételtípusok alakulása a 2014 első negyedévi bázisértékhez képest 2014 Q1- 2018 Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A fenti grafikonon látható, hogy ha a tranzakció értékével arányos részt a kártyás fizetési forgalomhoz viszonyítottan nézzük, akkor az enyhén, de folyamatosan csökkent az elmúlt évek során. A terminálonként felszámított fix díjak növekedtek a vizsgált időszak alatt, de drasztikus változás a tranzakciószámmal arányos rész esetében látható. Ezen díjtételek emelkedése elsősorban a kisebb tranzakciókat, illetve a kisebb kereskedőket érintik hátrányosan.

Az MNB adatszolgáltatása alapján tranzakciószámmal arányos díjazást kevés elfogadó alkalmaz, de ezen elfogadók együttes piaci részesedése nem elhanyagolható. Van olyan elfogadó, amely a kereskedőnkénti alacsony átlagos tranzakciós kosár érték mellett számít fel tranzakciószámmal arányos díjakat, melyet az indokolhat, hogy az elfogadó fix költségeit az

⁹⁵ <https://www.mnb.hu/letoltes/penzforgalmi-tablakeszlet-tajekoztato-20180615.pdf> Letöltve: 2018. november 19.

⁹⁶ azért 2014 első. negyedév a bázis érték, mert előtte nem álltak rendelkezésre negyedévenkénti POS terminál darabszám adatok

alacsony értékű tranzakciók után befolyó, tranzakció értékével arányos díjak nem fedezik minden esetben, azonban ennek lehet olyan hatása, hogy a kereskedők kis értékű vásárlások esetén kerülnek a kártyás fizetés nyújtását. Mivel a piaci szereplők többsége nem alkalmaz tranzakciószámmal arányos díjakat, elméletileg azon kereskedők, akik például nagyszámú kisértékű tranzakciót bonyolítanak le, tudnak olyan elfogadót választani, amely nem számít fel tranzakciószámmal arányos díjakat. Ennek akadálya lehet ugyanakkor, hogy a IV. fejezetben bemutatott piackutatás eredményei alapján mérsékelt kereskedői döntéshozói tudatosság jellemző az alacsonyabb árbevételű, illetve a községbeli kereskedők körében.

Az MNB adatai alapján míg 2017 és 2018 első negyedéve között a kártyás tranzakciók száma 10 százalékkal nőtt, a kisértékű, 1 000 Ft alatti kártyás tranzakciók száma ezt meghaladóan, 22 százalékkal nőtt. Tehát a tranzakciószámmal arányos díjak ellenére a kisértékű vásárlások aránya növekszik, melyben nagy szerepe van az érintéses technológia elterjedésének is.

Az elfogadói díjak elemzéséből tehát megállapítható, hogy a tranzakció értékével arányos rész teszi ki az üzletág bevételeinek nagy részét, mely a vizsgált időszak alatt enyhén, de folyamatosan csökkent. Ugyanakkor a terminálonként felszámított fix díjak és a tranzakciószámmal arányos díjak emelkedtek a vizsgált időszak alatt, melyek elsősorban a kisebb tranzakciókat, illetve a kisebb kereskedőket érintik hátrányosan, így akadályát képezhetik a bankkártyaelfogadás terjedésének.

III.3.3 Az elfogadói koncentráció és az árszint kapcsolatának elemzése

A harmadikként tesztelt hipotézis szerint az elfogadók kedvezőtlenebb kondíciókat biztosítanak a kereskedők részére azokon a településeken, ahol gyengébb az elfogadók közötti verseny. A II.2.5. fejezetben láthattuk, hogy minél alacsonyabb lakosságszámú egy település, annál inkább koncentrált a bankkártya elfogadás piaca. Ezért érdemes azt is megvizsgálni, hogy a koncentráció és árszint között definiálható-e kapcsolat, tehát hogy azokon a településeken, ahol kevésbé intenzív az elfogadók közötti verseny, magasabbak-e a bankkártya-elfogadási szolgáltatás árai.

A településenkénti HHI mutatók alapján az elemzés közel azonos elemszámú kategóriákba sorolta a településeket:

- HHI értéke 1 és 3 999 közé esik
- HHI értéke 4 000 és 5 499 közé esik
- HHI értéke 5 500 és 7 999 közé esik
- HHI értéke 8 000 és 9 999 közé esik
- HHI értéke 10 000 (csak 1 darab elfogadó van jelen a településen)
- A településen nincs jelen elfogadó.

Ezután a vizsgálat kategóriánként megvizsgálta az elfogadók által szabott átlagos díjakat, és ezek eltérését. Az adatszolgáltatásokból a GVH rendelkezésére állt településszinten az adott elfogadó fizikai bankkártya szolgáltatás nyújtásából származó bevétele, és az elfogadó adott

településen található POS termináljain lebonyolított forgalom⁹⁷, melyek hányadosa azt mutatja, hogy 1 forintnyi forgalom lebonyolításáért az elfogadó átlagosan mekkora díjat számított fel az adott településen. Ez egy jutalékszerű, százalékos mutató, de tartalmazza a fix díjat is, ezért eltér a forgalom összegétől függő jutaléktól, nagyobb annál. Meghatározásra került az egyes elfogadók átlagos 1 forintnyi forgalomra jutó díja, majd a településekre kiszámított díjak átlaga HHI kategóriánként.

8. táblázat: Átlagos 1 forintos POS forgalomra jutó bevételek HHI sávok szerint, súlyozatlan átlag 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

HHI sáv	Elfogadó 1	Elfogadó 2	Elfogadó 3	Elfogadó 4	Elfogadó 5	Elfogadó 6	Elfogadó 7
1-3999	2,8%	4,3%	2,2%	2,0%	1,3%	1,7%	3,9%
4000-5499	3,0%	12,0%	2,4%	2,1%	1,4%	1,8%	6,6%
5500-7999	2,9%	6,5%	3,5%	2,3%	1,5%	1,8%	6,4%
8000-9999	3,8%	6,5%	2,3%	2,6%	1,5%	1,9%	12,5%
10000	3,9%	10,6%	4,2%	2,3%	2,4%	1,7%	2,2%

A táblázat alapján látható, hogy a legtöbb adatszolgáltató esetében nem mutatható ki egyértelműen olyan szabályszerűség, hogy a koncentráció emelkedésével párhuzamosan nőne az árszint. A településekre kiszámított díjakat kereskedelmi forgalommal súlyozva is átlagolta a vizsgálat:

9. táblázat: Átlagos egy forintos POS forgalomra jutó bevételek HHI sávok szerint, forgalommal súlyozott átlag 2017 (GVH számára benyújtott adatszolgáltatások alapján)

HHI sáv	Elfogadó 1	Elfogadó 2	Elfogadó 3	Elfogadó 4	Elfogadó 5	Elfogadó 6	Elfogadó 7
1-3999	1,2%	1,6%	1,1%	1,6%	1,1%	1,6%	1,6%
4000-5499	1,3%	1,2%	1,0%	1,7%	0,7%	1,5%	0,8%
5500-7999	2,5%	1,4%	1,3%	2,0%	1,1%	1,6%	2,6%
8000-9999	1,1%	1,3%	1,1%	2,0%	0,5%	1,6%	1,9%
10000	1,8%	3,4%	1,5%	2,2%	1,3%	1,6%	1,0%

A súlyozott átlagok alapján sem látszik egyértelmű kapcsolat a koncentráció és a díjak mértéke között.

A vizsgálat nem mutatott egyértelmű kapcsolatot a HHI kategóriák és a díjbevétel között, tehát nem lehet egyértelműen állítani, hogy a magasabb koncentráció magasabb díjakhoz vezet. Ez összhangban van az elfogadók országosan egységes árazásra vonatkozó nyilatkozataival. A II.2.5. fejezetben láthattuk, hogy a koncentráció csökken a településnagysággal, de az elvégzett elemzés alapján nem tűnik úgy, hogy a koncentráció egyértelműen kihatna az árazásra.

⁹⁷ Hét adatszolgáltató elfogadó rendelkezett településszintű árbevétel, és forgalom adatokkal.

III.3.4 Kereskedői méretkategória szerinti megkülönböztetés elemzése

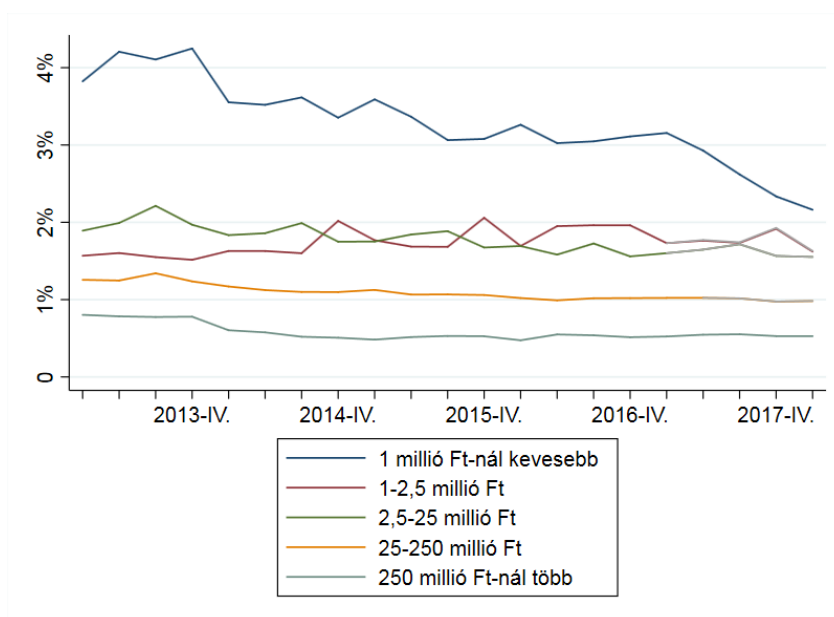
A negyedikként tesztelt hipotézis szerint az elfogadók számottevően kedvezőtlenebb kondíciókat biztosítanak a kisméretű kereskedők számára, ami mögött a piac sajátosságain kívül az elfogadók közötti korlátozott verseny is állhat.

Az elfogadóknak fizetett kereskedői jutalék nagyban függ attól, hogy egy szereplő mekkora forgalmat bonyolít, hiszen az elfogadónak nagyrészt a tranzakció értékével arányos díjból származik a bevétele. Ugyanakkor a nagyméretű kiskereskedelmi láncok, benzinkút-hálózatok alkupozíciója jóval erősebb, mint egy kisméretű kereskedőé, hiszen a nagyméretű vállalatok országos szinten olyan magas tranzakciós forgalmat bonyolítanak, amelyért az elfogadók erős árversenyre kényszerülnek. A kisméretű kereskedői szegmens szétaprózott és heterogén jellege mellett a kereskedői tudatosság alacsony szintje és méretgazdaságossági okok is a piaci sajátosságok közé tartoznak.

Idősoros adatok elemzése

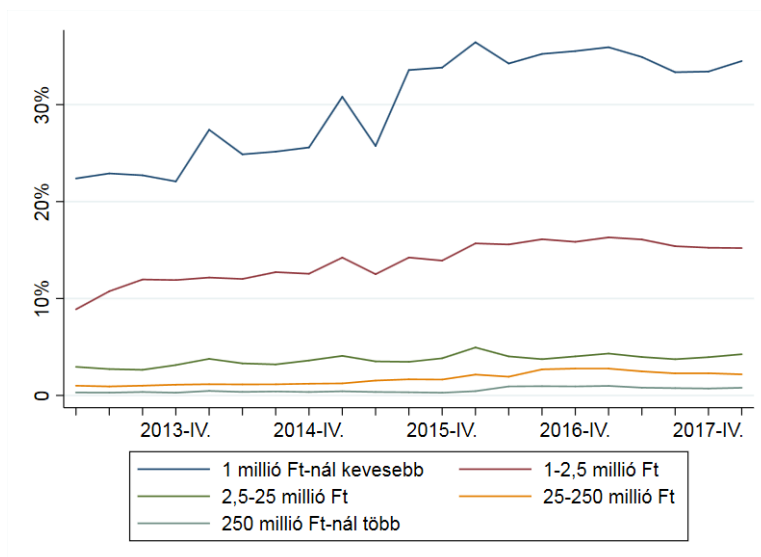
Az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó bevételeinek fizetési forgalomhoz viszonyított arányát kereskedői kategóriák szerint ábrázoló grafikonon az látszódik, hogy a legjelentősebb csökkenés a legkisebb méretű kereskedőknél ment végbe 2013 és 2018 első negyedéve között. Míg 2013 első negyedévében a legkisebb méretű kereskedők fizetési kártyás bevételeinek közel 4 százalékával egyezett meg az általuk fizetett díj, 2018 első negyedévére ez közel 2 százalékra csökkent átlagosan. A kártyás fizetési forgalom arányában még mindig a legkisebb méretű kereskedőknek a legmagasabb a díjterhelése, azonban a különbség a többi méretkategóriához képest már nem olyan jelentős mint korábban. A 1 és 2,5 millió Ft, illetve 2,5 és 25 millió Ft negyedéves fizetési kártya forgalmat lebonyolító kereskedők díjterhelése 1,5 és 2 százalék körül alakult. A 25 és 250 millió Ft közötti negyedéves fizetési kártya forgalmat lebonyolító kereskedők átlagos díjterhelése körülbelül 1 százalék körül alakult az elmúlt években, a legnagyobb méretű kereskedői szegmens díjterhelése pedig 0,5 százalék körül.

19. ábra: Az elfogadók kártyaelfogadási szolgáltatásból származó bevételeinek fizetési forgalomhoz viszonyított aránya az egyes kereskedői kategóriákban 2013Q1 – 2018Q1 (MNB adatszolgáltatás alapján saját szerkesztés)

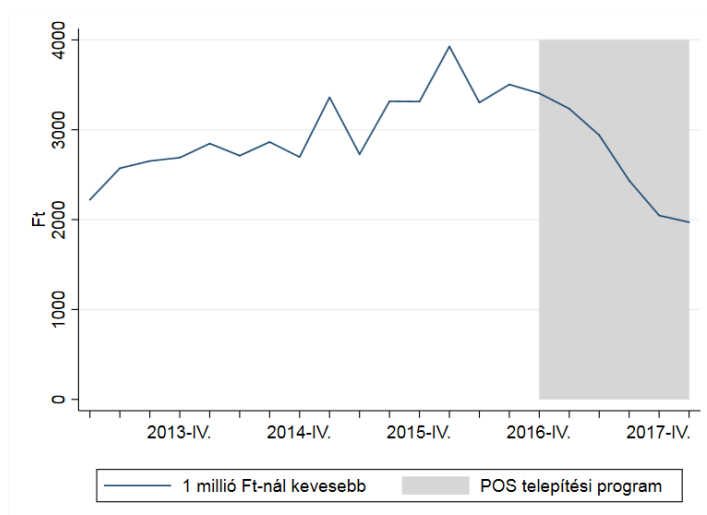
A kereskedői kategóriák díjai közötti különbségeknek egy kézenfekvő oka lehet, hogy a méretgazdaságosságból fakadóan jelentősebbek a kisméretű kereskedők állóeszköz terhei. A POS terminálokhoz kapcsolódóan a kereskedőknek nemcsak az eszköz bérlete, hanem a terminálok telepítése, karbantartása, engedélyeztetése és a kereskedő pénztárgépéhez történő integrálása is költségvetést jelent. Az egyes kereskedői forgalmi kategóriák esetében jelentős különbségek merülnek fel az elfogadói bevételek összetételében. A 20. ábra alapján a legkisebb, 1 millió forintot nem meghaladó negyedéves forgalmú kereskedőknél számottevő díjterhelést jelentenek a POS terminálokhoz kapcsolódó díjak. Az általuk fizetett díjak közel 35 százaléka kapcsolódik a terminálokhoz, míg a kereskedők méretének növekedésével ez az arány csökken. Még mindig jelentős, 15 százalék körüli a POS terminálokhoz kapcsolódó bevételek aránya a következő, 1 és 2,5 millió forintos negyedéves forgalmú kereskedőknél, esetükben az egyéb díjak jelentik a költségek háromnegyedét. A 2,5 millió forintnál nagyobb negyedéves forgalmú kereskedői kategóriákban a POS terminálokhoz kapcsolódó díjtételek pár százalékos részt képviselnek, míg 25 milliós forgalom felett a POS terminálhoz kapcsolódó díjak aránya elhanyagolható. Ezen megállapítások alátámasztják egyrészt, hogy a kis és nagyméretű kereskedők által fizetett díjak közötti különbség jelentős hányada a méretgazdaságból fakad, másrészt pedig az állami POS terminál támogatási program a költségek szempontjából valóban hatékonyan támogathatja a legkisebb méretű kereskedőket, azaz például ingyenes terminálokkal akár harmadával csökkenthetők az elfogadási költségeik.

20. ábra: A POS terminálhoz kapcsolódó díjak aránya az elfogadói bevételeken belül az egyes kereskedői kategóriákban 2013Q1- 2018Q2 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

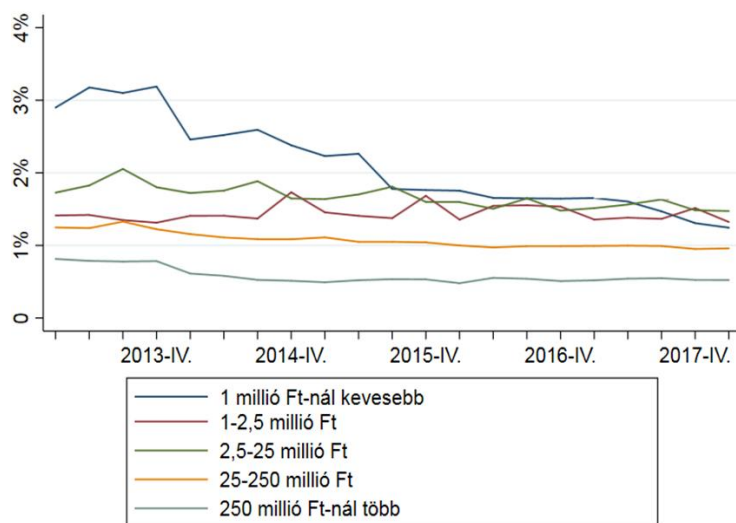
A POS terminálokhoz kapcsolódó díjak arányain is tetten érhető a bankközi jutalékok szabályozása. 2014 elején a bankközi jutalékok aránya a kereskedők által fizetett díjakban jelentősen visszaesett, míg a POS terminálhoz kapcsolódó díjak aránya emelkedett. Ezért érdemes nem csak elfogadói bevételeken belüli arányában, hanem önmagában is megvizsgálni a POS terminálhoz kapcsolódó díjak alakulását. Kereskedői méretkategóriák szerinti bontásban nem állt a GVH rendelkezésre POS szám, így a kereskedőnként fizetett átlagos POS terminállal kapcsolatos díjat tudta csak a GVH alkalmazni. A 21. ábra az 1 millió Ft-nál alacsonyabb negyedéves fizetési kártya forgalmat bonyolító kereskedők kereskedőnként fizetett átlagos POS terminállal kapcsolatos díjainak alakulását mutatja. 2013 és 2016 között erőteljes növekedés figyelhető meg az 1 millió Ft-nál kevesebb negyedéves fizetési kártya forgalmat lebonyolító kereskedők kereskedőnként fizetett átlagos POS terminállal kapcsolatos díjaiban, ami mögött egyrészt állhat az is, hogy nőtt azon kereskedők száma, akik egynél több POS terminált igényeltek, másrészt azonban a 18. ábrán láthattuk, hogy a terminálonként felszámított fix díjak is nőttek ezen időszak alatt. A 2016 negyedik negyedéve utáni csökkenés hátterében a Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja áll, ugyanis a program keretében több ezer kereskedő jutott hozzá támogatott terminálokhoz.

21. ábra: Az 1 millió Ft-nál kevesebb negyedéves fizetési kártya forgalmat lebonyolító kereskedők kereskedőnként fizetett átlagos POS terminállal kapcsolatos díjai 2013Q1 - 2018Q1 (MNB pénzforgalmi statisztika alapján saját szerkesztés)

A POS terminálhoz kapcsolódó díjak és az egyéb fix díjak (pl. szerződéskötési, kapcsolattartási, és tájékoztatási díjak) mértéke nagyjából hasonlóak minden méretkategóriában, a forgalomhoz viszonyított arányuk azonban kereskedői méretkategóriánként jelentősen eltér. A méretgazdaságosság azt jelenti, hogy az igénybevett szolgáltatás fix költségei (POS terminálhoz kapcsolódó díjak és egyéb fix díjak) nem függenek a lebonyolított forgalom nagyságától, így egységnyi forgalomra több jut ebből a fix költségekből, ha a forgalom kisebb. Ezért a kisméretű kereskedők egységnyi forgalomra jutóan akkor is többet fizetnek az elfogadónak, ha mind a forgalommal arányos díj, mind pedig a fix díj azonos, mint a nagyméretű kereskedőknél. Érdekes megvizsgálni, hogy a fix elemek nélkül is jelentősen különböznek-e a forgalom arányos díjak méretkategóriánként. Az alábbi ábra az elfogadók fizetési kártya elfogadásból származó POS terminálokhoz kapcsolódó díjak, és egyéb fix díjak nélküli bevételeit mutatja a kártyás forgalomhoz viszonyítva.

22. ábra: Az elfogadói bevételek aránya a kártyás fizetési forgalomhoz viszonyítva az egyes kereskedői kategóriákban a POS terminálhoz kapcsolódó díjak és egyéb fix díjak nélkül 2013Q1 - 2018Q1 (MNB adatszolgáltatás alapján saját szerkesztés)

Az ábra alapján a POS terminálhoz kapcsolódó díjak és egyéb fix költségek nélkül a legkisebb méretű kereskedők forgalomhoz viszonyított díjterhelése jelentősen alacsonyabb. Az 1 és 2,5, illetve a 2,5 és 25 millió forint közötti negyedéves kártyás forgalmat lebonyolító kereskedők díjterhelése enyhén csökkent, míg a nagyobb méretű kereskedőké érdemben nem változott a 19. ábrán bemutatott a POS terminálhoz kapcsolódó és egyéb fix bevételeket is tartalmazó grafikonhoz képest. Látható, hogy 2015 közepéig jelentős különbség volt a legkisebb méretű kereskedők relatív díjterhelése és az 1 és 2,5 millió Ft, illetve 2,5 és 25 millió Ft közötti negyedéves kártyás forgalmat lebonyolító szegmens relatív díjai között, azonban 2015 után ez a különbség folyamatosan eltűnt. A 25-250 millió Ft, illetve különösen a 250 millió Ft feletti negyedéves fizetési kártyás forgalmat lebonyolító szegmens forgalomhoz viszonyított díjterhelése POS terminálhoz kapcsolódó díjak és egyéb fix költségek figyelembevétele nélkül is számottevően kevesebb, mint a 25 millió Ft alatti negyedéves kártyás forgalmat lebonyolító kereskedői kategóriáé.

A 19. és 22. ábrát összevetve tehát megállapítható, hogy a legkisebb méretű kereskedők és az 1 és 2,5, illetve 2,5 és 25 millió Ft negyedéves fizetési kártya forgalmú kereskedők 19. ábrán látható forgalommal arányos díjai közötti különbségét méretgazdasági okokkal lehet magyarázni. A 25 millió Ft negyedéves fizetési kártya forgalom alatti és feletti kereskedői kategóriák közötti díjterhelésbeli különbségek nem magyarázhatóak kizárólag méretgazdaságossági okkal.

Településszintű adatok elemzése

A GVH adatkérésére beérkezett településszintű adatokból (POS szám, kereskedő szám, forgalom, bevétel) is elemzésre került a kereskedőméret és az árszint kapcsolata, vagyis az, hogy a bankkártya elfogadási szolgáltatás árszintjére ható többi tényező hatásának kiszűrése után is marad-e kapcsolat a kereskedők mérete és az általuk fizetett ár között.

Az egyes kereskedők méretére vonatkozó közvetlen információ hiányában minden településre egy mutató került meghatározásra, mely az ottani kereskedők átlagos méretét közelíti. Ez az adott településen POS-en realizált forgalom (vagyis a kereskedők települési összforgalma), és az adott településen a bankok által kiszolgált kereskedők számának hányadosa. A fix díjaknak a POS terminálszámmal arányos részének a teljes banki bevételből való kiszűréséhez az egyes településeken üzemeltetett POS terminálok száma került felhasználásra. A településen található POS terminálok számát elosztva a település kereskedelmi forgalmával egy olyan mutatót kaphatunk, amely alkalmas arra, hogy jelezze a díjak fix részét az árszint proxy mutatóban⁹⁸.

⁹⁸ Ha terminálok után k forint díjat kell befizetni, és a forgalom d részét kell további díjként befizetni, akkor

$$\text{bevétel} = k \cdot \text{POS} + d \cdot \text{forgalom},$$

a bank 1 forintnyi forgalomra jutó bevétele pedig $\frac{\text{bevétel}}{\text{forgalom}} = k \cdot \frac{\text{POS}}{\text{forgalom}} + d$.

A méretgazdaságosság és a koncentráció hatásának kiszűrése érdekében nagyjából állandó szinten tartotta a vizsgálat a POS/forgalom értéket és a koncentrációs mutató értékét azzal, hogy e két mutató szerint kategorizálta a településeket, és az így képzett településcsoportokon belül vizsgálta az ár és az átlagos kereskedőméret közötti kapcsolatot, korrelációs számításokkal. A módszer lényege, hogy az azonos kategóriába tartozó településcsoporton belül az ár szórását már csak kis mértékben befolyásolja a méretgazdaságosság és a koncentráció, így ezek hatása már kisebb valószínűséggel okoz látszólagos kapcsolatot a kereskedőméret és az ár között.

A POS/forgalom hányadosa nagyon alacsony értékeket eredményez, ezért a könnyebben értelmezhető reciprokát alkalmazta a vizsgálat. Ez azt mutatja, hogy hány forintnyi forgalom jutott 2017-ban az adott településen egy POS terminálra. Ezen mutatóhoz az alábbi sávokat képezte a vizsgálat, majd az egyes településeket a megfelelő sávokba sorolta:

- forgalom/POS értéke 1 és 500 ezer Ft közé esik
- forgalom/POS értéke 501 és 2000 ezer Ft közé esik
- forgalom/POS értéke 2001 és 5000 ezer Ft közé esik
- forgalom/POS értéke 5001 és 10000 ezer Ft közé esik
- forgalom/POS értéke 10001 és 100000 ezer Ft közé esik
- forgalom/POS értéke több mint 100 001 ezer Ft

Az azonos kategóriába eső településeken nagyjából hasonló az átlagos forgalom/POS mutató, így a fix rész hatása is nagyjából azonos. A koncentráció szerinti kategorizáláshoz a III.3.3 fejezetben is alkalmazott HHI kategóriákat használta a vizsgálat. Minden település besorolásra került a koncentrációs mutató és a forgalom/POS alapján is. A minden szempontból azonos kategóriába eső települések között vizsgálta az elemzés az átlagos kereskedőméret (kereskedők összforgalma / kereskedők száma) és az átlagos elfogadói díj közti kapcsolatot. Mivel egy kategórián belül mind a koncentrációs mutató, mind a forgalom/POS mutató szűkebb sávban mozog, az átlagos elfogadói díjra gyakorolt hatásuk csökken. Így a kereskedőméret átlagos elfogadói díjakra gyakorolt hatása, ha létezik, jobban megfigyelhető. A 10. táblázat a kategorizálás eredményét (vagyis a települések kategóriák közötti eloszlását), a 11. táblázat pedig az ár és az átlagos kereskedőméret közötti korrelációs értékeket mutatja.

10. táblázat: Az egyes kategóriákba eső települések száma⁹⁹

		HHI sávok				
		1-3999	4000-5499	5500-7999	8000-9999	10000
forgalom/POS sávok (ezer Ft)	1-500	2	29	34	41	243
	500-2000	37	90	99	86	166
	2000-5000	104	132	101	90	91
	5000-10000	136	125	89	57	41
	10000-100000	71	79	69	72	32

⁹⁹ A táblázatban a sorok a forgalom/POS sávokat, az oszlopok a HHI sávokat mutatják. Például olyan településből, ahol 1 és 500 ezer forint közé esik az egy POS terminálra jutó éves forgalom, és a település HHI-je 1 és 3999 közé esik, csak kettő van. Az elfogadóhelyek sűrűségét a színezés is szemlélteti, az olyan kategóriának, ahová viszonylag sok elfogadóhely esik, sötétebb a színe.

11. táblázat: Az elfogadói díj és a kereskedőméret közti korreláció az egyes kategóriákban

		HHI sávok				
forgalom/POS sávok (ezer Ft)		1-3999	4000-5499	5500-7999	8000-9999	10000
	1-500		21,8%	-14,4%	-38,9%	-7,3%
	500-2000	-15,4%	-3,8%	-16,7%	-27,5%	-11,3%
	2000-5000	-39,4%	-21,2%	-32,3%	-13,1%	-7,2%
	5000-10000	-28,5%	-40,6%	-17,1%	-30,6%	-23,2%
	10000-100000	-23,8%	-33,6%	-28,0%	-22,2%	-23,3%

Az 1-500 ezer Ft forgalom/POS és 4000-5499 HHI sávba eső kategóriában gyenge pozitív korreláció látható, de minden más kategóriában negatív, ugyanakkor a pozitív korrelációjú kategóriában viszonylag alacsony az elemszám. Igazán erős korreláció egyik kategóriában sem látható, még -50 százalék alá sem kerül a mutató. A 12. táblázat alapján nem lehet kijelenteni, hogy jelentős kapcsolat lenne az átlagos kereskedőméret és az átlagos árszint között.

A koncentráció és a méretgazdaságosság szűrése kifinomultabb módszerekkel is lehetséges, például egy lineáris regresszió pontosabb eredményt adhat. Az elvégzett regresszió során az árszint (bevétel/forgalom) volt a magyarázott változó. Magyarázóváltozóként a méretgazdaságosságot, a koncentrációt, a lakosságszám és a kereskedőméretet vette figyelembe az elemzés. Hogy az esetleges nem lineáris kapcsolatokat is azonosítani lehessen, bizonyos változók logaritmus is bevonásra került az elemzésbe. Több regresszió¹⁰⁰ is lefuttatásra került, ezekben a felhasznált változók (HHI, CR1, bankok száma), illetve a vizsgált települések tekintetében (az outlier települések kiküszöbölése) volt különbség. A lakosságszám mint változó egyik alakjának sem volt szignifikáns hatása a regresszióban az árakra, tehát a települések lakosságszáma nem befolyásolja szignifikánsan az elfogadói árazást, illetve a koncentrációs mutatók közül egyik sem volt statisztikailag szignifikáns. A regressziókban statisztikailag szignifikáns változók a méretgazdaságosságot mérő POS/forgalom mutató és a kereskedőméret mérő $\log(\text{forgalom/kereskedőszám})$. Tehát az árak összefüggést mutatnak a méretgazdaságossággal, és ha kisebb mértékben is, de nőnek a kereskedőméret csökkenésével, bár a kapcsolat nem erős. A kapcsolatot magyarázhatják a piac sajátosságai is (pl.: a kereskedők eltérő mértékű tudatossága vagy a kereskedők eltérő nagyságából adódó eltérő alkuereje a bankokkal szemben), melyek önmagukban nem utalnak versenyproblémára.

Versenyp problémára utalhatna, ha a kisméretű kereskedőknek nyújtott elfogadói szolgáltatáson szignifikánsan magasabb profitot tudnának realizálni az elfogadók, mint a nagyméretű kereskedőknek nyújtott elfogadói szolgáltatáson, azonban, mint ahogy a jelentés III.2. fejezetének 11. ábráján látható, 2017 végére az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya-elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos kereskedőnkénti kiadásai meghaladták az átlagos kereskedőnkénti bevételeket a legkisebb kereskedői kategóriában. Nem

¹⁰⁰ első regressziós egyenlet:

$$\frac{\text{bevétel}}{\text{forgalom}} = \beta_0 + \beta_1 \text{népesség} + \beta_2 \log(\text{népesség}) + \beta_3 \frac{\text{POS}}{\text{forgalom}} + \beta_4 \text{HHI} + \beta_5 \frac{\text{forgalom}}{\text{kereskedőszám}} + \beta_6 \log\left(\frac{\text{forgalom}}{\text{kereskedőszám}}\right)$$

második regressziós egyenlet (alternatív koncentrációs mutatókkal)

$$\frac{\text{bevétel}}{\text{forgalom}} = \beta_0 + \beta_1 \text{CR1} + \beta_2 \text{elfogadók száma} + \beta_3 \frac{\text{POS}}{\text{forgalom}} + \beta_4 \log\left(\frac{\text{forgalom}}{\text{kereskedőszám}}\right)$$

zárható ki, hogy 2017 előtt az elfogadók többsége magasabb profitrátát alkalmazott a kisebb méretű kereskedőknél, mint a nagyobb kereskedők körében, azonban a Pénzügyminisztérium POS telepítési programja a verseny erősödését idézte elő a kis méretű kereskedői szegmensben. Azáltal, hogy a program a kártyás forgalom 1 százalékában maximálta a kereskedői díjat a támogatásban részesülő kereskedők esetében, az elfogadók nyilatkozatai alapján a támogatásban nem részesülő kereskedők is nagy számban kérték díjaik csökkentését az 1 százalékos szintre. A termináltelepítési program lehetőséget adott számos kisméretű kereskedőnek kártyás fizetési szolgáltatás bevezetésére, akik korábban valószínűleg nem feleltek volna meg az elfogadók forgalomra vonatkozó elvárásainak a bizonytalan fizetési képesség vagy a megterülési kilátások miatt. Ez egyrészt nagyban segíti a bankkártyás fizetés elterjedését, másrészt olyan kereskedők is terminálhoz juttottak, akiknek a kártyás forgalmából befolyó alacsony jutaléka nem minden esetben fedezi az elfogadók üzemeltetési költségét. A termináltelepítési program hozadéka az új, alacsony árazási stratégiával rendelkező elfogadók piacra lépése, ami fokozza a versenyt. Ugyanakkor még nem látható, hogy ezen szereplők az alacsony árak mellett hosszú távon profitábilisan tudnak-e majd működni.

Versenyproblémára utalhatna továbbá, ha azon piaci szereplők, melyek a II.2.4. fejezetben bemutatottak alapján magas piaci részesedéssel rendelkeznek az elfogadói piacon, jelentősen magasabb jutalékot számítanának fel a kisméretű kereskedők esetében, mint versenytársaik. Azonban a beérkezett adatszolgáltatások alapján a több kereskedővel szerződésben álló elfogadók jellemzően alacsonyabb díjakat alkalmaznak, ami a verseny megfelelő működésére utal.

Összefoglalva elmondható, hogy a vizsgált időszakban a legjelentősebb díjcsökkenés a legkisebb méretű kereskedőknél ment végbe, azonban forgalomhoz viszonyítva még mindig ennek a méretkategóriának a legnagyobb a díjterhelése, de a különbség a többi méretkategóriához képest már nem olyan jelentős, mint korábban. Látható továbbá, hogy ezen különbség egy részét méretgazdaságossági okok magyarázzák, hiszen a fix költségek forgalomhoz viszonyított aránya magasabb a kisebb méretkategóriájú kereskedőknél. Így a terminálonként felszámított fix díjak 2016-ig tartó emelkedése nagyobb terhet rótt a kisebb méretű kereskedőkre. A 25 millió alatti és feletti kereskedői kategóriák közötti díjterhelésbeli különbségek nem magyarázhatók kizárólag méretgazdaságossági okkal, valószínűsíthető, hogy ezen különbségek a kereskedők alkupozíciójában tapasztalható, illetve kereskedői tudatosságbeli eltérésekből fakadnak. A nagyobb kereskedők magasabb alkupozíciója abból is fakadhat, hogy az elfogadási szolgáltatáson túl igénybe vett (banki) szolgáltatások is olyan jelentős profitot eredményeznek az elfogadóknak, melyet nem akarnak elveszíteni. A verseny torzulása jelenleg nem valószínűsíthető, a nagyobb piaci erővel rendelkező elfogadók árazása nem magasabb, mint a versenytársaiké, illetve a Pénzügyminisztérium POS telepítési programja a verseny erősödését, új piaci szereplők belépését idézte elő a kisméretű kereskedői szegmensben.

IV. A kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos piaci magatartásának vizsgálata

A bankkártya-elfogadás piac keresleti oldalának megismerése érdekében a GVH az ágazati vizsgálat keretében piackutatást végeztetett a kiskereskedelmi szektor szereplői¹⁰¹ körében a bankkártyás fizetés tapasztalataival és költségeivel kapcsolatban. A piackutatás fel kívánta tární

- a kereskedők döntéshozóinak bankkártya-elfogadással kapcsolatos percepcióit, attitűdjeit, véleményét és tapasztalatait,
- a kereskedők tudatosságát, informáltságát, a döntéseiket befolyásoló tényezőket,
- a jellemző különbségeket az értékesítési volumen (árbevétel), illetve a területi elhelyezkedés szerint.

A piackutatás során 800 kereskedővel készítettek interjúkat, a reprezentativitást az adatfelvételnél alkalmazott kvóták és az elemzett adatbázis alapsokasági arányoknak megfelelő statisztikai súlyozása biztosította. Az ágazati vizsgálat szempontjából értékelhető eredmények kinyerése érdekében a piackutatás éves nettó árbevétel alapján három kategóriába sorolta a célcsoportot: 0-20 millió forint, 21-300 millió forint, illetve 301-1000 millió forint árbevételű kiskereskedők.¹⁰²

IV.1 Kereskedői tudatosság

A kutatás célja többek között annak feltárása volt, hogy mennyire tájékozottak a kereskedők a bankkártyás fizetési módokkal összefüggő újdonságok, ajánlatok terén, amelyekkel esetlegesen megkeresik őket a kártyaelfogadók, vagyis mekkora a kereskedői tudatosság mértéke. Számszerűsíthető hátrányok érhetik ugyanis a kereskedőt, ha kedvezőtlenebb konstrukcióban veszi igénybe a bankkártya-elfogadási szolgáltatást, vagy ha nem értesül időben a feltételek és a költségek, illetve az ezeket érintő szabályozás változásairól. A célcsoport érdeklődése és informáltsága a vizsgált témában közel sem értékelhető egyöntetűen pozitívan: egyharmaduk egyáltalán nem követi figyelemmel a kártyás fizetési módokkal kapcsolatos újdonságokat, ajánlatokat, csupán minden hatodik kereskedő fordít erre komolyabb figyelmet. A kártyaelfogadással összefüggő díjak alakulásának tárgyában valamivel jobb a helyzet: minden negyedik kereskedő tájékozott a témában, míg ötödük figyelmen kívül hagyja azt. A kereskedők túlnyomó többsége a kártyaelfogadók ajánlatai között nem lát jelentős eltéréseket, mindössze egytizedük tartja ezeket valóban különbözőnek. Ezen percepciók arányai hasonlóak a kártyás fizetést elfogadók és az azt elutasítók körében is.

A fentiekkel szoros összefüggésben áll a bankkártya-elfogadást nyújtó szolgáltatók tájékoztatási gyakorlata, hiszen ajánlataik tartalma és intenzitása kiemelt szereppel bír a kereskedők tájékozottsága, tudatossága és döntéshozatala tekintetében. A legkisebb, illetve a kártyát el nem fogadó kereskedőkhöz alacsonyabb arányban jut el kártyaelfogadási

¹⁰¹ A kutatásban a kiskereskedelmi főtevékenységgel rendelkező vállalkozások kerültek megkérdezésre, azonban mintegy tizedük emellett másfajta tevékenységet is folytat.

¹⁰² Az adatfelvétel időtartama: 2017. november 06.-2017. december 04. A kutatásban részt vevő kereskedőkkel személyes számítógépes kérdezés (Computer Aided/Assisted Personal Interview, CAPI) keretében készítettek interjúkat.

szolgáltatásról szóló tájékoztató vagy ajánlat, míg a bankkártyát elfogadó szegmensben valamivel jobb a kereskedők informáltsága: minden második kapott az elmúlt két évben tájékoztatást vagy ajánlatot, de itt is jelentős azok aránya, akik ennél régebben (30 százalék) vagy emlékeik szerint korábban sem kaptak ilyet. Az utóbbi körben jelentős a különbség településtípus szerint: míg a fővárosi kereskedők 20 százalék-a tartozik azok közé, akik nem kaptak tájékoztatást, a községekben ugyanez az arány másfél-kétszeres. Konkrét ajánlatot az előbbiekhöz hasonló arányban kaptak/kapnak a kereskedők. Megállapítható tehát, hogy a kereskedők válaszai alapján jelentős hányadukhoz nem jutnak el rendszeresen a kártyaelfogadók tájékoztatásai, illetve ajánlatai. A fővárosiakkal összevetve a községek kereskedőinél mért arányok kedvezőtlenebb képet mutatnak. A kártyaelfogadók ajánlatai jellemzően nagyban függenek az adott kereskedő méretétől, árbevételétől és profiljától is. Sok esetben a számlavezetési és egyéb szolgáltatásokkal „csomagban” nyújtják a bankkártya elfogadására irányuló szolgáltatásukat, így más feltételeket szabnak, mintha önálló szolgáltatásként szerződnének erre. A megkérdezett kereskedők csaknem kétharmada ilyen konstrukcióban veszi igénybe a szolgáltatást.

A kapott tájékoztatás tekintetében a kereskedőknek csak kisebb része fordít jelentősebb figyelmet az ajánlatokra: ahol emlékeznek a legutóbbi esetre, a célcsoport negyede olvasta át alaposan, 60 százalék csak felületesen, míg 15 százalék egyáltalán nem.

Minden második kereskedő szokott bizonyos gyakorisággal saját kezdeményezésből informálódni a kártyás fizetés elfogadására vonatkozó feltételekről. Általánosságban elmondható, hogy nagyobb a kereskedői tudatosság mértéke a magasabb árbevétellel rendelkező, illetve azon kereskedők körében, akik kártyás fizetéseket fogadnak. A településtípus szerint is jelentősek a különbségek: míg a fővárosi kereskedők közel kétharmada legalább alkalmanként informálódik, a községbeli kereskedők több mint fele sohasem teszi ezt.

A kereskedők spontán válaszaikban átlagosan három–négy bankkártya elfogadást nyújtó szolgáltatót neveztek meg. A korábbiakban leírtakkal megegyezően e téren is a nagyobb árbevételű, illetve a kártyát fizetési eszközként elfogadó kereskedők körében mérhető a legmagasabb ismertségi arány. Településtípus szerint pedig a fővárosi kereskedők jártasabbak az említett témában. A kártyát nem elfogadók 90 százaléka is tudott kártyaelfogadót említeni, többségük legalább kettőt, átlagosan hármat.

A kapott eredmények alapján elmondható, hogy a magasabb árbevételű, illetve a fővárosi kereskedők esetében nagyobb döntéshozói tudatosság figyelhető meg, mint az alacsonyabb árbevételű, illetve a községbeli kereskedők körében.

IV.2 A bankkártyás fizetés megítélése, motivációk és visszatartó tényezők

A fentiekén túl a piackutatás azt is vizsgálta, hogy melyek azok a döntési tényezők a kereskedők részéről, amelyek a kártyaelfogadás elfogadásában vagy elutasításában döntő szerepet játszanak, azaz melyek a legfontosabb keresleti oldali versenymozgások.

Függetlenül attól, hogy egy kereskedő elfogad-e bankkártyás fizetést, van véleménye annak előnyeiről (amelyek a szolgáltatás igénybevételére ösztönzik), illetve hátrányairól (amelyek visszatartják attól). A válaszadók egyetértének abban, hogy a kártyás fizetés egy modern fizetési mód, hozzátartozik a XXI. századi kiszolgáláshoz. Emellett biztonságosabb, mint az üzletben tárolni a készpénzt, illetve így a készpénz kezelésével sem kell annyit foglalkozni. A kártyát még nem elfogadó kereskedőknek egyharmada tervezi/valószínűsíti, hogy a jövőben bevezeti az említett szolgáltatást (a magasabb árbevételi körben nagyobb ez az arány). Becslések alapján ez az alapsokaságban közel 13 000 kereskedőt jelentene. Érdekességgéppen kiemelhető, hogy azok aránya (22 százalék), akik nem látnak semmilyen előnyt a bankkártyás fizetésben, a községek körében a legmagasabb, míg a fővárosban a legalacsonyabb. Ennek megfelelően a községek kereskedői a legelzárkózottabbak a bankkártyás fizetéssel kapcsolatban, míg a megyeszékhelyeken várható a legnagyobb arányban annak bevezetése, a becslés alapján utóbbi 2400 kereskedőt jelentene a bankkártyás fizetést elfogadni készülő összes kereskedő számán belül. A kártyaelfogadást a jövőben bevezetni tervező kereskedőket nem a körültekintő mérlegelés, az ajánlatok versenyeztetése jellemzi. Legnagyobb hányaduk azt valószínűsíti, hogy – a legegyszerűbb megoldásként – a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatójával szerződik majd. Szűk tizedük szintén nem tervez utánajárni, és egy kedvezőnek tűnő ajánlatra szerződik. Több kártyaelfogadó ajánlatának összehasonlítását, mérlegelést csak minden hatodik kereskedő tervezi.

A hátrányok megítélését tekintve is nagyban megegyezik a kártyát elfogadó és az azt elutasító kereskedők véleménye: azon kívül, hogy utóbbiak a vevői igények hiányára is hivatkoznak, mindkét csoportban kiemelik negatívumként a magas díjakat. Emellett hátrányként hivatkoznak arra a tényre, hogy a kártyás vásárlások ellenértékét csak napok múltán kapják meg, illetve meglátásuk szerint a kis összegű vásárlások esetében nem éri meg az említett fizetési mód bevezetése. A kereskedők tizede szerint nincs olyan magas havi forgalom, amely mellett megérné számukra a kártyás fizetés fogadása. Ez az arány még nagyobb, ha ide számítjuk a jelenlegi árbevételhez képest irreálisan magas, többszörös összegeket megjelölőket is. A kártyát el nem fogadó kereskedők hatoda jelölte meg, hogy 500 000 forintos havi forgalom alatt is megérné a bevezetés. Minden második pedig havi fél- és 5 millió forint közé teszi ezt a bevételi minimumot. Településszint szerint vizsgálva pedig megállapítható, hogy a kártyát elutasító kereskedők közül a fővárosi és a megyeszékhelyeken működők jelöltek meg magasabb arányban kisebb (2 millió forint alatti) havi forgalmat, amely mellett megérné számukra a bankkártyával történő fizetés bevezetése. Végül megemlítendő, hogy a kártyát még nem elfogadó válaszadók 42 százaléka eddig el sem gondolkodott a kártyás fizetés bevezetésén, ami a mai trendeket figyelembe véve meglepően magas arány.

A két legfontosabb indok, ami a bankkártyás fizetés bevezetésére készítené a kereskedőket, az üzlethelyiségük magasabb forgalma, illetve a nagyobb arányú bankkártyás vevőkör lenne. A díjak mérséklését csak az előbbi érvek után említették. Végül véleményük szerint szintén ösztönző tényezőként hatna rájuk, ha a kis összegű vásárlások nem lennének ráfizetések¹⁰³ a bankkártya elfogadása esetén, továbbá ha olcsóbb lenne a kártyaelfogadáshoz szükséges POS terminál.

¹⁰³ Ilyen esetben a bankkártyával történő fizetések fogadásával kapcsolatos ráfordítások meghaladják a bankkártyás fizetésekből befolyó bevételeket.

Összességében tehát megállapítható, hogy a kereskedők többsége a jelenleginél jóval nagyobb, akár többszörös forgalom mellett tenné csak elérhetővé üzlethelyiségükben a bankkártyával történő fizetés lehetőségét. A kártyaelfogadás elutasításának leggyakrabban említett okai elsősorban a díjakhoz, költségekhez kapcsolódnak, illetve arra is jelentős arányban hivatkoztak a kártyaelfogadást elutasítók, hogy a vevőik nem igénylik a bankkártyás fizetés bevezetését.

A piackutatás keretei közt mérhető okokon túl a fekete/szürkegazdaság is szerepet játszhat a bankkártya-elfogadási szolgáltatás elutasításában. Azonban éppen az elektronikus fizetés elterjedése hozhatna nagyobb transzparenciát a fizetési tranzakcióknál, ezzel nehezítve a szürke- és feketegazdaságban való részvételt. Egy nemzetközi tanulmány¹⁰⁴ is alátámasztotta, hogy erőteljes negatív korreláció áll fenn az elektronikus fizetések elterjedtsége és a szürkegazdaság között. Tehát azokban az országokban, ahol magas az elektronikus fizetés elterjedtsége, mint például az Egyesült Királyságban vagy a skandináv országokban, alacsonyabb a szürkegazdaság mértéke, mint az alacsonyabb elektronikus fizetési elterjedéssel rendelkező országokban. Ezen tanulmányban megállapításra került, hogy amennyiben az elektronikus fizetések mértéke négy egymást követő évben átlagosan legalább 10 százalékkal növekszik, évente akár 5 százalékkal is csökkenthető a szürkegazdaság mértéke az adott országban. Dél-Koreában például adóvisszatérítéssel ösztönözték a fogyasztókat az elektronikus fizetésre, mely hatékony eszköznek bizonyult az elektronikus fizetés elterjedésének növelésében és a szürkegazdaság csökkentésében¹⁰⁵.

IV.3 A bankkártyás fizetés valós és vélt költségei

Az ágazati vizsgálat fő irányvonalával összefüggésben a kutatás egyik fő célja volt annak feltárása, hogy bankkártyával történő fizetés esetén a fizetést elfogadó kereskedők milyen típusú és mekkora költségekkel szembesülnek.

A készpénzes és a bankkártyás fizetés költségét (költségpercepcióját) összevetve a kereskedők fele – településszintet tekintve legfőképp a megyeszékhelyeken és a fővárosban működők – a kártyaelfogadással járó költségeket tartja nagyobbaknak. A készpénzes fizetés költségeit csak a kereskedők tizede ítéli nagyobbaknak. Megjegyzendő azonban, hogy míg a közepes és magas árbevételű szegmensben, valamint a bankkártyát elfogadóknál jelentős hányad (22-24 százalék) azonosnak tartja a két fizetési móddal járó költségeket, addig a kis árbevételű, illetve a kártyát elutasító kereskedőknél számottevő hányad nem tudott nyilatkozni a kérdésben.

Az 1 000 forintos bankkártyás vásárlásra jutó költséget átlagosan 38 forintra teszik, azonban a válaszok rendkívül vegyes képet mutatnak. A kisebb forgalmú, illetve a bankkártyát elutasító kereskedőknél az érzékelt díj magasabb. Az ismeretekről sokat mond, hogy ötödük megbecsülni sem tudta a költség mértékét. Az 1 000 forintos bankkártyás vásárlásra jutó vélt költség átlagértéke a városi kereskedők körében a legmagasabb, míg a községek esetében a legalacsonyabb, mivel közel kétötödük legfeljebb 5 forintra teszi azt.

¹⁰⁴ <https://www.atkearney.com/financial-services/article?/a/the-shadow-economy-in-europe-2013> Letöltve: 2019. március 7.

¹⁰⁵ <http://documents.worldbank.org/curated/en/105841483990962599/Can-tax-incentives-for-electronic-payments-reduce-the-shadow-economy-Koreas-attempt-to-reduce-underreporting-in-retail-businesses> Letöltve: 2019. március 7.

A kereskedők többsége úgy ítéli meg, hogy tisztában van mind a kártyaelfogadás költségeinek mértékével, mind a jelenleg érvényben lévő kereskedői díjakkal, továbbá figyelemmel kíséri azok alakulását (az arányok a magasabb árbevételű kereskedők felé növekednek). Számottevő azonban azon kereskedők aránya, akik kifejezetten tájékozatlannak tartják magukat ezekben a kérdésekben: a kártyát elfogadó kereskedők harmada szerint vállalkozásuk nem fizet kereskedői díjat, további 7 százalékuk ezt nem tudta megmondani. Azon kereskedők, amelyeknek tudomása van kereskedői díj fizetéséről, az elmúlt 2 évet tekintve többségükben az említett díj változatlanságáról számoltak be. Közel azonos arányban vannak azok, akik (kisebbség) csökkenést, és azok, akik növekedést tapasztaltak (9-12 százalék). Ugyanezen kereskedők 16 százaléka rendelkezik olyan szolgáltatás-igénybevételi konstrukcióval, melyben a kereskedői díj mértéke függ a bankkártyás fizetéses forgalomtól. Ez a nagyobb árbevételű kereskedők kategóriájában magasabb arányú.

A bankkártyás fizetést elfogadó kereskedők nagyjából fele ítéli úgy, hogy tisztában van a szolgáltatásért fizetett kereskedői díj költségelemeivel, 17 százalék azonban kifejezetten tájékozatlannak tartja magát ezekkel a fogalmakkal kapcsolatban. A kereskedők tájékozottságát és tudatosságát jól jellemzi, hogy 60-70 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy fizet ilyen díjfeleleteket (kereskedői jutalék, rendszerdíj, illetve bankközi jutalék). A díjtételek ismerői között a bankközi jutalék maximalizálásakor a kereskedők háromnegyede nem észlelt változást a kereskedői jutalék és a rendszerdíj esetében, 10 százalékuk érzékelt emelkedést, és mindössze 6 százalék számolt be csökkenésről. A bankközi jutalék esetében valamivel magasabb azok aránya, akik valamilyen irányú változást érzékeltek, azonban többen érzékeltek növekedést (13 százalék), mint csökkentést (8 százalék).

A bankkártyás fizetés elfogadásához kötődő kereskedői díj mellett a kereskedőknél előfordulhatnak egyéb fix havidíjak, melyek a kártyaleolvasó berendezések működéséhez kötődnek. A bankkártyás fizetést elfogadó válaszadók 38 százaléka szerint vállalkozásuk nem fizet ilyen díjat. Azok közül, akik tisztában vannak ezzel a díjtétellel, 15 százalék érzékelt csökkenést az elmúlt két évben, közel háromnegyedük szerint nem változott ez a díj, növekedésről 5 százalék számolt be. A bankkártyás fizetést elfogadó kereskedők 81 százaléka szerint vállalkozásuk nem fizet a kereskedői díjon és a kártyaleolvasó berendezések működtetéséhez kötődő díjon felül egyéb díjakat (pl. adminisztrációs díj). Azok közül, akik fizetnek ilyen díjat, 17 százalék érzékelt csökkentést az elmúlt 2 évben, 67 százalék szerint nem változott, 20 százalék pedig növekedésről számolt be. A nagyobb árbevételi kategóriákban nagyobb arányban érzékeltek csökkenést, mint a legkisebbnél. Látható tehát, hogy a kereskedők többsége – településtípust tekintve leginkább a megyeszékhelyeken és a fővárosban működők – a kártyaelfogadást tartja drágábbnak a készpénzes fizetés költségeinél. Számottevő hányaduk ismeri, egyúttal fizeti a bankközi jutalékot is magában foglaló kereskedői díjat, ugyanakkor jelentős azok aránya, akik tájékozatlannak tartják magukat e téren.

IV.4 A bankkártya-elfogadás gyakorlata

Míg a készpénzes fizetés elfogadása közel teljes körűnek tekinthető, bankkártyás fizetést csak a megkérdezett kereskedők fele tesz lehetővé. Az árbevételt tekintve elmondható, hogy a 300 millió forintnál nagyobb árbevétellel rendelkező kereskedők körében a csak készpénzt elfogadók aránya mindössze 12 százalék, míg 20 millió forint alatti árbevételűek esetében ez az érték közel 50 százalék. Településszintet vizsgálva kitűnik, hogy a bankkártyás fizetési

lehetőség a fővárosban a legnagyobb arányú (66 százalék), míg a községekben a legalacsonyabb (46 százalék).

A kereskedői értékesítési csatornák tekintetében a kutatásból kiderült, hogy az értékesítési csatornák kínálata viszonylag egységes. A kereskedők 90 százaléka értékesít valamilyen üzlethelyiségben, míg csupán 4-7 százalék körül van azok aránya, akik piacon vagy utcai standon, interneten vagy telefonos rendelések alapján is értékesítenek. A postai megrendelés útján történő és a mozgóboltos értékesítés elenyésző mértékű. Tízből kilenc kereskedő csak egy értékesítési csatornát használ. A több értékesítési csatornával rendelkező kereskedők fele számára a legnagyobb árbevételt az üzlethelyiségben történő árusítás jelenti. Az interneten történő értékesítés több csatorna esetén 32 százalék számára jelenti a legmagasabb bevételt biztosító csatornát.

Mivel a POS terminál elterjedtsége szoros összefüggést mutat a bankkártyás fizetési iparág fejlettségével, így szükséges volt azt is megvizsgálni, hogy a célcsoport hány százaléka rendelkezik kártyaolvasó berendezéssel. Az eredmények azt mutatják, hogy saját tulajdonú vagy bérelt POS terminállal a kutatásban részt vevő kereskedők 50 százaléka rendelkezik. Megállapítható, hogy a penetrációs arány az árbevétellel együtt nő, hiszen míg a 20 millió forint alatti forgalmú kereskedőknél csak 44 százalék ez az arány, addig a 300 millió forint feletti körében 80 százalék. A legnagyobb arányban a fővárosban, míg a legkisebb arányban a községekben működő kereskedők biztosítják a bankkártyás fizetést POS terminál igénybevételével. A vizsgált alapsokaságra vetítve ez 45 700 darab POS terminállal rendelkező kereskedőt jelent. Az interneten (is) értékesítő kereskedők összesen 65 százaléka biztosít saját megoldással (virtuális vagy fix terminállal) bankkártyás fizetési lehetőséget a kártyabirtokosoknak. Több mint fele virtuális POS terminálon keresztüli fizetést is lehetővé tesz. Az interneten rendelt áru üzlethelyiségben POS terminálon keresztül történő kifizetésére pedig ezen kereskedők 37 százalékában van lehetőség. A fenti adatokból az a következtetés vonható le, hogy a POS terminál elterjedtsége nagyban függ az adott kereskedő árbevételétől, illetve földrajzi jellemzőjétől.

A kereskedőknél használt terminálok átlagos száma valamivel meghaladja az egyet (1,28). Ez a 300 millió forint feletti kereskedők esetében már több mint kettő (2,37) terminál vállalkozásonként (a kereskedők ötöde ennél is többet üzemeltet), míg a 20 millió forint alattiak 90 százalékánál csupán egyetlen POS terminál található. A darabszámok alapján a célcsoport által használt POS terminálok száma mintegy 58 000–59 000-re becsülhető. Ezek több mint fele a legkisebb, legfeljebb 20 millió forint árbevétellel rendelkező kereskedőknél van üzemben (közel 32 000 darab).

A bankkártyát elfogadó kereskedők többségénél nem új szolgáltatásként van jelen a kártyás fizetés, több mint negyedüknél 2012-ben vagy régebben került bevezetésre, további kétötödüknél pedig már 2012-2015 között is lehetőség volt bankkártyával fizetni. 2017-ben legnagyobb arányban a megyeszékhelyeken bővült a kiskereskedelmi kártyafizetési lehetőség.

A bankkártyás fizetést elfogadó kereskedők túlnyomó többsége csak egy bankkártya-elfogadást nyújtó szolgáltatóval kötött szerződést. A legkisebb forgalmú kereskedőknél kifejezetten ritka az akár két kártyaelfogadó, míg a 300 millió forint felettiéknél számottevő arányban előfordul a három szolgáltatós modell is. Szintén gyakoribb a több szolgáltatóval való szerződés a több

üzlethelyiséggel rendelkező kereskedők körében. A szerződött kártyaelfogadók számát tekintve településtípus szerint a különbségek nem számottevőek, a szolgáltatói kapcsolatokban nem látható markáns tendencia.

A bankkártya elfogadásra irányuló szolgáltatással a kereskedők csaknem 80 százaléka elégedett, kifejezett elégedetlenségről csupán 3 százalékuk számolt be. A szolgáltatóváltás ritkának számít: a kereskedők csupán 2 százaléka váltott az elmúlt 3 évben kártyaelfogadót. A váltást leggyakrabban a díjakkal és a feltételekkel való elégedetlenség, illetve egy jobb ajánlat indukálja, mivel az ügyfélkezelést vagy a szolgáltató megbízhatóságát megfelelőnek tartják.

A bankkártya-elfogadási szerződések módosítása szintén ritkának számít: a kereskedők csupán 5 százalékánál fordult eddig elő. Ez az arány a 300 millió forint feletti árbevétellel rendelkező kereskedők esetében magasabb, de itt sem haladja meg a 10 százalékot. Ugyanakkor azok aránya, akik bár akartak módosítani, de nem sikerült nekik. A szerződésmódosításkor tapasztalt kártyaelfogadói hozzáállást az esetek közel felében pozitívan ítélik meg az érintett kereskedők, de számottevő arányban vannak jelen vegyes és negatív tapasztalatok is.¹⁰⁶

A kártyaelfogadók általában rögzítik szerződésükben, hogy a kereskedő nem kötheti összeghatárhoz a kártyás fizetés elfogadását, ennek ellenére van ilyenre példa a kereskedői gyakorlatban: a megkérdezettek 12 százaléka alkalmazza ezt a megkülönböztetést. Az összeghatár tekintetében változatos a korlátozás. A többség 500 és 1000 forint között határozta meg a kártyás vásárlás alsó határát, azonban számottevő arányban fordulnak elő olyan esetek is, ahol ez a határ 5000 forint felett húzódik.

A bankkártyás fizetésből befolyó bevételeket tekintve megállapítható, hogy a kereskedők mintegy 40 százaléka évi 4 millió forint alatti bevételt szerez ebből a forrásból. A nagyobb árbevételi kategóriák felé haladva a jellemző, illetve átlagos értékek is nőnek. A bankkártyás fizetési forgalom alapján meghatározott egyes bevételi kategóriákba sorolt kereskedők számának becslése alapján közel 20.000 kereskedőnek van 4 millió forint alatti bevétele ebből a forrásból, 100 millió forint feletti forgalmat csak hozzávetőleg 3110 kereskedő bonyolított a 2016-os évben.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a nagyobb árbevétellel rendelkező, illetve a fővárosi kereskedők nagyobb arányban biztosítják a bankkártyás fizetés lehetőségét saját tulajdonú vagy bérelt POS terminál igénybevételével. A kereskedőknél elhelyezett POS terminálok átlagos száma meghaladja az egyet. A kereskedők értékesítési csatornái jellemzően egységesek, többségük valamilyen üzlethelyiségben értékesít. A több üzlethelyiséggel rendelkező kereskedők esetében jellemző a több kártyaelfogadóval való szerződési gyakorlat. A bankkártyával történő fizetésekből származó bevételek mértéke a nagyobb árbevételi kategóriák felé haladva nő.

¹⁰⁶ Az alacsony elemszámok miatt az eredmény csak orientáló jellegű.

IV.5 A fizető felek készpénzes és készpénzkímélő fizetési módok közötti preferenciái

Ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk a kereskedők bankkártya-elfogadással kapcsolatos piaci magatartásáról, szükséges elemeznünk a fizető felek fizetési módokra vonatkozó preferenciát, illetve a kártyaelfogadással kapcsolatos igényeit.

Az MNB 2017 őszén a lakosság fizetési és ezen belül készpénzhasználati szokásait és készpénz iránti attitűdjét feltáró kérdőíves kutatást végzett egy 1500 fős, reprezentatív mintán¹⁰⁷. A felmérésből kiderült, hogy hazánkban a kiskereskedelmi vásárlások során a készpénz a legnépszerűbb fizetési eszköz mind a tranzakciók számát, mind pedig azok értékét tekintve. A készpénz tartásának motivációit tekintve sok a hasonlóság az euróövezeti országok gyakorlatával, miközben részben az eltérő gazdasági fejlettségből, részben a különböző kulturális attitűdből fakadóan eltérések is tapasztalhatók a készpénztartási trendekben. Utóbbiak közé tartozik többek között az a tény, hogy a magyar fizető felek egynegyede még ma is részben vagy teljes mértékben készpénzben kapja meg havi jövedelmét. Ebből következik, hogy legalább egyötödük biztosan készpénzben fizeti a havi rezszi és fogyasztási kiadásait is, hiszen nem jut készpénzmentes úton jövedelemhez. Az Európai Központi Bank (a továbbiakban: EKB) tanulmánya¹⁰⁸ alapján az eurózóna országaiban hazánkhoz képest átlagosan valamivel nagyobb azok aránya, akik minden jövedelmüket átutalással kapják, a magyar adatok Szlovákiával és Litvániával vannak megközelítőleg azonos szinten. Szintén a hazai fizető felekre jellemző fizetési szokás, hogy a napi bevásárlások esetén előnyben részesítik a készpénzt. Elsőre talán meglepő lehet, hogy a 18-25 év közötti korosztály körében is erősen jelen van a készpénzhasználat. Azonban, ha belegondolunk, hogy az érintett fiatalok jelentős részének még nincs önálló jövedelme, akkor érthetővé válik, hogy a havi kiadásaitak fedező „zsebpénzt” gyakran készpénzben kapják, és nyilván ilyen formában költik tovább. Továbbá megfigyelhető, hogy a közüzemi számlák fizetésénél is általános gyakorlat a készpénz használata. A nyugat-európai országok átlagához képest Magyarországon a rezsiköltségek kizárólag készpénzmentes módon való kiegyenlítésének aránya elmarad. A készpénz népszerűségéhez az is hozzájárul, hogy a közvélekedés szerint az segíti a jövedelem tudatos beosztását, illetve jelenleg az egyetlen megoldás, mely bárhol és bármikor azonnali fizetést tesz lehetővé. A készpénz előnyeivel kapcsolatban sokszor hivatkoznak a gyors lebonyolíthatóságra, az azonnali teljesítésre, valamint az anonimitás lehetőségére. Emellett megjelenik az érvek között az egyszerűség és a jövedelem jobb beoszthatósága is. Ez utóbbit például az eurózóna államaiban a készpénz legfőbb pozitívumának vélik. A fizetési attitűdöket vizsgálva elmondható, hogy erős a magyar fizető felek készpénzhez való kötődése. A készpénzt preferáló fizető felek közt vannak olyanok, akik leginkább megszokásból használják azt, és emellett igénybe vesznek más fizetési módokat is. Egy részük akár arra is hajlandó lenne, hogy teljes mértékben elektronikusan bonyolítsa le fizetéseit. Az eurózóna országaiban nagyobb azon fizető felek aránya, akik az elektronikus fizetést preferálják a készpénzzel szemben. Az

¹⁰⁷ Belházyiné Illés Ágnes – Bódi-Schubert Anikó – Végső Tamás: Készpénz vagy kártya? Pillanatfelvétel a magyar fizetési szokásokról, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2018. június.

¹⁰⁸ Henk Esselink – Lola Hernández: The use of cash by households in the Euro area. ECB Occasional Paper Series No.201., 2017. november 40. o

előbbiek alapján megalapozottnak tűnik az az állítás, hogy a hazai fizető felek az európai átlagot némileg meghaladó mértékben preferálják a készpénzes fizetést.¹⁰⁹

A bankkártyás fizetések nagymértékű elterjedését gátló lényeges tényező egyebek mellett, hogy a kártyabirtokosok egy része akkor sem tud az említett módon fizetni, ha egyébként lenne erre igénye. Ebből pedig az a következtetés vonható le, hogy a bankkártyás elfogadói infrastruktúra fejlesztése a fizetések készpénzmentessé tételének egyik előfeltétele. Ezt alátámasztja az előbbi alfejezetekben részletesen bemutatott piackutatás eredménye is, mely szerint a kártyát nem elfogadó kereskedők 7 százalékánál a kártyabirtokosok elvárnák a kártyás fizetés bevezetését. Utóbbi igény településszintet vizsgálva a fővárosban a legnagyobb, míg a községekben a legalacsonyabb arányú. A fentiekben ismertetett EKB kutatásból kiderült, hogy az Euróvízóna országáiban átlagosan 43 százalék azon fizető felek aránya, akik ha választhatnának, inkább bankkártyás vagy egyéb, készpénzmentes fizetési módot preferálnának, míg csupán 32 százalékuk részesítené előnyben a készpénzt. Abban az esetben tehát, ha egy kereskedő nem fogad bankkártyával történő fizetéseket, a fizető felek készpénzhasználatra kényszerülnek, figyelmen kívül hagyva ezzel a fizetési mód megválasztására vonatkozó igényeiket. Mindazonáltal, a tanulmány kitér arra is, hogy az esetek 72 százalékában az Euróvízóna államaiban a fizető felek számára biztosítva volt a készpénz és a készpénzmentes fizetési módok közötti választási lehetőség. Így előfordulhat, hogy egyéb okok miatt választják a készpénzt fizetési eszközként, mint az egyébként általuk preferált, illetve rendelkezésre álló alternatív fizetési módokat.¹¹⁰

A fizetési attitűdöket tekintve tehát elmondható, hogy erős a magyar fizető felek készpénzhez való kötődése. A készpénz előnyeinek a fizető felek elsősorban a gyors lebonyolíthatóságot, az azonnali teljesítést, az egyszerűséget, a jövedelem jobb beosztatóságát, valamint az anonimitás lehetőségét tartják. A bankkártyás elfogadói infrastruktúra fejlesztése hozzájárulhat a jelenlegi fizetési szokások megváltozásához, ezzel együtt a fizetések készpénzmentessé tételéhez.

IV.6 A készpénzhasználat költségei

Láthattuk tehát, hogy erős a magyar fizető felek készpénzhez való kötődése, azonban a készpénzhasználat össztársadalmi szinten jelentős költséggel jár. Az MNB 2011-ben készített társadalmiköltség-felmérésen alapuló szimulációja kimutatta, hogy össztársadalmi szinten igen jelentős hatékonyságjavulás érhető el, ha a készpénzes, a készpénz- és a papírigényes fizetési tranzakciókat vagy azok egy részét sikerül elektronikus, illetve fizetési számlákon bonyolódó pénzforgalomra áttéríteni. Az MNB becslése alapján évente 103 milliárd forintot lehetne a fizetési módok használatának folyó költségéből megtakarítani anélkül, hogy figyelembe

¹⁰⁹ Belházyiné Illés Ágnes – Bódi-Schubert Anikó – Végső Tamás: Készpénz vagy kártya? Pillanatfelvétel a magyar fizetési szokásokról, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2018. június, 2-5. oldal.

¹¹⁰ Henk Esselink – Lola Hernández: The use of cash by households in the Euro area. ECB Occasional Paper Series No.201, 2017. november, 52. o.

vennénk a rejtett gazdaság szűküléséből fakadó hatékonyság- és adóbevétel-növekedés hatását vagy a környezetvédelmi¹¹¹ szempontokat.¹¹²

2017-ben az MNB 12 milliárd forintot költött készpénzgyártásra és -fenntartása, ebből 9,5 milliárdot tett ki a bankjegyek, 2,5 milliárdot pedig az érmék költsége.¹¹³ A készpénzt a gyártás után ki kell szállítani a bankfiókokba, ennek költsége fordulónként akár 10 ezer forint is lehet. A pénzügyintézetek nem tartanak több pénzt egy bankfiókban, mint amennyi szükséges, így a felesleget ismételten el kell szállítani a nap végén, ami újabb költséggel jár. Ezután a pénz bekerül a pénzfeldolgozóba, ott a pénz értékének fél-egy ezreléke a feldolgozás költsége (itt osztályozzák, szortírozzák, kötegelik, ellenőrzik, hogy nem hamis vagy sérült-e). A készpénz-logisztikai cégeknél a készpénz begyűjtéséhez és szállításához, valamint kezeléséhez, feldolgozásához, váltásához, továbbá az ATM-ek és a készpénzbefizető automaták üzemeltetéséhez, működtetéséhez és karbantartásához, illetve a visszaélések megelőzéséhez és a visszaélésekből eredő károk költségéhez kapcsolódik. A kereskedőknél is felmerülnek készpénzhez kapcsolódó költségek, pl. kassza-kezelés, készpénz befizetése, átszámolása, lopás/betörés miatti kockázat stb. A közvetlen költségeken túl a bankok például éves szinten szintén több milliárdot veszítenek azzal, hogy a készpénzt nem tudják kamatoztatni, és ez a banki ügyfeleknél is költségként keletkezik.¹¹⁴

V. Helyettesíthetőség

A hazai fizetési módok szerkezeti átalakulásának jelenlegi tendenciája azt mutatja, hogy a készpénzforgalom visszaszorítását nemcsak az elektronikus, illetve fizetési számlákon bonyolódó pénzforgalom ösztönözheti, hanem a különböző innovatív fizetési módok bevezetése is. A fenti folyamat azért érdemel kiemelt figyelmet, mert társadalmi megtakarítást, a lakosság pénzügyi tudatosságának erősítését, végső soron a társadalmi jólét növekedését eredményezheti. A továbbiakban először az ágazati vizsgálattal érintett bankkártya-elfogadás piacára a közeljövőben leginkább versenynyomást gyakorló innovatív készpénz-helyettesítő fizetési eszközöket, ezt követően pedig az azonnali fizetési rendszert tekintjük át.

V.1 Innovatív készpénz-helyettesítő fizetőeszközök

V.1.1 FinTech-megoldások

A technológiai fejlődés, az internet és a digitalizáció terjedése a pénzügyi szektorban is figyelemre méltó változásokat indukált. Új megoldások, ún. FinTech szolgáltatások jelentek meg, majd terjedtek el, melyek alkalmazása iránt jelentős igény mutatkozott mind a keresleti, mind a kínálati oldalon.

¹¹¹ A papíralapú pénzforgalom ugyanis nagy mennyiségű papírt használ fel, a pénzforgalom elektronizálása az egyéb papíralapú adminisztratív tevékenységek kiváltásához hasonlóan kedvező környezetvédelmi hatással is járhat.

¹¹² Turján-Divéki-Keszy-Harmath-Kóczán-Takács: Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése MNB-Tanulmányok 93., 2011., 126. oldal.

¹¹³ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2017-hun-digitalis-vegleges.pdf> Letöltve: 2018.január 31.

¹¹⁴ https://hvg.hu/gazdasag/20140520_Keszpenzt_hasznal_Akkor_ont_most_utalni_f Letöltve: 2018.január 31.

A szakirodalomban jelenleg még nincs egy általánosan elfogadott, egységes definíció a FinTech (financial technology) fogalomra vonatkozóan. A Financial Stability Board (FSB) értelmezése szerint a FinTech olyan technológiai fejlesztéseken alapuló pénzügyi innováció, mely a pénzügyi piacokra és intézményekre, valamint magukra a pénzügyi szolgáltatásokra is számottevő hatással lévő, új üzleti modelleket, alkalmazásokat vagy termékeket eredményezhet. Az aktuálisan megfigyelhető újításoknak két típusát különböztetjük meg: fenntartó típusú („sustaining technology”) és felforgató típusú („disruptive technology”) innovációk. A fenntartó típusú újítások közös jellemzője, hogy egy, már létező technológiát fejlesztenek tovább, ezáltal nincs kiemelkedő felforgató hatásuk az adott üzleti modellre. Ellenben a felforgató kategóriába tartozó technológiai innovációk képesek lényegesen átalakítani a fennálló üzleti modelleket, így szignifikáns átcsoportosítást eredményezhetnek a piacon. Utóbbi fejlesztések kétségtelen előnye, hogy nagymértékű teljesítményjavulás érhető el, csökkenő költségek mellett, ám hátránya, hogy természetükből adódóan kockázatosabb, éppen ezért bizonytalanabb kimenetelű konstrukciókról van szó.¹¹⁵

Több mint 3 800 FinTech szolgáltató működik világszerte, melyből több mint 1000 vállalat székhelye az Amerikai Egyesült Államokban található, megelőzve ezzel az Európai Uniót. A FinTech szolgáltatók három típusba tartozhatnak. Az első csoportot a magas növekedési potenciállal rendelkező, hozzáadott értéket képviselő innováció vezérelte, ún. start-up vállalatok alkotják. A második csoport tagjai a hagyományos pénzügyi szolgáltatók köréből kerülnek ki, míg a harmadik csoport a technológiai vállalatokat tömöríti. Általánosságban elmondható, hogy különösen a start-upok olyan tulajdonságokkal bírnak, melyek segítségével alacsonyabb költségek és nagyobb hatékonyság mellett tudják pénzügyi szolgáltatásaikat nyújtani, mint a tradicionális pénzügyi szolgáltatók. Ez elsősorban az újonnan létrejövő infrastruktúrájuknak, illetve a magasabb innovációs képességüknek köszönhető.¹¹⁶

Az elmúlt években jelentős mértékű technikai innováció zajlott le a pénzügyi szektorban. Az újítások eredményeként megjelenő szolgáltatások pedig új jogi szabályozást igényeltek, ezért a Bizottság 2013 júliusában javasolta a PSD1 irányelv felülvizsgálatát. A javaslat annak a pénzforgalmi jogszabálycsomagnak az elemét képezte, ami magában foglalta a kártyaalapú fizetési műveletek bankközi jutalékairól szóló rendelet megalkotására tett javaslatot is.¹¹⁷ A felülvizsgálat eredményeként 2016. január 12-én hatályba lépett a PSD2 irányelv, amely 2018. január 13-tól hatályon kívül helyezte a PSD1 irányelvet. Az új irányelvben megfogalmazódott jogalkotói akarat egyfelől a biztonságos elektronikus fizetések belső piacának fejlesztésére, másfelől a fogyasztók számára szélesebb szolgáltatási kör elérhetővé tételére irányul. A szabályozás által lehetővé válik, hogy az ügyfelek a számlavezető intézményüktől különböző Számlainformációs Szolgáltatók (Account Information Service Providers, AISP) számára biztosítsanak hozzáférést a számladataikhoz, továbbá akár fizetési megbízásokat indíthassanak a számlavezetőtől eltérő Fizetés-kezdeményező Szolgáltatónál (Payment Initiation Service Providers, PISP). Ez a lehetőség pedig utat nyit egy ügyfél fogyasztási szokásai, valamint kockázatossági és eladósodottsági szintjének feltérképezése felé. A PSD2 irányelv a fejlett

¹¹⁵ Magyar Nemzeti Bank: Innováció és stabilitás, FinTech körkép Magyarországon, Konzultációs dokumentum, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2017., 2. fejezet.

¹¹⁶ Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies: Competition issues in the Area of Financial Technology (FinTech), Brüsszel, 2018. július, 18. o.

¹¹⁷ Bővebb áttekintést nyújt a Rendeletéről a II.2.1 Szabályozási környezet című alfejezet.

digitális technológiák pénzügyi szektorban történő elterjesztését a fokozott biztonságú ügyfél-azonosítás (Strong Customer Authentication, SCA) bevezetése által is igyekszik megvalósítani.¹¹⁸ 2018. március 13-án pedig kihirdetésre került az (EU) 2015/2366 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az erős ügyfél-hitelesítésre, valamint a közös és biztonságos nyílt kommunikációs standardokra vonatkozó szabályozástechnikai standardok tekintetében történő kiegészítéséről szóló, 2017. november 27-i (EU) 2018/389 felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet, amelynek rendelkezéseit 2019. szeptember 14-től kell alkalmazni.

Összegzésképpen tehát megállapítható, hogy a FinTech szolgáltatások a dinamikus hatékonyság elérése szempontjából számtalan lehetőséget és előnyt foglalnak magukban, hiszen élénkítik a szolgáltatást nyújtók közötti versenyt, alternatívát biztosítanak a készpénzzel, illetve a bankkártyával történő fizetések körében, valamint arra ösztönzik a pénzforgalmi szolgáltatókat, hogy a versenyben való részvétel érdekében folyamatos innováción alapuló új, biztonságosabb és kedvezőbb szolgáltatásokat nyújtsanak a fogyasztók számára.¹¹⁹

A továbbiakban a FinTech-innovációk közül az első, így legismertebb virtuális pénzt, a Bitcoin, illetve fő technológiai alapját, az ún. blokklánc (blockchain) technológiát ismertetjük.

A virtuális pénz olyan fizetésre használható eszköz, amely csak elektronikusan létezik. A digitális pénzre kriptovalutaként is szoktak hivatkozni, mely elnevezés arra utal, hogy az említett fizetési eszköz kriptográfiát (titkosítást) használ a tranzakciók biztonságossága érdekében, nevezetesen a hitelesség biztosítása és a kettős költés megakadályozása érdekében. A hitelesség annak biztosítására szolgál, hogy a fizető fél és a kedvezményezett a tranzakcióban résztvevő személyek, függetlenül attól, hogy a címek tulajdonosai névtelenül maradnak, hiszen a tranzakció nem a felek neve vagy személyi igazolványa, hanem digitális kódok által azonosított. A kettős költés pedig arra utal, hogy ugyanazt a virtuális összeget kétszer nem lehet elkölteni. Megállapítható, hogy a virtuális fizetési eszköz számos tulajdonságában hasonlít a készpénzre, ugyanúgy használható különböző termékek és szolgáltatások vásárlására, azonban fizikai valójában nem jelenik meg, csupán virtuálisan. Az elektronikus pénztől (e-pénz vagy e-money) pedig az különbözteti meg, hogy míg az elektronikus pénz egy megbízott központi féllel megkötött hagyományos kétoldalú megállapodáson alapuló fizetési konstrukció, addig a digitális pénz ún. peer-to-peer hálózatra épülő, decentralizált fizetési rendszert jelent, melyben nincs szükség pénzügyi közvetítőkre, akik jóváhagyják vagy megvalósítják a tranzakciókat.¹²⁰ Lényeges különbség az is, hogy az elektronikus pénz kibocsátását csak erre vonatkozó tevékenységi engedéllyel rendelkező, felügyelt intézmények (hitelintézetek, elektronikus-pénzkibocsátó intézmények) végezhetik, jogszabályban rögzített feltételek (pl. bármikori, névértéken való visszaválthatóság) mellett.

A virtuális pénz legismertebb példája a Bitcoin, melyet jelenleg a világ legtöbb országában használnak, azonban leginkább az Egyesült Államokban, Kínában és a skandináv országokban terjedt el. Ahogy fentebb is utaltunk rá, a bitcoin-alapú fizetési rendszer mögött nincs törvényi

¹¹⁸ Magyar Nemzeti Bank: Innováció és stabilitás, FinTech körkép Magyarországon, Konzultációs dokumentum, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2017., 27. oldal.

¹¹⁹ Lásd bővebben Gazdasági Versenyhivatal: Verseny és termelékenység, Irodalmi áttekintés, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2007. június 12.

¹²⁰ Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies: Competition issues in the Area of Financial Technology (FinTech), Brüsszel, 2018. július, subsection 2.4.

hátter, nincsenek bankok és központilag üzemeltetett pénzügyi infrastruktúra, hiszen a keretfeltételeket a digitális pénzek működését leíró kódrendszer szabja meg. A kétszereplős rendszer egyik résztvevői a bányászok, akik az egész hálózat integrálásáért és hitelességéért felelnek, továbbá meghatározott mennyiségű bitcoin (BTC) jutalmat és tranzakciós díjat kapnak a megvalósult tranzakciók után. A rendszer másik közreműködői a felhasználók, akik saját titkosított kulcsukat és nyilvános címüket használva küldő vagy fogadó félként fizetési tranzakciót hajtanak végre. A bitcoinhoz mind bányászás, mind vásárlás útján hozzá lehet jutni. Az előbbi beszerzési mód alatt azt a folyamatot értjük, mely szerint a bányászok új bitcoinok ellenében megvizsgálják és validálnak bitcoin-alapú tranzakciókat, ezáltal folyamatosan bővítve a forgalomban lévő bitcoin mennyiségét. A művelet jelentős erőforrásokat igényel, melyet általában nagy teljesítményű szerverek és számítási felhők végeznek. A hagyományos fizetési eszközzel történő bitcoin vásárlás ennél kevésbé bonyolult eljárás, illetve olyan üzletek is kaphatnak bitcoint, ahol a termékekért elfogadják a virtuális pénzt. A rendszer kétségtelen előnye, hogy a tranzakciók – stabil intézményi háttér hiánya mellett – gyorsan, akár egy-két órán belül létrejönnek, azonban ma már erre az esetek többségében a tradicionális fizetési rendszerek is képesek. Az azonnali fizetési rendszerek pedig még gyorsabb teljesítési időt ígérnek, hiszen az azonnali teljesítési kötelezettség alá tartozó fizetési műveleteket már néhány másodpercen belül le kell bonyolítani.¹²¹ Magyarországon közel öt éve egy napon belül történik az elszámolás, 2016 óta akár 1-2 órán belül is megvalósulhatnak a napközbeni banki átutalási tranzakciók. A négy pénzfunkciót¹²² a bitcoin nem tölti be, emiatt a pénzrendszer megújítására jelenlegi formájában egyes vélemények szerint nem alkalmas. A bitcoin árfolyamát ugyanis extrém ingadozások jellemzik, ami a pénz értékőrző és az értékmérő funkciót lehetetlenné teszi, továbbá nincsen mögötte intézményrendszer, nincs garancia az elfogadására. Számos állam a visszaélések miatt szabályozza a bitcoin használatát, ugyanis a bitcoin részleges anonimitása elméletileg segítheti az illegális tevékenységek finanszírozását.¹²³ A fentiekből az a következtetés származik, hogy a Bitcoin, hasonlóan a jelenlegi helyzethez, várhatóan a jövőben is korlátozott körben elterjedt és használt fizetési eszköz lesz, amely leginkább azon felhasználók számára nyújthat vonzó alternatívát, akiknek döntő szempont az anonimitás, többnyire nemzetközi, nagyszámú utalásokat teljesítenek, figyelmen kívül hagyják a fogyasztó- és befektetés-védelem teljes hiányát, valamint nyitottak az információtechnológiai innovációkra.¹²⁴ A GVH megrendelésére készített, fent hivatkozott piackutatás kitért a fizetési innovációkat is felölelő FinTech-megoldásokra is, mely kifejezésről a kereskedők csupán kis része, alig ötöde hallott. Az ismeret a nagyobb árbevételű és a bankkártyát elfogadó szegmensekben, valamint a fővárosi kereskedők körében magasabb. A FinTech szolgáltatások rövid távú, 2-3 éven belüli befolyásoló hatásával kapcsolatban a többség még szkeptikus, mindössze minden negyedik kereskedő szerint gyakorolnak ezek nagyobb befolyást.

A GVH a kártyatársaságok véleményét is beszerezte a FinTech szolgáltatók megjelenésével kapcsolatban. Várakozásaik szerint az innovatív megoldásokat alkalmazó bankok, illetve a FinTech szolgáltatók az elmúlt 3 évben Európában tapasztalható térhódítása tovább folytatódik majd, elsősorban a PSD2 irányelv hatásai, a nyitott banki szolgáltatásnyújtás (open banking),

¹²¹ Bővebb áttekintést nyújt az azonnali fizetési rendszerről az V.2. alfejezet.

¹²² Csereeszköz, értékmérő, fizetési eszköz, értékőrző funkció

¹²³ <https://mnbfinanszekblog.hu/2018/07/24/negy-kerdes-a-bitcoinrol/> Letöltve: 2019. április 8.

¹²⁴ Kajdi László – Kürtösi Attila – Sisak Balázs: Az új mindig jobb? – A virtuális pénzek jelene és jövője, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2017.

valamint a kockázati tőke FinTech szolgáltatók számára elérhető magas aránya miatt. Az elkövetkező években a FinTech szolgáltatók megszerezhetik az inkumbens szereplőktől a fizetési volumen egy részét.

V.1.2 Mobilfizetés

Ebben a részben a pénzügyi tranzakciókat érintő technológiai újítások közül az utóbbi évek legnépszerűbb fizetési módját, a mobilfizetést mutatjuk be, mely során mobilkészülék segítségével készpénz vagy bankkártya nélkül, POS terminálokra fizethetünk árukért és szolgáltatásokért.

A mobilkészülékkel történő fizetéseken belül megkülönböztethetjük a mobiltelefonra épülő benyújtási csatornát és a mobiltelefon alapú fizetési módokat. Míg az előbbi kategória azokra a konstrukciókra vonatkozik, amelyek a mobiltelefont csak benyújtási csatornaként (kommunikációs eszközként) használják egy már korábban is létező hagyományos fizetési mód szerinti fizetés kezdeményezésére, addig az utóbbi azokra az innovációkra utal, amelyek a fizetési módot (scheme) teljes egészében megújítják. Ennek értelmében a mobilfizetési megoldások három csoportra választhatók szét: mobilbanki megoldások (a mobiltelefon mint benyújtási csatorna egy hagyományos átutalás vagy beszedés megtételére, vagy egyéb, bankkal való kommunikációra); mobilon tárolt digitális bankkártya (a mobiltelefon mint benyújtási csatorna egy bankkártyás fizetés kezdeményezésére); mobiltelefon alapú fizetési módok (azáltal, hogy a mobilszolgáltató effektív pénzforgalmi szolgáltatóként is belép, a hagyományostól különböző fizetési mód jön létre). A továbbiakban a fenti csoportosításból a vizsgálat tárgya szempontjából releváns megoldást, a mobiltelefonon tárolt digitális bankkártyát vesszük alapul. A bankkártyás mobilfizetést az ún. közeli rádiófrekvenciás kommunikációs technológia (Near Field Communications – NFC) teszi lehetővé, melyet manapság a terminálok döntő többsége támogat. A tranzakciók nagy része nem igényel hitelesítést, csupán néhány esetben kerül sor a tranzakció PIN-kóddal való véglegesítésére, annak teljesítése előtt. A fizetés összege az ügyfél előre fizetett, mobilszámláján vagy bankszámláján megjelenő egyenlegéből kerül levonásra.¹²⁵

Magyarországon a leginkább elterjedt megoldás, hogy egyes bankok, mobilszolgáltatók, e-számlakezelési szolgáltatók, pénzpiaci szereplők fejlesztenek saját mobilfizetési alkalmazást, mely aztán a bankkártya helyett mobiltárcaként funkcionál. Az utóbbi években több innovatív, mobil NFC technológiára épülő fizetési szolgáltatás is ismertté vált hazánkban. Így elérhető például a Barion, a Budapest Bank (Telenorral együttműködve), a Díjnet, az Erste Bank, a Gránit Bank, a K&H Bank, az MKB Bank, az OTP Bank mobiltárcája.¹²⁶

¹²⁵ Divéki Éva – Keszy-Harmath Zoltánné – Helmeczi István: Innovatív fizetési megoldások, MNB-tanulmányok 85., Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2010, 5. fejezet.

¹²⁶ Az ágazati vizsgálat jelen alfejezetében található intézménynevek, konkrét innovatív fizetési módok említése nem jelenti azt, hogy a Gazdasági Versenyhivatal ezen vagy bármely más konkrét kezdeményezéseket támogatnának vagy reklámozni kívánnának. A konkrét mobilfizetési megoldások feltüntetése során kizárólag nyilvánosan elérhető információkat használtunk fel. Úgyszintén felhívjuk a figyelmet arra, hogy az említett innovatív fizetési konstrukciók bemutatott köre nem teljes, a felsorolás példa jellegű, és csakis azon modelleket fed le, amelyek a jelentés készítőinek látókörébe kerültek.

A PSD2 irányelv kötelezővé teszi, hogy a bankok hozzáférhetővé tegyék számlavezetési rendszereiket a megfelelő engedélyekkel rendelkező harmadik felek (számlainformációs szolgáltatók, fizetéskezdemenyvezési szolgáltatók) számára. Az irányelv által bevezetett szabályozás kedvező hatással lehet az előbbi folyamatban érintett felekre nézve, hiszen egyrészt a bankok megtarthatják, illetve akár növelhetik versenyelőnyüket a fent említett szolgáltatók különböző korszerű technológiáinak közbeiktatásával, másrészt utóbbi szolgáltatók piacra lépése egyszerűbb feltételek mellett lesz lehetséges a jövőben. Példának okáért az első ilyen jellegű start-up vállalat, melynek piacra lépését éppen a PSD2 irányelv könnyíti meg, a norvég Auka. A cég a skandináv típusú mobilfizetés bevezetésére törekszik Magyarországon is, mely értelmében a fogyasztó a mobiltelefonja és egy applikáció segítségével tetszőlegesen választhat egy platformtól és bankkapcsolattól független fizetési módot. Érdekességgéppen megemlítendő, hogy a technológiai és online óriásvállalatok – például a Google vagy a Facebook – is hasonló módon fejlesztik a fizetési megoldásaikat.¹²⁷

Összefoglalásképpen elmondható, hogy az érintés nélküli NFC-technológia segítségével végzett mobilfizetésnek számos előnye van. Az érintés nélküli technológia egyrészt könnyebbé és költségkímélőbbé teszi a fizetéseket a készpénzhez és más hagyományos fizetési módokhoz képest, másrészt a felhasználók fizetési műveleteinek teljes körű nyomon követését is lehetővé teszi. Továbbá a mobiltelefonhoz mint bankkártyás fizetés indítására alkalmas eszközhöz kötődő kényelmi szempontok (mindig kéznél van, biztonságos, könnyű, rengeteg kényelmi funkcióval felszerelt), illetve a mobiltelefonok az előbb említett fizetési mód szempontjából kedvező tulajdonságai (személyhez kötöttség és azonosítás, valós idejű kommunikációs képesség, szoftverek futtatása) miatt kétségtelen, hogy a jövőben is fontos szerepet kaphatnak az innovatív fizetési megoldások terén.¹²⁸

V.2 Az azonnali fizetési rendszer

Az azonnali fizetési rendszer egy olyan folyamatosan (az év minden napján 24 órában) működő fizetési rendszer, amely bármikor lehetővé teszi az elektronikus fizetési műveletek azonnali teljesítését a fizető fél és a kedvezményezett között, ezáltal – hosszú távon – a készpénzes és a bankkártyás fizetés alternatíváját is jelentheti a kereskedők, illetve fizető felek számára.

Az azonnali fizetési rendszer magyarországi létrehozásáról 2017 elején határozott az MNB, mely döntés értelmében 2019. július 1-től kezdve az év minden napján, a nap bármely időszakában, legfeljebb 5 másodperc alatt lehet majd átutalásokat teljesíteni úgy, hogy az átutalás kezdeményezése során lehetőség lesz a számlaszámok helyett a kedvezményezett más (ún. másodlagos) azonosítóját (például mobiltelefonszám, e-mail cím, adószám/adóazonosító) megadni. A fejlesztés hátterében a különböző innovatív fizetési megoldások létrehozásának ösztönzése, illetve támogatása áll.¹²⁹

¹²⁷ <https://startuponline.hu/platformfuggetlen-mobilfizetessel-jon-norveg-startup/> Letöltve: 2018. november 28.

¹²⁸ Divéki Éva – Keszy-Harmath Zoltánné – Helmeczi István, Innovatív fizetési megoldások, MNB-tanulmányok 85., Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2010, 5. fejezet

¹²⁹ A leírtak forrását a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet (MNBr.) 2019. július 1-jén hatályba lépő rendelkezései, illetve a Magyar Nemzeti Bank honlapján feltüntetett adatok képezik. In:

Fontos azonban kiemelni, hogy nem egy új fizetési módról lesz szó, hanem az átutalásnak mint jelenleg is elérhető fizetési módnak hozzák létre egy új altípusát. Az azonnali fizetési szolgáltatás szabályainak megfelelően lebonyolítandó fizetési megbízások körébe a manuális feldolgozást nem igénylő, forint fizetési számla terhére indított egyedi forint belföldi átutalási tranzakciók tartoznak 10 millió forintos értékhatárig, a rendszeres vagy előre megadott terhelési nappal ellátott átutalási megbízások kivételével. A tranzakciós kör részét képezik az ugyanazon pénzforgalmi szolgáltató által vezetett fizetési számlák között teljesített tételek, valamint a fogyasztónak minősülő fizető felek által kötegelten benyújtott megbízások is. Az érintett piaci szereplőknek a rendszerek kiépítése során tekintetbe kell venniük, hogy a „jogszámban meghatározott” értékhatár a működési tapasztalatok alapján utólag emelhető. Azokat a tranzakciókat, amelyekre nem vonatkozik az azonnali teljesítési kötelezettség, a jelenleg is érvényes teljesítési szabályaik szerint kell feldolgozni. A tranzakciók szétválasztása a fizetési megbízás típusa, a benyújtás módja és a tranzakció értéke szerint lesz lehetséges, melynek részletszabályait jogszabály rögzíti. A központi infrastruktúrának a tranzakció értéke alapján nem kell automatikusan megtagadnia az azonnali fizetési műveletek teljesítését. A szabályozás értelmében az azonnali feldolgozási kötelezettség alá tartozó, 10 millió forint alatti átutalási megbízásokat köteles az adott pénzforgalmi szolgáltató az azonnali teljesítési szabályok szerint lebonyolítani, valamint a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltató is köteles ezeket fogadni, ezt követően pedig a küldött összegeket azonnal elérhetővé tenni a kedvezményezett számára. A központi értékhatár feletti fizetési műveleteket – függetlenül a tranzakció értékétől – szintén le lehet bonyolítani az azonnali fizetési szabályok szerint az azonnali fizetési rendszerben, a fentiekkel ellentétben viszont a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatójának nem kötelező ezeket fogadni. A pénzforgalmi szolgáltatók mérlegelési körébe tartozik annak a kérdésnek az eldöntése, hogy milyen értékhatárig fogadják be az előbb említett feldolgozási szabályok szerint teljesített tranzakciókat. Utóbbi döntést közzétehetik nyilvánosan vagy akár kétoldalú megállapodásokban rögzíthetik, de akár előzetes közzététel nélkül is határozhatnak a magasabb értékű tranzakciók fogadásáról. A pénzforgalmi szolgáltatóknak lehetőségük van a központiál alacsonyabb értékhatárokat is alkalmazniuk (például különböző benyújtási csatornák vagy másodlagos azonosítók használata esetén), amennyiben kockázatkezelésük alapján úgy döntenek, hogy az átutalás egyes jellemzőinél visszautasítják a nagyobb értékű tranzakciók teljesítését. Utóbbi korlátozások bevezetése tehát azt jelenti, hogy az ilyen restriktívval érintett jellemzőkkel rendelkező fizetési megbízások esetén nem lesz elérhető az átutalási szolgáltatás a szolgáltató által meghatározott alacsonyabb értékhatár felett.¹³⁰

Az előző részben utaltunk rá, hogy jelenleg egyes bankoknak, mobilszolgáltatóknak, e-számlakezelési szolgáltatóknak, pénzügyi szereplőknek saját fejlesztésű innovatív megoldásaik (például mobiltárca-és egyéb mobilfizetési szolgáltatások) vannak, melyek kizárólag ügyfelek számára érhetőek el. Ezek közreműködnek a pénzforgalmi szolgáltatások piacának további széttöredezésében, illetve a pénzforgalom hatékonyabbá tételét is visszavetik, ugyanis a zárt, nem átjárható szolgáltatások csak akkor tudnak saját infrastruktúrájukon belül magasabb szolgáltatási színvonalat nyújtani, ha mind a fizető fél, mind a kedvezményezett

<https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyekek/2017-evi-sajtokozlemenyekek/terv-szerint-halad-az-azonnali-fizetesi-rendszer-letrehozasa-ra-inditott-orszag-os-projekt> Letöltve: 2018. november 29.

¹³⁰ Magyar Nemzeti Bank: Az azonnali fizetési szolgáltatás működési modellje Magyarországon, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2016. december, 3. fejezet.

tagja az adott rendszernek. Egy megoldás széleskörű elterjedése nem mehet végbe csupán egyetlen piaci szereplő fejlesztésének eredményeként, ezért elengedhetetlen, hogy a fizető fél és a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatója is csatlakozzon a szóban forgó szisztémához. A jegybank által kiépítés alatt álló, az azonnali átutalást lehetővé tévő alpinfrastruktúra azonban egységes technikai szabványok és üzleti szabályok szerint épül majd fel, amelyhez bármelyik pénzforgalmi szolgáltató hozzáférhet. Mindemellett másodlagos számlaazonosítók is regisztrálhatóak lesznek, amelyeknek fizetési számlához való hozzárendelését a pénzforgalmi szolgáltatónak fogadnia kell. Ebbe a körbe az alábbiak tartozhatnak: a rendszer indulásakor az EGT-államban kiadott mobiltelefonszám, e-mail cím, valamint hazai adóazonosító jel vagy adószám. Utóbbi egyben azt is jelenti, hogy fizikai vásárlások esetén akár készpénz vagy bankkártya nélkül is lehetséges lesz a fizetés, hiszen például a mobiltelefonnal megérintett kártyaolvasó vagy egy QR-kód telefonba való beolvasása képes a telefonszám alapján azonosítani a számla tulajdonosát.¹³¹

Míg bankkártyával történő fizetés esetén a vásárlás kereskedői díjjal csökkentett ellenértékének a kereskedő számláján történő jóváírása több napot is igénybe vehet (1-3 nap), addig az azonnali feldolgozási kötelezettség alá eső fizetési műveleteket a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatója és a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatója között öt másodpercen belül teljesíteni kell. Látható tehát, hogy a kereskedők által a bankkártyás fizetés egyik hátrányaként említett jóváírás késedelmét az azonnali fizetési rendszer a pár másodperces teljesítési idő által küszöböli ki, ezáltal, illetve a fent vázolt ismérvei alapján alternatívát nyújthat számukra. Ezenfelül jellemzően azoknak – a méretüket tekintve kisebb – kereskedelmi egységeknek, amelyek költség alapú megfontolások miatt eddig nem biztosítottak kártyaelfogadást, jelentős infrastrukturális fejlesztések végrehajtása és komplex technológiai megoldások alkalmazása nélkül is elérhetővé válik az elektronikus fizetés lehetőségének biztosítása. Az azonnali fizetési szolgáltatás versenyfokozó hatása nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a bankkártyával, illetve a készpénzzel történő fizetések versenytársává válhat, hanem új, innovatív fizetési megoldások megjelenésére is lehetőséget biztosít, így akár új piaci szereplők belépését is magával hozhatja.

¹³¹ A bekezdésben leírtak forrását a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet (MNBr.) 2019. július 1-jén hatályba lépő rendelkezései, a Magyar Nemzeti Bank honlapján feltüntetett adatok, tanulmányok (<https://www.mnb.hu/letoltes/az-azonnali-fizetesi-szolgaltatas-mukodesi-modellje-magyarorszagon.pdf>), továbbá a nyilvános forrásokból rendelkezésre álló adatok képezik. Letöltve: 2018. november 29.

VI. Nemzetközi kitekintés

VI.1 A Bizottság, illetve a tagállami hatóságok kapcsolódó eljárásai

A Bizottság és az Európai Versenyhálózat (European Competition Network, ECN) egyes társhatóságai számos ágazati vizsgálatot, illetve eljárást folytattak a bankközi jutalékok, valamint a bankkártyás fizetéssel kapcsolatos egyéb kondíciók kapcsán, melyek – jelen ágazati vizsgálat szempontjából kiemelendő – eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

VI.1.1 A Bizottság eljárásai a lakossági banki szolgáltatások piacán

A Bizottság még 2005-ben indított ágazati vizsgálatot a lakossági banki szolgáltatások tárgyában. Az ágazati vizsgálat olyan jelenségeket azonosított, amelyek arra utalhatnak, hogy a lakossági banki szolgáltatások piacának egyes területein nem megfelelően működik a verseny. A vizsgálat megerősítette, hogy a piacok nemzeti határok szerint szerveződnek, ami igaz többek között a lakossági banki szolgáltatások infrastruktúrájára, például a fizetési rendszerekre és a hitelnyilvántartásokra. A Bizottság utalt arra is, hogy a piac szerkezetének különbségei magyarázatot adhatnak a bankágazat viselkedésének és teljesítményének tagállamonkénti eltéréseire. A vizsgálat alapján ezt tükrözik például a tagállamonként eltérő, és jelentős különbségeket mutató profitráták, árak és értékesítési szerkezetek. A vizsgálat arra utaló jeleket is talált, hogy az egyes tagállamokon belül a bankok által alkalmazott árak és üzletpolitikák konvergenciát mutatnak.

Az ágazati vizsgálat hangsúlyosan vizsgálta a fizetési rendszereket, és számos jelentős versenyproblémát azonosított a fizetési kártyák piacán. A tagállamok között a kereskedői díjakban, a kártyatársasági díjakban és a bankközi jutalékokban mutatkozó jelentős különbségek a piac fragmentáltságára utalnak. A Bizottság azonosította a fizetésikártya-hálózatok strukturális korlátait, a hozzáférési és irányítási szabályok, illetve tagsági díjak verseny szempontjából hátrányos jellegzetességeit.

A Bizottság a bankközi jutalékokkal kapcsolatos kártyatársasági (MasterCard, Visa) gyakorlatokat több eljárásban is vizsgálta: ezen eljárások kiterjednek a bankközi jutalékokra, illetve a kártyatársaságok ezzel kapcsolatos egyéb gyakorlataira (pl. szignifikánsan magasabb bankközi jutalékok unión kívül kibocsátott kártyákkal történő fizetés esetén).¹³²

A bizottsági versenyjogi döntések, illetve megindult tagállami eljárások alapján végül a kártyapiaci anomáliák kezelésére szabályozás formájában került sor. A Bizottság szabályozási javaslata alapján elfogadott – a II.2.1. alfejezetben részletesen ismertetett – Rendelet hatásait és működését jelenleg is vizsgálják, a Bizottság 2019-ben fog erről jelentést tenni. A jelentés a Rendelet hatályba lépése előtti, illetve utáni helyzetet fogja összehasonlítani. Vizsgálni

¹³² Lásd: COMP/39.398. számú eljárás - Visa; COMP/40.049. számú eljárás – MasterCard. Bővebb áttekintést nyújt a Bizottság vonatkozó eljárásairól a II.2.1 A szabályozási környezet című alfejezet.

kívánják különösen a bankközi jutalékok szintjének megfelelőségét, valamint a díjak átfogó szintjét, beleértve a kereskedői díjakat. Továbbá a Bizottság figyelembe kívánja venni a különböző fizetési módok költségét és használatát, az új piaci szereplők belépési lehetőségeit, a piacon megjelenő új technológiákat, illetve innovatív üzleti modelleket is.¹³³

2019. január 22-én született döntés a Mastercard II. ügyben¹³⁴, melyben a kártyatársaság cross-border elfogadással kapcsolatos korlátozásait, illetve az EGT-n kívül kibocsátott kártyákkal végrehajtott fizetések kapcsán alkalmazott bankközi jutalékokat vizsgálta a Bizottság. A Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a Mastercard által 2015. december 9-ig alkalmazott szabályok megsértették az EUMSZ 101. cikkét, mely tiltja a vállalkozások közötti olyan megállapodásokat, amelyek korlátozzák vagy torzítják a versenyt az Európai Unió egységes piacán. A Bizottság 570 millió eurós büntetést állapított meg a Mastercarddal szemben.¹³⁵ A Bizottság Visával (pontosabban a Visa Inc. és Visa International Service Association vállalkozásokkal) szembeni eljárása¹³⁶ még folyamatban van, mely annak megállapítására irányul, hogy a kártyatársaság régiók közötti MIF-fel kapcsolatos magatartása jogsértő-e. A Visa az eljárás során kötelezettségvállalási javaslatot¹³⁷ tett, amelyben felajánlotta az interregionális kártyaelfogadás során alkalmazott MIF csökkentését. A Bizottság a kötelezettségvállalással kapcsolatos döntését megelőzően felméri az érintett piaci szereplők (ideértve a kereskedők és a fogyasztói csoportok) álláspontját.¹³⁸

VI.1.2 A tagállami hatóságok releváns eljárásai

Az Egyesült Királyság ágazati vizsgálata a bankkártya-elfogadói piacon

A brit fizetési rendszereket szabályozó hatóság (Payment Systems Regulator, PSR) 2018 júliusában ágazati vizsgálatot indított az Egyesült Királyság kártyaelfogadói piacán annak érdekében, hogy biztosítsa a bankkártya-elfogadási szolgáltatások versenyképes kínálatát és azt, hogy előbbi szolgáltatások a kereskedők, illetve végső soron a fizető felek érdekeit szolgálják. Több piaci szereplő is aggodalmát fejezte ki a bankkártyás fizetésekkel kapcsolatban, többségük az alábbi tényekre utalt: a kártyaelfogadók nem adták tovább a kiskereskedők számára a Rendelet által bevezetett maximált bankközi jutalékokból származó megtakarításaikat; nem átláthatóak a kereskedők által a kártyaelfogadásért fizetett díjak; olyan akadályok vannak az említett piacon, amelyek egyrészt megnehezítik a kereskedők számára a kártyaelfogadók közötti összehasonlítást, illetve váltást, ezáltal gyakran nem körültekintően hozzák meg arra vonatkozó döntésüket, hogy melyik kártyaelfogadó ajánlatát fogadják el, másrészt nem állnak rendelkezésre a kereskedőket ebben a kérdésben segítő szolgáltatások sem; a kártyatársaságok számára fizetendő díjak mértéke; végül jelentősen nő a kereskedői díjakon belül a rendszerdíj mértéke.

¹³³ http://ec.europa.eu/competition/sectors/financial_services/sepa_en.html Letöltve: 2018. november 30.

¹³⁴ COMP/ 40.049 számú eljárás

¹³⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-582_en.htm Letöltve: 2019. április 10.

¹³⁶ COMP/ 39.398 számú eljárás

¹³⁷ http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39398/39398_13804_4.pdf Letöltve: 2019. április 10

¹³⁸ <https://www.reuters.com/article/us-eu-visa-mastercard-fees-exclusive/exclusive-visa-mastercard-offer-to-cut-tourist-card-fees-in-eu-antitrust-probe-sources-idUSKCN1NR1TX> Letöltve: 2018. november 30.

A brit ágazati vizsgálat az alábbi három kérdés megválaszolását tűzi célul. Egyrészt megvizsgálják, hogy a kártyaelfogadók szembesülnek-e belépési vagy terjeszkedési korlátokkal. Másrészt azt is szeretnék felmérni, hogy a kereskedők milyen szempontokat vesznek figyelembe a kártyaelfogadó megválasztásakor, így világossá válhatnak azok az akadályok, amelyekkel utóbbi döntésük során találkozhatnak. Harmadrészt, a kártyaelfogadással kapcsolatban a kereskedőknek segítséget nyújtó szolgáltatásokat is vizsgálni kívánják.¹³⁹

Dánia fizetési rendszerrel kapcsolatos eljárása

A dán versenyhatóság 2018 augusztusában hozott döntésében kimondta, hogy az inkumbens fizetési szolgáltató (Nets/Teller) visszaélt erőfölényével a dán bankkártya elfogadás, illetve POS terminálokra végzett fizetésekhez kötődő mobilfizetési megoldások piacán. Az eljárás alá vont ugyanis a 2012-2016 közötti időszak vonatkozásában olyan megállapodásokat kötött a legnagyobb kereskedőkkel, amelynek alapján utóbbiak jelentős kedvezményt kaptak az általuk fizetendő kereskedői díjból. A kedvezmény feltétele volt, hogy az összes tranzakciót vagy a tranzakciók jelentős részét a Telleren keresztül bonyolítsák. A dán versenyhatóság értékelése szerint az árengedmények és a kizárólagossági kikötések piaclezáró hatással jártak.¹⁴⁰

Lettország ágazati vizsgálata a bankközi jutalékok vonatkozásában

A lett versenyhatóság 2011-ben 22 kereskedelmi bankot marasztalt el, amiért multilaterális megállapodásban rögzítették a bankközi jutalékokat. A döntést követő időszakban a bankok kétoldalú megállapodásokat kötöttek, amely kedvező hatással járt a piacon, mivel a bankok csökkentették, illetve esetenként teljesen el is törölték a jutalékokat.¹⁴¹

Románia ágazati vizsgálata a bankközi jutalékok vonatkozásában

A román versenyhatóság 2011-es ágazati vizsgálata¹⁴² azt kívánta feltárni, hogy milyen módon történik a bankközi jutalékok megállapítása, milyen tényezőkre figyelemmel határozzák meg a kereskedői díjakat, illetve hogyan alakul a fizetési kártyák piacának profitabilitása és koncentrálttsága.

2012-től a MasterCard MIF-jét a kártyatársaság határozta meg Romániában, és ez a korábbiakhoz képest a MIF emelkedését hozta. A Visa bankközi jutalékait azonban továbbra is a tagbankok állapítják meg, és annak mértéke a vizsgált időszakban nem emelkedett.

¹³⁹ Payment Systems Regulator: Market review into the supply of card-acquiring services. Draft Terms of Reference, 2018. július.

¹⁴⁰ <https://www.en.kfst.dk/nyheder/kfst/english/decisions/20180829-teller/> /Letöltve: 2018. november 30.

¹⁴¹ Information Paper on Competition Enforcement in the Payments Sector http://ec.europa.eu/competition/sectors/financial_services/information_paper_payments_en.pdf /Letöltve 2018. december 19. / 50-51. oldal.

¹⁴² In Romania the interchange fees are the highest in Europe http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket8/id8334/utla_carduri_2013_english.pdf /Letöltve 2018. december 19./

A román versenyhatóság jelentése szerint a kereskedői díjak alakulása a következő tényezőkhez kapcsolódik: a MIF mértéke, tranzakciók száma, a tranzakciók értéke, a tranzakció típusa (POS vagy online fizetés), illetve a kereskedő tevékenységének típusa. A román versenyhatóság megállapítása szerint a bankközi jutalék a kereskedői díj jelentős részét képezi.

VII. Megállapítások

Az ágazati vizsgálat középpontjában lévő **kártyaelfogadói piac erősen koncentrált**, ugyanis az OTP Bank kimagaslóan a piac legnagyobb szereplője. A piac sajátossága, hogy az elfogadók többsége olyan univerzális bank, amely egyben a bankkártya-kibocsátói piacon is jelen van. Az utóbbi években azonban megjelentek az elfogadói piacon nem banki tulajdonú elfogadó szolgáltatók is. A piacra lépő új szolgáltatók valamelyest növelték a verseny intenzitását az elfogadói piacon, azonban annak oligopolisztikus jellege a mai napig jelentős. Az ágazati vizsgálat megállapította, hogy a településméret és az elfogadói koncentráció között negatív korreláció van, tehát a kisebb településeken általában magasabb a koncentráció, de a koncentráció hatása az árazásra az elvégzett elemzés alapján nem egyértelmű.

A vizsgált időszakban, 2013 és 2018 első negyedéve között a kártyát elfogadó kereskedők száma 76százalék-kal nőtt, a növekedés elsősorban a 1 millió Ft-nál kevesebb és a 2,5 és 25 millió forint közötti negyedéves bankkártyaforgalmat bonyolító kereskedők kategóriájában jelentkezett. Az egy bankkártyára jutó tranzakciók számában is egyre inkább megközelíti Magyarország az EU-átlagot, melyben az érintéses technológia magyarországi elterjedése is szerepet játszik. Mindezek ellenére a kártyát elfogadó kereskedők száma Magyarország egyes területein nagyon alacsony, és még mindig erős a magyar fizető felek készpénzhez való kötődése. Azonban a készpénzhasználat össztársadalmi szinten jelentősebb költséggel jár, mint a bankkártyás fizetés, valamint **a bankkártyás fizetés elterjedése** a szürke- és a feketegazdaság csökkenéséhez is hozzájárulhat. Ezért több törekvés is volt az elmúlt években a bankkártya-elfogadás ösztönzésére, idesorolható például a bankközi jutalék jogszabályban történő maximalizálása, vagy a Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja.

A bankközi jutalék beépül a kereskedő által az elfogadónak fizetett kereskedői díjba, majd továbbításra kerül a kártyakibocsátóhoz. Tehát a **bankközi jutalék maximalizálásától** a kereskedői díjak csökkenését várta a jogalkotó. A bankközi jutalék maximalizálásáról szóló 2014-es jogszabály hatásának elemzéséből az ágazati vizsgálat megállapította, hogy a teljes díjterhelést tekintve csökkenést tapasztalhattak szektorszinten a kereskedők. A bankközi jutalékból származó díjterhelés a felére esett vissza 2014-től kezdődően, ezzel párhuzamosan az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya növekedett, azonban ez az emelkedés egyrészt nem alkotta a tükörképét a bankközi jutalékok csökkenésének, másrészt kereskedői méretkategóriánként eltér, hogy az elfogadók milyen mértékben érvényesítették a kereskedők felé az alacsonyabb bankközi jutalékokból fakadó költségcsökkenést. Kiemelendő, hogy a legtöbb méretkategóriában az egyéb bevételek fizetési kártyás forgalomhoz viszonyított aránya visszacsökkent a bankközi jutalékról szóló jogszabály hatálybalépését megelőző időszak szintjére.

A Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programja elsősorban a legkisebb méretű, 1 millió forintot nem meghaladó negyedéves bankkártyaforgalmú kereskedők körében adott lehetőséget kártyás fizetési szolgáltatás bevezetésére. Ez egyrészt nagyban segíti a bankkártyás fizetés elterjedését, ugyanis az ingyenes POS terminálokkal akár harmadával csökkenthetők a legkisebb méretű kereskedők elfogadási költségei. Másrészt olyan kereskedők is terminálhoz juttottak a program által, akik nem használják a telepített POS terminált, illetve akiknek a kártyás forgalmából befolyó alacsony jutaléka nem minden esetben fedezi az elfogadók üzemeltetési költségét. A termináltelepítési program hozadéka új, alacsony árazási stratégiával rendelkező elfogadók piacra lépése, ami fokozza a versenyt. Ugyanakkor még nem látható, hogy ezen szereplők az alacsony árak mellett hosszú távon profitábilisan tudnak-e majd működni. Azáltal, hogy a program a kártyás forgalom 1 százalékában maximálta a kereskedői díjat a támogatásban részesülő kereskedők esetében, az elfogadók tapasztalati alapján a támogatásban nem részesülő kereskedők is nagy számban kérték díjaik csökkentését. Viszont az elemzésből az is látható, hogy az 1-2,5 millió forint negyedéves bankkártya forgalmú kereskedői kategóriában mind az egyéb díjak, mind a POS terminálhoz kapcsolódó díjak emelkedtek a vizsgált időszak alatt. Ennek oka valószínűleg az, hogy ebben a méretkategóriában kisebb azon kereskedők száma, melyek részesültek termináltelepítési támogatásban, de alkuerejük az elfogadókkal szemben ugyanúgy alacsonynak tekinthető.

A vizsgált időszakban a legjelentősebb díjcsökkenés a legkisebb méretű kereskedőknél ment végbe, azonban forgalomhoz viszonyítva még mindig ennek a **kereskedői méretkategóriának** a legnagyobb a díjterhelése, de a különbség a többi méretkategóriához képest már nem olyan jelentős, mint korábban. Ezen különbség egy részét méretgazdaságossági okok magyarázzák, hiszen a fix költségek forgalomhoz viszonyított aránya magasabb a kisebb méretkategóriájú kereskedőknél. Így a terminálonként felszámított fix díjak 2016-ig tartó emelkedése nagyobb terhet rótt a kisebb méretű kereskedőkre. A 25 millió forint éves forgalmat el nem érő, és az ennél nagyobb forgalmat bonyolító kereskedői kategóriák közötti díjterhelésbeli különbségek nem magyarázhatóak kizárólag méretgazdaságossági okkal, valószínűsíthető, hogy e különbségek a kereskedők alkupozícióbeli, illetve kereskedői tudatosságbeli eltérésekből fakadnak, melyek önmagukban nem utalnak versenyproblémára. A nagyobb kereskedők magasabb alkupozíciója abból is fakadhat, hogy az elfogadási szolgáltatáson túl igénybevett (banki) szolgáltatások is olyan jelentős profitot eredményeznek az elfogadóknak, melyet nem akarnak elveszíteni. A verseny torzulása jelenleg nem valószínűsíthető, a nagyobb piaci erővel rendelkező elfogadók árazása nem magasabb, mint a versenytársaiké. Jelenleg az elfogadók a kisebb méretű kereskedők után alacsonyabb profitot tudnak realizálni, mint a nagyméretű kereskedők után. Az ágazati vizsgálat megállapította, hogy a legkisebb kereskedői kategóriában 2017 végére az elfogadók negyedéves kereskedőnkénti bankkártya-elfogadási szolgáltatás nyújtásából származó átlagos kereskedőnkénti kiadásai meghaladták az átlagos kereskedőnkénti bevételeket. Nem zárható ki, hogy 2017 előtt az elfogadók többsége magasabb profitrátát alkalmazott a kisebb méretű kereskedőknél, mint a nagyobb kereskedők körében, azonban a Pénzügyminisztérium POS telepítési programja a verseny erősödését idézte elő a legkisebb méretű kereskedői szegmensben.

Az ágazati vizsgálat során elvégzett piackutatás szerint az alacsonyabb árbevételű kereskedők körében fordul elő nagyobb arányban, hogy csak készpénzes fizetési módot fogadnak el vevőiktől. A kártyát elutasító kereskedők elzárkózása nem feltétlenül tudatos megfontoláson,

konkrét mérlegelésen alapul, a legtöbben nem ajánlat alapján döntöttek, illetve kettő vagy több ajánlatot csak kevesen hasonlítottak össze. A magasabb árbevételű kereskedők esetében nagyobb **döntéshozói tudatosságot** azonosított a felmérés, mint az alacsonyabb árbevételű kereskedőknél. Településtípus szerint is jelentősek a különbségek: míg a fővárosi vállalkozások közel kétharmada legalább alkalmanként informálódik, a községbeli kereskedők több mint fele sohasem teszi ezt. A kereskedők válaszai alapján jelentős hányadukhoz nem jutnak el rendszeresen tájékoztatások, ajánlatok az elfogadóktól, a fővárosiakkal összevetve a községekben működő kereskedőknél mért arányok kedvezőtlenebb képet mutatnak. A kereskedők túlnyomó többsége az elfogadók ajánlatai, a kártyaelfogadási díjak között nem lát jelentős eltéréseket. A kereskedők többsége a kártyaelfogadást tartja drágábbnak a készpénzes fizetés költségeinél, a magasabb forgalmúaknál és a kártyát elfogadóknál azonban jelentős azok aránya, akik szerint ezek hasonlóak. A kártyaelfogadás előnyének tartják a kereskedők, hogy biztonságosabb, mint az üzletben tárolni a készpénzt, illetve így a készpénz kezelésével sem kell annyit foglalkozni. A hátrányok megítélésénél a bankkártyás fizetést el nem fogadók a vevői igények hiányára és a magas elfogadói díjakra hivatkoznak. Emellett hátránynak nevezték meg a kereskedők, hogy a vásárlások ellenértékét a vállalkozások csak napok múltán kapják meg, illetve hogy a kis összegű vásárlások esetében kedvezőtlen a kereskedőnek a kártyás vásárlás. Az elfogadók általában rögzítik szerződésükben, hogy a kereskedő nem kötheti össze a kártyás fizetés elfogadását, ennek ellenére a piackutatásban megkérdezettek 12 százaléka alkalmazza ezt a megkülönböztetést.

Az elfogadói díjak elemzéséből megállapítható, hogy a tranzakció értékével arányos rész teszi ki az üzletág bevételeinek nagy részét, ami a vizsgált időszak alatt enyhén, de folyamatosan csökkent. Ugyanakkor a **tranzakciószámmal arányos díjak** emelkedtek a vizsgált időszak alatt, melyek elsősorban a kisebb tranzakciókat érintik hátrányosan, így akadályt képezhetnek a bankkártya-elfogadás terjedésének. Tranzakciószámmal arányos díjazást kevés elfogadó alkalmaz, de ezen elfogadók együttes piaci részesedése nem elhanyagolható. Van olyan elfogadó, aki az alacsony kereskedőnkénti átlagos tranzakciós kosár érték mellett számít fel tranzakciószámmal arányos díjakat, melyet az indokolhat, hogy az elfogadó költségeit az alacsony értékű tranzakciók után befolyó, tranzakció értékével arányos díjak nem fedezik minden esetben, azonban ennek lehet olyan hatása, hogy a kereskedők kis értékű vásárlások esetén kerülnek a kártyás fizetés nyújtására. Mivel a piaci szereplők többsége nem alkalmaz tranzakciószámmal arányos díjakat, elméletileg azon kereskedők, akik nagyszámú kisértékű tranzakciót bonyolítanak le, tudnak olyan elfogadót választani, amely nem számít fel tranzakciószámmal arányos díjakat, ennek akadálya lehet ugyanakkor a mérsékelt kereskedői döntéshozói tudatosság. A tranzakciószámmal arányos díjak ellenére a kisértékű vásárlások aránya a rendelkezésre álló adatok alapján növekedett a vizsgált időszakban, melyben nagy szerepe van az érintésses technológia elterjedésének is.

VIII. Javaslatok

A Tptv. 43/F. §-a szerint ha az ágazati vizsgálat eredménye alapján olyan piaci zavar áll fenn, amely versenyfelügyeleti eljárás révén nem vagy nem teljes körűen orvosolható, a GVH előtt több lehetőség is áll a probléma megoldására.

Piaci zavar fennállása esetén a GVH tájékoztathatja az Országgyűlés feladatkörrel rendelkező bizottságát, illetve a feladat- és hatáskörrel rendelkező minisztert vagy hatóságot. A GVH kötelező erővel nem rendelkező nyilvános ajánlást is kiadhat a piaci szereplők számára a tisztességes és hatékony verseny fenntartását és előmozdítását, az üzletfelek megfelelő tájékoztatását elősegítő legjobb gyakorlatokra, követendőként ajánlott piaci magatartásra vonatkozóan, vagy szükség esetén jogszabály megalkotását vagy módosítását kezdeményezheti az arra jogosult szervnél.

A GVH az ágazati vizsgálatban feltártak alapján az alábbi javaslatokat teszi a jogalkotóknak a bankkártyás fizetés közérdekű térhódításának elősegítése érdekében:

I. A GVH megfontolásra javasolja a POS terminál támogatási program eddigi tapasztalatainak kiértékelése után a program kiterjesztését olyan kereskedőkre, akik már rendelkeznek POS terminállal, és negyedéves kártyásforgalmuk 1-2,5 millió Ft közé esik.

A Pénzügyminisztérium POS terminál telepítési programjában olyan kereskedők vehettek részt, akik korábban nem rendelkeztek POS terminállal. Az ágazati vizsgálat alapján az 1 millió forintnál kisebb negyedéves kártyás forgalmú kereskedők elfogadói költségei jelentősen csökkentek a programnak köszönhetően, viszont az 1-2,5 millió forint negyedéves bankkártya forgalmú kereskedői kategóriában mind az egyéb díjak, mind a POS terminálhoz kapcsolódó díjak emelkedtek a vizsgált időszak alatt. Számos olyan kereskedő van, aki ugyan rendelkezett már POS terminállal a program meghirdetésekor, így a támogatásra nem tudott pályázni, de alacsony alkuereje miatt magas elfogadói költségeket kell fizetnie. A programnak az 1-2,5 millió Ft közötti negyedéves kártyásforgalmú kereskedők körére történő kiterjesztése a korábbi támogatási programok során jelentkező azon problémát is orvosolhatná, hogy a támogatási program keretében kihelyezett terminálok egy részén nem történik tényleges tranzakció, így a program hatékonysága és hosszú távú pozitív hatása növelhető volna.

II. A GVH javasolja a jogalkotónak annak megvizsgálását, hogy milyen módon ösztönözhető a bankkártyás fizetés alkalmazása adópolitikai eszközökkel.

A kártyás vásárlások esetén nyújtott általános forgalmi adó kedvezmény vagy visszatérítés biztosítása egy erős ösztönző lenne a bankkártyahasználatra mind a fogyasztók, mind a kereskedők körében. A készpénzhasználat csökkenéséből származó társadalmi költségösszeget egy része így visszajutna a kereskedőkhöz és a fogyasztókhoz. Nemzetközi kutatás is alátámasztotta az elektronikus fizetés elterjedésének és a szürkegazdaság csökkenésének kapcsolatát. Az általános forgalmi adó kedvezmény, illetve visszatérítés optimális szintjének meghatározása mellett a kedvezmény miatt kieső költségvetési bevételt valószínűleg fedezné a szürkegazdaság csökkenéséből származó adóbevétel többlet. Ugyanakkor a GVH az ágazati vizsgálat keretében a piaci szereplők közötti versenyviszonyokra fókuszált, és nem vizsgálta a

bankkártyás fizetéssel összefüggő közterheket (pl.: tranzakciós illeték), melyekre a javaslat vizsgálatánál figyelemmel kell lenni.

III. A GVH javasolja a jogalkotónak annak megvizsgálását, hogy milyen módon lehetséges a kereskedő és az elfogadó közötti, személyes jelenlétet nem igénylő, online szerződéskötés lehetőségének megteremtése.

A bankkártya-elfogadás terjedését az is hátráltathatja, hogy a bankkártya-elfogadási szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódó szerződéskötéshez az ügyfél (tehát a kereskedő) személyes jelenléte szükséges. Könnyebbé tehető a kereskedők számára, ha online szerződéskötésre is lenne lehetőségük bankkártya-elfogadási szolgáltatás igénybevételekor, különösen abban az esetben, amikor a kereskedő székhelyén lévő településen nincs bankfiók/elfogadási szolgáltatást értékesítő pont. A biztonsági kockázatok kezelését követően a digitális ügyfél-azonosítási, és távátvilágítási technikák segítségével az online szerződéskötés bevezetése is erősíthetné a bankkártya-elfogadás elterjedését, különösen a kisebb településeken működő kereskedők körében.

A GVH az ágazati vizsgálatban feltártak alapján az alábbi ajánlásokat teszi:

1) A GVH megfontolásra javasolja az elfogadóknak, illetve a kártyatársaságoknak a díjstruktúrájuk oly módon történő átalakítását, hogy az ne terhelje aránytalanul a kisméretű kereskedői szegmensbe tartozó piaci szereplőket, illetve azokat az elfogadókat, amelyek jellemzően kisméretű kereskedői szegmensbe tartozó vállalkozásoknak nyújtanak elfogadási szolgáltatást.

Az ágazati vizsgálat megállapította, hogy a tranzakciószámmal arányos díjak jelentősen emelkedtek a vizsgált időszak alatt. Tranzakciószámmal arányos díjazást kevés elfogadó alkalmaz, de ezen elfogadók együttes piaci részesedése nem elhanyagolható. A tranzakciószámmal arányos díjak elsősorban a kisebb tranzakciókat érintik hátrányosan, illetve jellemzően a kis értékű tranzakciókat lebonyolító kisméretű kereskedőket, így akadályát képezhetik a bankkártya-elfogadás terjedésének, ezért javasolt ezen díjak alkalmazásának minimalizálása.

A kártyatárságok által alkalmazott minimum díjak pedig negatívan érinthetik azon elfogadókat, akik elsősorban a kisméretű kereskedői szegmensnek nyújtanak elfogadási szolgáltatást. A kereskedői díjba beépített kártyatársasági díjak összege kisméretű kereskedői szegmens esetében alatta maradhat a kártyatársaságok által meghatározott minimum összegnek, ebben az esetben az elfogadónak kell megtéríteni a különbséget. Amennyiben ezt továbbhárítja a kereskedőre, növekszik a kisméretű kereskedők bankkártya-elfogadáshoz kapcsolódó terhe, amennyiben pedig nem hárítja tovább, az elfogadónak okozhat veszteséget ez a kártyatársasági díjtétel.

2) A GVH javasolja a Pénzügyminisztériumnak, az MNB-nek, illetve a kártyatársaságoknak kereskedői-tudatosságnövelő programok indítását, melyben ösztönzik a kereskedőket a bankkártya-elfogadási és egyéb elektronikus fizetési szolgáltatások nyújtására, valamint javasolja a Pénzügyminisztériumnak, illetve az MNB-nek a bankkártya használat iránti bizalmat növelő társadalmi, edukációs programok indítását.

Az ágazati vizsgálat tapasztalatai alapján a kereskedők többsége nincs tisztában a készpénzhasználat költségeivel, ezért sokkal olcsóbbnak tartják azt, mint a bankkártya-elfogadást. A bankkártya-elfogadás terjedését nagyban segíthetné, ha a hatáskörrel rendelkező minisztérium, a felügyeleti hatóság, illetve a kártyatársaságok edukációs programokat indítanának, melyben ismertetik a kártyahasználat előnyeit, és felhívják a kereskedők figyelmét, hogy rendszeresen tájékozódjanak a bankkártya-elfogadási szolgáltatások kondícióiról, illetve kérjenek több elfogadótól is ajánlatot, hogy azok részletes összehasonlítása után a számukra legkedvezőbb bankkártya-elfogadási szolgáltatást tudják igénybe venni. A kereskedők és a fogyasztók körében végzett edukációs programok révén növelhető lenne a kártyahasználat és egyéb elektronikus fizetési szolgáltatások iránti társadalmi bizalom.

3) A GVH megfontolásra javasolja az aktív értékesítésre való fokozatos áttérést azon elfogadók számára, akik jelenleg passzív értékesítési stratégiát folytatnak a bankkártya elfogadási szolgáltatások területén.

Az ágazati vizsgálat tapasztalatai alapján az adatszolgáltató elfogadók 45 százaléka passzív ügyfélszerzési gyakorlatot folytat, azaz kártyaelfogadási terméket proaktívan, dedikált termék kampányban nem értékesít, és kizárólag egy kereskedő részéről történő aktív kapcsolatfelvétel esetén nyújt számára bankkártya elfogadási szolgáltatást. A kereskedők proaktív megkeresése által növelhető lenne a kereskedők tájékozottsága a bankkártya elfogadási szolgáltatások tekintetében. Szerencsés lenne továbbá olyan kisebb településekre is elérni aktív értékesítéssel, ahol ma még az átlagosnál alacsonyabb a POS terminál lefedettség. A jelenleg passzív értékesítési stratégiát folytató elfogadók aktív értékesítésre való áttérésével növelhető lenne az elfogadói piaci verseny, és ezáltal a piac erősen koncentrált jellege is csökkenhetne.

4) A GVH javasolja az elfogadóknak a tranzakciók ellenértékének a kereskedők számláin történő, a jelenleginél gyorsabb jóváírásának lehetővé tételét.

A bankkártyás tranzakciók kereskedői díjjal csökkentett ellenértékét az elfogadók általában az elektronikus adatok beérkezésétől számított T+2 munkanapon belül indítják a kereskedők bankszámlájára. Az ágazati vizsgálat során elvégzett piackutatásban a kereskedők a kártyaelfogadás komoly hátrányának nevezték meg, hogy a vásárlások ellenértékét csak napok múltán kapják meg. Különösen a kisebb forgalmú, kevésbé tőkeerős kereskedőknek okozhat ez a kifizetési késedelem problémát, ezért e folyamat felgyorsítása segíthetné a bankkártya-elfogadás terjedését, különösen a kisméretű kereskedők körében.